MOKSLO LIETUVA

2004 m. sausio 22 – vasario 11 d. LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS Nr. 2 (292)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį Kaina 2 Lt

Dalyvaudama Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo Kultūrinės ir švietiamosios veiklos projektų konkurse 2004 metams *Mokslo Lietuva* pasirinko, mums regis, labai reikšmingą užduotį – propaguoti meno ir mokslo kūrėjų bei kitų profesinių grupių raišką. Tai mums atveria galimybes analizuoti patį kūrybinį procesą, kuris visada individualus ir didžia dalimi priklauso nuo kūrybinės asmenybės. Tuo ir įdomus skirtingų profesijų žmonėms.

Pirmoji šio projekto publikacija skiriama pašnekesiui su Telšių Žemaitės teatro jaunimo studijos *Aglija* įkūrėja bei režisiere Laima ADOMAITIENE.

„Aglijos“ paslaptis (1)

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Jaunimo studijos Aglija *spektaklio pagal A. Čechovo* Mešką *fragmentas*

Teatras – tai mano gyvenimas, mano turtas ir mano skausmas.

Laima Adomaitienė

Prieš gerus trejetą ar ketvertą metų Lietuvos mokslų akademijoje vyko Telšių rajono diena, kurią vainikavo baigiamasis renginys Lietuvos nacionalinio dramos teatro Mažojoje salėje. Pagal programą ten buvo numatytas Telšių Žemaitės teatro jaunimo studijos *Aglija* spektaklis „M“ (režisierė L. Adomaitienė, choreografė L. Šiaudkulienė). Ko gero, ne vienas eidamas į spektaklį tada pagalvojo: kaip gražiai sostinė pagerbia Telšių moksleivius, nepašykšti jų vaidinimui iškilaus teatro scenos.

Šių eilučių autorius dabar viešai prisipažįsta, jog tada ne itin ką žinojo apie teatro studiją *Aglija*. Tiesa, suklusti privertė programėlė, kurioje buvo rašoma, jog kitas šios studijos spektaklis 1997 m. tiesiog triumfavo Monako Princesės Greis teatro scenoje, nuskynė nugalėtojų laurus daugelyje tarptautinių festivalių.

Prasidėjo spektaklis keistu pavadinimu „M“. Tai visa, kas telpa žodžiuose, prasidedančiuose raide „M“. Labai prasmingi žmogaus gyvenimo kelią išreiškiantys žodžiai – Mokykla, Meilė, Mirtis. Scenoje priblokė – tiesiogine šio žodžio prasme – kiekvienam jaunam ir visai nejaunam žmogui svarbių gyvenimo problemų verpetas, į kurį žiūrovus panardino Telšių moksleiviai, kuriems teatras, pasirodo, jau buvo jų gyvenimo reikšminga dalis. Ir kaip visa tai buvo išgyventa, kokia emocinga ir prasminga simbolių, vaizdų, šokio ir judesio plastikos kalba buvo perteikta.

Tą akimirką tikriausiai ne vienas gerų teatrų ir spektaklių išlepintas sostinės žiūrovas, matęs tą vakarą *Aglijos* „M“, pasijuto lyg būtų nerangus provincialas, nes tikroji žaižaruojanti teatro sostinė atrodė Telšiai – ne gėda buvo pripažinti. Gaila buvo tų, kurie turėjo pakvietimus ir pasibodėjo, o gal paprasčiausiai neturėjo laiko ateiti į *Aglijos* spektaklį.

Žinoma, kritiškas skaitytojas linkęs labiau pasikliauti ne emocijomis, bet profesionalų vertinimais. Todėl pateiksime kai kurias Rusijos teatro akademijos profesoriaus Vido Siliūno mintis apie spektaklį *„M“*, kurios buvo išspausdintos laikraštyje *Mėgėjų teatras* (1998 m. Nr. 3):

„Tai vienas iš pačių talentingiausių ir neįtikėtinų spektaklių, mano

Nukelta į 4–5 p.

Telšių Žemaitės teatro jaunimo studijos Aglija *jaunieji aktoriai su režisiere Laima Adomaitiene ir mokslo istoriku prof. Juozu Algimantu Krikštopaičiu*

REIKIA TIK VIENO ŽMOGAUS, IR GIMSTA STEBUKLAS

Lietuvos mėgėjų teatrų šventės *Atspindžiai–2003* baigiamoji dalis gruodį vyko Jonavos kultūros namuose. Telšių savivaldybės Žemaitės teatro jaunimo studija *Aglija* įvykiais turtingus metus užbaigė spektakliu *Raudonkepuraitė*, kurį pastatė pagal M. Tikkanen romaną.

Iškart po spektaklio čia pat, teatro salėje, pavyko pašnekinti teatrologę prof. Ireną ALEKSAITĘ, kuri dar neatvėsus pirmiesiems įspūdžiams sutiko pabendrauti su *Mokslo Lietuva*. Priminsime, jog I. Aleksaitė yra Lietuvos muzikos akademijos Teatro ir kino fakulteto Meno istorijos ir teorijos katedros profesorė, Kultūros, filosofijos ir meno instituto teatrologijos skyriaus vedėja.

Tik ką pasibaigė spektaklis* Raudonkepuraitė *ir mačiau, kaip sveikinote režisierę Laimą Adomaitienę. Ką apie šį spektaklį, dar neatlėgus įspūdžiams, galėtumėte pasakyti?

Esu mačiusi du ankstesnius režisierės Laimos Adomaitienės pastatytus spektaklius – Trys „M.“ ir A. Čechovo *Mešką*. Kai sužinojau, kad kitas Telšių Žemaitės teatro jaunimo studijos *Aglija* spektaklis *Raudonkepuraitė* vyks nors ir tolokai nuo Vilniaus, Jonavos kultūros namuose, tai pasakiau, kad būtinai važiuosiu pasižiūrėti. Nes kur kitur aš jį pamatysiu.

Tai absoliučiai unikalus teatras. Ir ne vien Lietuvos mastu, bet labai plačiame regione. Aš manau, kad jaunimo studija *Aglija* – tai tikras mūsų krašto stebuklas.

Stebuklas iš Telšių – pridurkime.

Nukelta į 5 p.

6-7 p. KAIP PRARANDAMI EINŠTEINAI

12-13 p. AR BUVO UŽDARYTAS STEPONO BATORO UNIVERSITETAS

14, 16 p. LIETUVIAI SU INDĖNAIS JAPONIJOJE ATSTOVAVO AMERIKAI

15-16 p. NAUJA ŠAMANIZMO FORMA?

18 p. „GIMTOJI KALBA“ – ISTORIJA IR DABARTIS

Pabaiga. Pradžia 2003 m. Nr. 22, 2004 m. Nr.1

3. SAVAIMINIS FORMAVIMASIS. KAS TAI?

Apie savaiminio formavimosi teorijos ir praktikos dalykus diskutuojame su Europos Sąjungos finansuojamo projekto *First Step* vadovu, Mokslininkų sąjungos instituto direktoriumi habil. dr. Stepu JANUŠONIU.

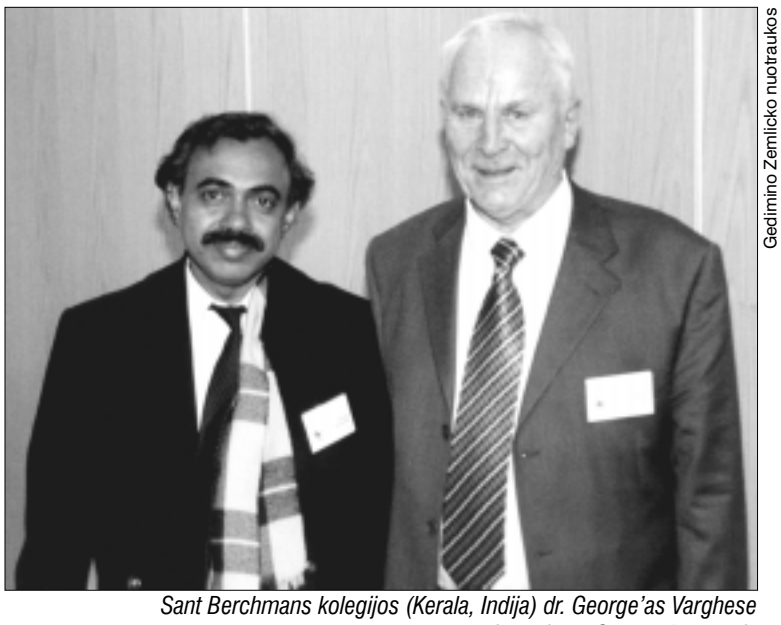

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Sant Berchmans kolegijos (Kerala, Indija) dr. George'as Varghese ir habil. dr. Stepas Janušonis

Supratau, kad siekiate gyvojoje gamtoje vykstančius savaiminio formavimosi principus pritaikyti technologiniams procesams. Tačiau Jūs priminėte mums ir esminį skirtumą tarp gyvosios gamtos ir technologijos procesų. Vaizdžiai tariant, kalbėjomės ir apie tai, kuo bet kurio inžinieriaus veikla skiriasi nuo Pono Dievo veikimo. Inžinierius pirma rūpinasi atskiromis kuriamo objekto dalimis, iš kurių jis pagaliau ir „sulipdo" sau rūpimą daiktą, gaminį. Visagalis, ar pagal Jo užduotus dėsnius veikianti gamta, pradeda ne nuo atskirų dalių, o nuo visumos, kuri nėra paprastas atskirų dalių sumavimas. Kitaip sakant, gamtinis objektas iškart auga kaip visuma, organizmas, ar bet koks gyvas padarėlis, kurį sudaro juk toli gražu ne atskirų dalių suma. Ar teisingai suvokiu Jūsų išdėstytą skirtumą tarp gamtos ir technologijos procesų?

Išties technologijų „pasaulyje" sudėti kiti veiklos principai, lyginant kad ir su gamtos vyksmais. Tačiau kai kuriuos bendrus gamtos principus galima panaudoti ir technologijų pasaulyje. Matematiškai esame parodę, jog ir negyvas objektas gali daugintis. Parodėme taip pat ir kada jis tai „darys". Užrašytos konkrečios sąveikų matricos tai padeda suprasti. Modeliuotojas Liudas Leonas kaip tik konferencijoje skaitydamas pranešimą ir rodė, kaip tokie dalykai vyksta. L. Leono sukurtas modelis ekrane pateikiamas savotiškos animacijos pavidalu.

Kas valdo tą animacijos vyksmą?

Matematinė programa. Taip pat ir gyvajame organizme, tarkime, kiaušinyje, kurį dedame į šiltą, jam tinkamą aplinką. Ką tada daro kiaušinis? Vystosi ir visai nepriklausomai nuo kieno nors valios. Kiaušinis veikia pagal jam užduotą programą.

Panašiai yra ir technologiniuose procesuose, tik svarbu žinoti, kokia turi būti programa, kad veiksmas vyktų taip, kaip mes pageidaujame.

Ne dubliuoti, bet keisti

Kai kalbama apie save taisančius, atgaminančius robotus, tai turima mintyje tuos pačius dalykus?

Kiek suprantu, amerikiečiai turi dideles programas ir šioje srityje dirba, nors nemanau, kad jau pavyko sukurti tokius robotus.

Tačiau tolimo kosmoso tyrimų programose be tokių robotų nepavyks išsiversti.

Šią filosofiją prieš gerą dešimtmetį esu išdėstęs viename iš Lietuvos žurnalų. Išties, jeigu į kosmosą paleidžiamas skristi kompiuteris, robotas, arba mechaninis „žmogus", ir jam teks skristi 100–200 metų, tai jo mechanika susidėvės. Ką daryti? Buvo siūloma skraidinti iš karto du kompiuterius, t. y. dubliuoti. Vienam sugedus veiktų kitas. Deja, imtų gesti ir kitas, tad toks sprendimas nepasiteisintų.

Reikia sukurti sistemą, kuri sugebėtų iš naujo pagaminti sugedusias detales ir jomis pakeistų išėjusias iš rikiuotės. Liktų tik tokį kosminį laivą aprūpinti reikiamomis medžiagomis, iš kurių robotas ar kompiuteris save reikalui esant atgamintų. Argi ne šitaip nuolat atsinaujina ir išlieka žmonija? Ne todėl, kad vienas kitą dubliuotume, o dėl to, kad naujai gimusi ir išaugusi žmonių karta pakeičia iš gyvenimo pasitraukiančią.

Gyvybės vanduo jau sukurtas

Iš Anglijos šiandien rytų televizija pranešė, jog išrastas vaistas, kuris atgamina pažeistas ląsteles. Fantastiniuose filmuose matyti vaizdai, kai paveikus gyvybės vandeniu ar stebuklingu eliksyru tiesiog akimirksniu užsitraukia žaizdos, tampa beveik tikrove. Šis preparatas, tvirtinama, jau išbandytas su pelėmis.

Tai ir yra savaiminio formavimosi procesas. Populiariau kalbant, bet kokio daikto gamyba yra jo formavimas. Jeigu darome stalą, tai privalome pasirūpinti lentų, jas apdoroti ir iš paprastesnių dalykų – lentų – darome sudėtingesnį daiktą – stalą. Tačiau prieš tai reikia įsigyti įrankius, o juos kažkas turi pagaminti. Technologiniame pasaulyje mes susiję su daugybės procesų seka: įrankiams reikia metalo, o šį reikia išlydyti iš rūdos, o šią reikia iškasti ir t. t.

Savaiminio formavimosi procese atsisakoma atskirų technologinių operacijų ir pereinama prie chaotiškų terpių. Populiariai kalbant, paėmiau kristaliuką, įmečiau į sudėtingą terpę ir iškeliavau namo. Rytą grįžęs į darbą pasiimu gatavą man rūpimą daiktą. Kuriamas gaminys, pasirodo, pats gali „pasiimti" jam reikalingas medžiagas iš aplinkos ir taikyti tai gamybai būtinus procesus. Esant tam tikroms sąlygoms visa tai įmanoma.

Ar mokslas kelia ranką prieš Visagalio tvarką?

Žinomas tik pats tokio vyksmo principas, matematinės modeliavimo sąlygos? O gal jau galima gaminti ir konkrečius gaminius?

Praktiškai galima įgyvendinti tik pačius paprasčiausius variantus. Tačiau teoriškai jau galima kalbėti ir apie sudėtingesnius dalykus. Jeigu atrastume medžiagas, kurios atitiktų mūsų suformuluotus dėsnius, tai būtų galima padaryti ir visa kita, kas reikalinga. Kol kas dar laukia didžiuliai darbai. Kaip kad pats sakote: pasaulyje šia kryptimi dirbama, o anglams pavyko net išrasti vaistus, kuriems veikiant ląstelę ši susidėsto pagal jos gyvybinei veiklai būtiną tvarką. Tai ir yra savaiminio formavimosi principo įgyvendinimas praktikoje. Nebus reikalo ląstelę pjaustyti, jos dalis perkeldinėti iš vienos vietos į kitą, nes ji pati save atgamins.

Tačiau ką reiškia toks pažeistos ląstelės atgaminimas, t. y. ląstelės „pasveikimas"? Tai kelias į nemarumą, amžiną gyvenimą? Jeigu taip, tai žingsnis prieš gamtą, Liuciferio sąmokslas prieš Viešpačio sukurtą pasaulio tvarką. Ar ne šią problemą sprendė Gėtė rašydamas* Faustą*? Daktaras Faustas siekė nemirtingumo, išgerdamas šėtono pasiūlyto eliksyro, tačiau tikrą nemirtingumą iš tiesų juk pelnė Gėtė, nes jo kūryba nemirtinga? Jums taip neatrodo?

Filosofine prasme tikriausiai būtų galima įvairiai interpretuoti, nors mes savo veikloje stengiamės kalbėti daugiau apie tai, kas gali būti užrašyta matematiškai, pagrįsta eksperimentu. Ne viską, ką leidžia matematika, pavyksta įgyvendinti kad ir technologijose. Man atrodo, jog technologinis pasaulis (aš technologiniu pasauliu vadinu visa, ką žmogus daro) nuo išorinio formavimo (nuo kalto ir grąžto) turės pereiti prie savaiminio formavimosi.

Kai, regis, į *Mokslo ir gyvenimo* redakciją labai seniai nunešiau apie tuos dalykus parašytą straipsnį, tai redaktorius paklausė: *Reikia suprasti, kad alaus bokalas gamins bokalą alaus?* Pasiūliau taip ir suprasti. Iš tikro taip ir galėtų būti, jeigu tik pavyktų tam tinkamas sąlygas surasti ir užtikrinti.

Pono Dievo funkcijų imsis su informatikais

Dabar pradėjome bendradarbiauti su informatiku prof. Laimučiu Telksniu. Jeigu mums reikia sukurti saulės elementą, kuris savaime formuotųsi mums norima linkme, tai turime sumąstyti pradinį objektą, o paskui technologinių procesų seką, kuriems vykstant prie tam tikrų sąlygų, galiausiai gautume rūpimą baigtinį produktą.

Niekada nebus taip, kad gautumėte tai, ko norite, nes į sėkmę ves vienas vienintelis teisingas kelias, o klaidų bus 10^n laipsnyje, kur n bus „labai daug".

Išties gali būti, kad norimo rezultato pasiekti nepavyks. Tačiau yra iteracijų būdas, kurį taikydami galime keisti įvairias sąlygas. Kai patyręs žmogus daro, tai gali artėti prie norimo rezultato. Su prof. L. Telksniu pabandėme formuluoti štai kokią koncepciją: o kas bus, jeigu generuosime atsitiktinius bet kokius duomenis? Paskui pritaikant modeliavimo sistemą iš pradinių objektų pagal atitinkamus gamtos dėsnius veikdami pamėgintume gauti dvi reikiamų objektų grupes: tinkamų ir netinkamų. Aišku, turi būti sukurta atpažinimo sistema. Pasirodo, net ir nedidelius, nesudėtingus objektus nagrinėjant, operacijų skaičius yra maždaug 10^{1000} (laipsnyje – G. Z.) – katastrofiškai didelis dydis. Tačiau tai, kaip L. Telksnys pavadino, ir yra Dievo funkcijos. Visai atsitiktinai pasirinkdami atsitiktinius objektus, taikant sąveikų matricas, galime gauti norimus objektus.

Čekijos technikos universiteto Prahoje atstovas Vitezslav'as Benda ir Lietuvos mokslininkų sąjungos instituto direktoriaus pavaduotojas dr. Juras Ulbikas

Millenium Electric T.O.U. Inc. *viceprezidentas inž. Ami Elazari, Izraelis, ir* CRES atstovas *dr. Stathis Tselepis, Graikija, konferencijos pertraukos metu*

Kuo šis būdas gali būti geras? Ar tuo, kad žmogus tiesiog nėra kompiuteris ir fiziškai nepajėgus visus variantus „perbėgti", todėl iškart gali atmesti akivaizdžiai netikusius sprendinius?

Žmogus gali būti paveiktas klaidingo įsivaizdavimo, kad saulės elementas turi būti toks, o ne kitoks. Tačiau mes vos pabandę generuoti įvairius naujus variantus gavome absoliučiai kitus, negu galėjome įsivaizduoti.

Taigi gamta yra nepalyginamai išmoningesnė už patį didžiausią gudročių.

Taip, nes žmogui būdinga daug daugiau klysti, negu prieiti teisingo sprendimo. Šį bendradarbiavimą su L. Telksniu žadame ir toliau plėtoti, nes dabartiniai kompiuteriai jau daug ką gali.

Vis dėlto kaip išvengti aklikelių, atsisakyti neperspektyvių sprendinių?

Ko gero, tai ir bus pagrindinis sunkumas. Tarkime, parašome sąveikų matricą. Žinau, kad pusę sprendinių reiktų iškart atmesti, nes jeigu 1 ir 2 sąveikauja, tai ir 2 su 1 taip pat sąveikaus. Be to, nereiktų atmesti ir projektuotojų intuicijos, kurie supranta reikalo esmę, patys kuria programą. Todėl nebūtinai visus variantus kompiuteriui reikia duoti skaičiuoti. Turi būti konstruktoriaus ir mašinos dialogas.

Taigi mums atliekamame projekte rūpi ir filosofija, ir technologija.

Nuo fundamentikos iki daikto

Svarbiausia, kad tai būtų perspektyvus projektas. Tam tikro tarptautinio pripažinimo jis jau susilaukė, nes jeigu būtų kitaip, tai nebūtumėte gavę projektui finansavimo. O kas toliau?

Ateitis priklausys nuo to, ar pavyks gauti mums rūpimus rezultatus. Tada paaiškės, ar atsivers tolesnės plėtros keliai. Bet visa tai turės įgauti, kartoju, konkrečių pasiūlymų technologinėje srityje pavidalą. Mat jeigu tik filosofuosime, kaip kad dabar su Jumis darome, tai niekas už tai mums pinigų neduos. Bet kuri teorija turi būti nukreipta į aiškų tikslą, net jeigu šiuo metu ir nėra pritaikoma praktiškai. Tačiau mes privalome teikti pasiūlymus konkrečioms technologinio taikymo sritims, kitaip niekas mūsų nefinansuos. Pagal ES projektus, bent jau taip yra su Penktąja bendrąja programa, visi projektai turi būti orientuoti į praktinį taikymą. Tačiau dauguma tų projektų pradedami nuo fundamentinių tyrimų. Kaip sakiau, mes užsibrėžėme saulės elementų gamybos kainą sumažinti perpus, kiti siūlo kitas įdomiausias idėjas, visi siekiame aiškaus tikslo, nors ir skirtingais būdais. Ne atskiri patobulinimai ar ko nors pagerinimai rūpi ES. Jeigu jau kalbame apie technologinius projektus, tai reikalaujama, kad siūloma idėja turi būti visiškai nauja, darbai ją įgyvendinant prasidėtų nuo fundamentinių tyrimų ir tęstųsi iki užbaigto daikto sukūrimo. Turi būti nauja kokybė. Tuo ir įdomūs tokie projektai.

Lietuvos mokslininkams čia yra kur reikštis?

Lietuvos mokslininkams idėjų paprastai nestinga. Jeigu jie dar būtų aktyvesni, siektų tas idėjas plėtoti, įgyvendinti už ES pinigus. Tačiau ne visi į tai linkę, nes žmonės skirtingi. Taip pat ir mokslininkai: vieni linkę krapštinėtis smulkiuose dalykuose, tačiau bijo imtis didesnės atsakomybės. Vis dėlto imantis ES projektų tenka prisiimti ir didelę atsakomybę.

Nes tai dažniausiai didelės rizikos projektai?

Nieko nepadarysi. Nežinau, kas yra pasakęs, bet jeigu nebūtų „pilkų" mokslininkų ir „pilko" mokslo, tai neatsirastų ir žėrinčių mokslo talentų. Talentai atsiranda tik ten ir tada, kai yra tinkama terpė, susidaro kritinė tyrinėtojų masė. Paprasti dalykai, bet juos reikia suvokti, norint veikti ES tyrinėjimų edvėje.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Prof. Liudvikas Pranevičius su savo magistrantėmis

Pasaulį stebinti galime tik naujomis idėjomis

Tuo įsitikinęs Vytauto Didžiojo universiteto mokslo prorektorius prof. Liudvikas PRANEVIČIUS, kuris su *Mokslo Lietuva* aptaria 2003 m. lapkričio mėn. pabaigoje Vilniuje vykusią konferenciją *Savaiminis formavimasis: teorija ir taikymas*. Priminsime, jog mūsų pašnekovas yra Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas, Lietuvos valstybinės mokslo premijos laureatas (2000), o apie savaiminį formavimąsi mūsų laikraštis spausdino straipsnių ciklą (2003 m. Nr. 22, 2004 m. Nr. 1, 2).

Skirtingus mokslus apjungianti idėja

Mokslo pasaulyje esate gerai žinomas mokslininkas, įvertintas aukščiausiais moksliniais laipsniais, pagerbtas įvairiomis premijomis. Tad ką Jums dar gali duoti ši savaiminiam formavimuisi skirta konferencija, kokių naujų veiklos impulsų?

Pirmiausia ačiū už gerus žodžius. Tokio mokslinio lygio ir tokios tematikos konferencija – tai, drįstu pasakyti, naujas puslapis Lietuvos moksle. Šios srities tyrinėjimai pasaulyje tėra dar tik pačioje užuomazgoje. Tas faktas, kad Lietuvos mokslininkų sąjungos institutas sugebėjo sukviesti išties žymius šios srities pasaulio specialistus, tai jau savaime labai reikšmingas dalykas.

Gal pamėginkime pasiaiškinti, kur slypi ta visa svarba mūsų šalies, o gal ir tarptautiniam mokslui.

Savaiminis formavimasis – tai ta tema, kuri idėjiniu lygiu gali apjungti skirtingose srityse dirbančius specialistus. Vienas dalykas, kai kiekvienas dirbame savo konkrečiame atskirame tyrimų lauke, ir visai kitas, kai sueiname draugėn. Iškyla daug bendrų fundamentinių dalykų, kurie tampa labai turiningų ir gilių naujų diskusijų objektais. Vėliau visa tai virs naujais moksliniais tyrinėjimais, tikriausiai duos ir visai nelauktų rezultatų.

Vadinasi, ši konferencija – tai savotiškas idėjų generatorius? Naujų ir netikėtų sąsajų tarp įvairių mokslo sričių dar viena galimybė?

Naujos sąsajos, naujos idėjos – išties tai ir yra svarbiausia. Skirtingų mokslų atstovų intelektualaus bendravimo metu gimsta ne tik konkretūs sprendimai, bet kartais ir visiškai nelauktos bendro pobūdžio įvairias mokslo sritis jungiančios unikalios idėjos. Konferencijos dalyvių pranešimuose ir jų aptarimuose tai buvo galima pastebėti.

Liovęsi skirstytis, mokslai pradeda jungtis

Kas konkrečiai tuose pranešimuose Jums krito į akį?

Labai platus pats tų pranešimų diapazonas: nanotechnologija, vandenilio energetikos technologijos, biologija, verslas, biochemija, ekonomika... Atrodytų, kad visoms šioms sritims nagrinėti reiktų mažiausiai dešimties konferencijų, o čia tų mokslų atstovai susirinko į vieną ir rado visiems bendrą diskusijų objektą.

Ar tai reiškia, kad europietiškas mokslas, ligi šiol ėjęs skirstymosi į atskiras kertes kryptimi, nuo šiol jau pradeda integruotis, jungtis?

Mokslas tiek specializavosi, kad jau atsirėmė į savo fizines galimybes tų specializacijų ribose. Tik per sąsajas su kitomis kryptimis gimsta naujos idėjos ir galimybės.

Tačiau tokios mažos šalies kaip Lietuvos mokslui, ar tai nėra pernelyg didelis uždavinys? Gal tai atitiktų ES, JAV, Japonijos mokslo užmojus, o mes geriau tvarkykimės kiekvienas savo kertelėse?

Ne. Čia kaip tik tas intelekto šaltinis, kuriuo mes galime turtinti vieni kitus, savo studentus ir būti naudingi ES mokslui. Europos mes nenustebinsime savo įranga ar technika, nes viso to ten pakanka. Tačiau nustebinti galime naujomis idėjomis, jų ES labai reikia.

Ar galime teigti, kad mes išties pajėgūs tai padaryti?

Moksle tikrai turime labai iniciatyvių, drąsių ir ieškančių žmonių. Kad ir savaiminio formavimosi teorijos autoriai: jie pastebėjo vaisingą idėją, ją suformulavo, išryškino. Pirmiausia tai pasakytina, aišku, apie habil. dr. Stepą Janušonį, kuris ir yra visa ko galva. Apie jo pastebėtąją ir suformuluotąją savaiminio formavimosi idėją išgirdau iš S. Janušonio ar ne prieš 30 metų.

Tačiau jeigu šiandien mes paklaustume daugelio mokslininkų, tai tikriausiai toli gražu ne kiekvienas pasirodys bent kai ką žinąs apie tą idėją ir teoriją. Vadinasi, ne kažin kaip buvo populiarinama, garsinama. Kodėl mes tokie kuklūs tada, kai reikia visa burna šaukti apie Lietuvos mokslininkų laimėjimus?

Todėl, kad buvo griežtos mokslo specializacijos laikotarpis, visi gilinosi į savo siaurą tyrimų kryptį – mikroelektroniką, biochemiją, biogenetiką, pagaliau nanotechnologiją. Visi didžiausių laimėjimų ieškojo savo tyrimų srityse ir kryptyse. O dabar pribrendo metas gerai idėjai būti visuotinai pastebėtai ir pripažintai. Taip būna, kai pribręsta laikas.

Vaizdžiai tariant, ateina metas mokslui iš mažų celių išsiveržti į plačias ir šviesias sales. O kokiems konkretiems Jūsų paties darbams ši savaiminio formavimosi teorija gali būti naudinga?

Prieš keletą metų S. Janušonis atkreipė dėmesį į darbus, vykdomus Lietuvos energetikos institute ir Vytauto Didžiojo universitete. S. Janušonis pakvietė ir mane sutelkti bendras pastangas kai kurioms naujoms idėjoms įgyvendinti. Dabar dirbame drauge, dalyvavome įvairiose konferencijose, laimėjome grantą ES 6 bendrojoje programoje (*Framework 6*). Savo darbo technologijos ašyje taikome S. Janušonio savaiminio formavimosi idėją.

Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas, Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktoriaus pavaduotojas dr. Vygintas Gontis skaito pranešimą konferencijoje Savaiminis formavimasis: teorija ir taikymas

Ir vis dėlto naujovėms nesame labai palankūs

Savo žvaigždės valandos S. Janušonis, atrodo, sulaukė, arba bent jau visai pakeliui į tą platų pripažinimą. Vis dėlto ar ne per ilgas kelias vedė į sėkmę? Ar nėra taip, kad mūsų mokslo bendruomenė pernelyg inertiška, neskuba sveikinti kolegų, o kai kurie mokslo organizatoriai vis kalba apie mokslo prioritetus. Ilgiau klausantis pradeda atrodyti, kad be 4–5 „prioritetų“ daugiau jokio kito mokslo mums nelabai ir reikia. Jeigu tarp tų „palaimintųjų“, t. y. į prioritetines kryptis, nepateksi, tai pasmerkti ir tavo atliekami moksliniai tyrimai.

Siauras vienadienis prakticizmas dažnai pražudo daug gerų idėjų. Kolega S. Janušonis kaip tik ir sugebėjo pakilti aukščiau to pragmatiškumo ir išlikti tokiu pat, kokį jį atsimenu buvus prieš 30 metų. Žinoma, dabar jau jis formuluoja ir dėsto savo mintis kitu lygiu, sugeba apibendrinti, bet išsaugojo savo jaunatviškumą, o moksle tai labai vertintina.

Idėjinis bendravimas – tai mokslininko penas

Atrodo, jog ir Jūs ne mažiau vertinate jaunatviškumą. Kaip įrodymas gali būti Jūsų magistrantai, kuriuos į šią konferenciją atsivežėte iš Vytauto Didžiojo universiteto. Labai šaunu, kad ne tik pats sotinatės naujomis idėjomis, bet ir siekiate jomis „užkrėsti“ jaunimą.

Mane ypač džiugina, kad šios magistrantės, su kuriomis mane nufotografavote, ir vyrukai patys pasipraše vykti į šią konferenciją. Tai bakalauro ir magistro lygmens studentai, jie kantriai sėdėjo konferencijoje ir klausėsi pranešimų. Gal ne viską suprato, bet džiaugėsi galėdami dalyvauti. Kai ką suvokė, kai ko ne, bet iš šio dalyvavimo ir formuojasi bendras studento išsilavinimas. Šito ir reikia siekti universitete.

Man labai smagu, kad po pirmosios konferencijos dienos studentai panoro dalyvauti ir kitų dienų renginiuose. Idėjinis bendravimas mokslininkui – tai jo tikrasis penas. O dabar konferencijos darbe tvyro tokia aura, kad to dvasinio ir intelektinio peno pakanka ir patyrusiam profesoriui, ir tik ką prie mokslinės veiklos prisidedančiam studentui.

Galiu tik džiaugtis, kad vilniečiai su S. Janušoniu priešakyje ėmėsi šios iniciatyvos, surengė puikią tarptautinę konferenciją, į kurios darbą galėjome visi pasinerti.

Labai malonu, kad taip kilniai ir aukštai vertinate kolegų vilniečių veiklą, nekeliate pavydo scenos, girdi, viskas tenka tik sostinei, o „laikinajai sostinei“ nieko nelieka.

Moksle didžiausią vertę turi idėjos, tad jei mokslininko idėjos nepripažintos, jo mokslas neturi ateities.

Savo kieme pranašu sunku tapti. Bet kartais pavyksta

Ar nebus taip, kad kol nesulauksime pripažinimo „iš Europos“, tol patys nesugebėsime kaip reikiant įvertinti savo mokslininkų, kad ir kiek puikūs būtų.

Savo kieme sunku būti pranašu. Kol S. Janušonio savaiminio formavimosi idėjos nepripažino užsienyje, tol mes patys ne kažin kiek spėjome pripažinti. Kiek kolega pranešimų yra skaitęs Kauno politechnikos instituto (dabar Technologijos universitetas) respublikinėse mokslo konferencijose! Skaitydavo kasmet. Mes dirbome savo darbus, buvome įnikę kiekvienas į savo konkrečią temą, nes už tuos darbus mus vertino. Aišku, žiūrėjome, kas iš viso to bus toliau. O idėja buvo aiški, taip pat ir mūsų supratimas, kad kolega Stepas yra aukščiausio lygio mokslininkas ir specialistas. Dabar tuo labiau įsitikinome, kad jis savo vėliavą aukštai iškėlęs sugebėjo nešti visus tuos metus, sulaukė ES pripažinimo, todėl prie jo dabar noriai jungiasi ir daugelio kitų mokslo institucijų mokslininkai.

Nesu šios srities žinovas ir man, ko gero, derėtų ne tiek savo mintis reikšti, kiek bandyti iš specialistų „išmeškerioti“ kartais ne visai aiškiai išsakomą nuomonę. Vis dėlto rizikuoju teigti, kad savaiminio formavimosi idėja toli gražu dar neišsemia visų galimybių, apie kurias šiandien kalbame. Tikroji jos vertė paaiškės laikui bėgant.

Iš tiesų šiandien dar neaišku, į ką tai išsivystys. Man akivaizdu tik viena: savaiminio formavimosi idėjoje glūdi labai didelis potencialas. Tai tarpdisciplininė idėja. Norint suvienyti skirtingų disciplinų atstovų pastangas, reikia, kad tavo idėja pakiltų virš kiekvieno iš mūsų atskirų idėjų. Tik tada bus jas galima suvienyti ir nukreipti į bendrą tikslą.

Suprantama, jog tai ne vieno asmens, koks talentingas bebūtų, pastangų reikalaujantis darbas. S. Janušonis daugiau dėmesio savo konkrečiuose darbuose kreipia į mikroelektronikos dalykus, saulės elementų kūrimo darbus, o savaiminio formavimosi idėja – daug globalesnis dalykas. Ar neateis laikas tam kurti net ir gerokai didesnį vykdytojų darinį, kuris ateityje gal išaugtų net į lankstų savotišką mokslo centrą, kuris aprėptų daug platesnį mokslinių tyrimų barą?

Be abejo, tai įmanoma ir gal būtų teisinga. Tačiau prie „lovio“ kiekvienas turime patys prieiti. Patys mokslininkai tam dar turi pribręsti. Antai mes, dirbdami vandenilio energetikos krypties darbus, jau daug ką supratome. Suvokėme, kad iš savaiminio formavimosi idėjos gali išsirutulioti ir daugybė kitų labai konkrečių idėjų, kurios bus naudingos ir mūsų uždaviniams spręsti. Turiu mintyje kuro celes (elementus), vandenilio saugojimo problemas, medžiagų procesus ir panašius dalykus. Todėl ir esame kartu su habil. dr. Steponu Janušoniu.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Telšių Žemaitės teatro jaunimo studijos Aglija *įkūrėja režisierė Laima Adomaitienė*

„Aglijos“ paslaptis (1)

Atkelta iš 1 p.

matytų per paskutinius metus“.

„L. Adomaitienės „M“ šiuolaikinis mėgėjų teatro spektaklis, kuris neturi ko pavydėti nė vienam – tikrai nė vienam! – profesionalaus teatro spektakliui; ir šimtai profesionalaus teatro spektaklių turi ko pavydėti jam. Kiekvienas gestas ištobulintas, kupinas glaustos, bet talpios metaforinės prasmės, kiekvienas savo vietoje nenutrūkstamame meninių idėjų plėtojime. Estetiškai nugludintas, vos ne tobulas spektaklio meistriškumas, nepriekaištinga jo formų ekspresija“.

„L. Adomaitienės „M“ parodė, kad mėgėjų teatras gali padaryti viską, ką gali profesionalus teatras, ir padaryti geriau“.

Kas lieka po tokių žodžių ir vertinimų? Kalbinti Telšių Žemaitės teatro jaunimo studijos *Aglija* įkūrėją bei režisierę Laimą ADOMAITIENĘ. Tą su dideliu malonumu bei atsakomybe ir darome.

Patekti į pasaulinius festivalius – jau pripažinimas

Jeigu reikėtų keliais sakiniais apibūdinti, kuo išskirtinė Jaunimo studija* Aglija*, kaip tą padarytumėte?

Esame vienintelis teatras Lietuvoje, kuriam teko garbė atstovauti Lietuvos mėgėjų teatrui net keturiuose pasauliniuose festivaliuose. Tai teatras, kuris daug dirba ir gastroliuoja, turi savo gyvenimo nuostatas, kuriomis vadovaujasi. Žinau, daugeliu atveju, man galėtų pavydėti profesionalus teatras… Be to, *Aglija* – tik viena tokia.

Kaip į tuos tarptautinius festivalius patenkama?

Pasauliniam festivaliui atranka pakankamai reglamentuota. Pasaulinė mėgėjų teatro asociacija AITA/IATA savo kongrese yra patvirtinusi dalyvavimo nuostatus, pagal kuriuos kiekvienos šalies (sąjungos narės) numatyto teatro kandidatūra yra aptariama namuose, vėliau regiono menotaryboje, po to dar kandidatą atsirenka šalis – festivalio organizatorė. Ši procedūra trunka gana ilgai. Daugeliui valstybių toks dalyvavimas – prestižo reikalas, Lietuvai – daugiau finansiniai nepatogumai.

Olimpiniu principu nesitenkina

Pastebėsime, jog Telšių Žemaitės teatro jaunimo studija* Aglija *nesitenkino tik olimpiniu principu, kai svarbiausia dalyvauti, bet sugebėdavo tuose teatrų festivaliuose pelnyti ir nugalėtojų laurus.

Deja, pasauliniuose festivaliuose galioja taisyklės, kurios draudžia organizuoti konkursus, matyt, dėl nevienodo teatrinės kultūros išsivystymo ir bendrą lygį lemiančių objektyvių sąlygų. Jau pats dalyvavimas laikomas gražiu įvertinimu. Nežiūrint to, 1999 m. Maroke vykusiame pasauliniame mėgėjų teatrų festivalyje, *Aglija* buvo paskelbta laureate.

Jei nori įvertinti savo darbą, tam yra begalės galimybių. Mes jų turime tikrai nemažai. Malonu prisiminti 2002 m.vykusį XVI tarptautinį Istvan'o Horvath'o teatrų festivalį Kazincbarčike, Vengrijoje, kuriame dalyvaujant profesionalių teatrų režisierių žiuri, *Aglijos* spektaklis pagal A. Čechovo *Meška* buvo pripažintas geriausiu. Po kurio laiko buvome pakviesi į profesionalių teatrų festivalį Budapešte.

Režisierės interviu nacionalinei Vengrijos televizijai, vasaros bendra aktorių ir režisierių stovykla su tokiais Vengrijos režisieriais kaip, pavyzdžiui, Tamas Ascher – visa tai peržengia mėgėjų teatro ribas. Toks bendradarbiavimas labai įpareigoja. Mes neturime tokių sąlygų kaip profesionalūs aktoriai, mūsų darbas neapmokamas, mes tik galime aukoti savo laisvalaikį, atsiplėšę nuo mokslo ar darbo... Lieka stipriausia kas mus sieja – meilė darbui ir jo įvertinimas.

Monake, Princesės Greisi teatre

Gal prisiminkime bent kai kuriuos festivalius ir Aglijos kelią į juos.

1995 m. su *Aglijos* atsiradimu ir beveik premjeriniu spektakliu T. Williams'o *Pasmerktais namais* patekome į tarptautinį puikiai organizuotą vaikų festivalį Lenkijoje, iš ten parsivežėme visus įmanomus prizus – tokia buvo pradžia. Vėliau tie patys spektakliai atstovaudavo mūsų teatro kultūrai įvairiuose tarptautiniuose tiek suaugusių, tiek vaikų festivaliuose…

1997 m. teko dalyvauti nuostabiame pasauliniame mėgėjų teatrų festivalyje Monake. Tie metai buvo reikšmingi Monako karalystei – kunigaikščiai Grimaldžiai minėjo savo dinastijos 400 metų gyvavimo jubiliejų.

Mūsų spektaklis *Pasmerkti namai* jau buvo spėjęs tapti ne vieno tarptautinio festivalio laureatu, bet vis tik jo didžiulė sėkmė Monake mums buvo netikėta – žiūrovai ilgai plojo stovėdami, tapome festivalio atradimu, specialiai mums buvo pakviesta televizija, festivalio autobusuose ir kavinėse mus pasitikdavo plojimais… Per aptarimus po spektaklių buvo pabrėžiamas mūsų trupės išskirtinis profesionalumas, nors mes buvome tik moksleiviai… Teatro kritikas iš Didžiosios Britanijos A. Cornish'as šį T. Williams'o pjesės pastatymą pavadino įdomiausiu, netikėčiausiu, drąsiausiu, o profesorius teatrologas M. Clark'as iš Niujorko pareiškė, jog tai pats įdomiausias jo matytas T. Williams'o pjesės pastatymas. Amerikietis konstatavo, kad Lietuva turi itin stiprų, itin savitą, aukšto profesinio lygio mėgėjų teatrą. Vertintojai pamiršo, o gal nežinojo, kad nesame profesionalai.

Atsakas į gyvenimo neteisybę

Tada man pačiai sunku buvo suvokti, kuo taip žavisi užsieniečiai, kuo mes išsiskiriame, koks tas „lietuviškas teatras“?

Ir iš tikrųjų – koks? Gal Jūs pati ir padėtumėte atskleisti tą paslaptį? Toks sudėtingas autorius kaip T.Williams'as yra kietas riešutas kiekvienam profesionaliam teatrui.

Teatras yra toks, kokį jį sukuria žmonės. Negali atverti daugiau, nei tavyje glūdi kūrybos galios, ir netgi didžiulės pastangos dažnai būna bevaisės. Mums tektų kalbėti apie kitus dalykus, pasąmoningus, energetinius, truputį mistinius. Kartą buvau užklupta klausimo apie kūrybos paslaptį, išsisukau paprastai: *– jei tik ją atskleisiu, ji nustos buvusi paslaptimi,* dabar vis dažniau apie tai susimąstau. Kūrybos paslaptis bando įminti ne vienas mąstytojas, kol jie mąsto, aš bandau jas atverti, gal kada pavyks tvarkingai sudėlioti mintis, kaip tai daro patyrę teoretikai. Kodėl gi ne.

O dėl kieto riešutėlio – T.Williams'o… tai mūsų kaimo močiutė perkando jį kaip nieką, manau, kad mūsų lietuviška dvasia pakankamai turtinga, kad susikalbėtume apie sielos gilumą ir tikrąsias esatis. Tik neramu dėl jauno žmogaus, skubančio tą turtą prarasti…

Jeigu tektų vertinti, nežinau, kurį epizodą reikėtų vadinti svarbesniu: puošnią publiką Princesės Greisi teatre, kuri atsistojusi ploja* Aglijai*, ar tą skarotą kaimo močiutę, kuri ateina po T. Williams'o spektaklio pabučiuoti režisierės ir neranda žodžių, kaip savo dėkingumą išreikšti.

Įvairios publikos dėkingumą išgyvename vienodai. Tada, kai salė ploja stovėdama, sutrinki, – tai tik teatras, galintis turėti bet kokią jėgą. Visada stebiu žiūrovų veidus spektakliuose – kiek į juos ateina ir grįžta į mus.

Į spektaklį – kaip reikšmingiausią gyvenimo įvykį

Suprantu, jog menas turi savo vidinę logiką, kuri gali mažai ką bendro turėti su gyvenimo, mūsų kasdienybės logika.

Spektakliai gimsta tada, kai jiems pribręsta laikas, kai iš pasąmonės iškyla ryškios ir įspūdingos detalės, kurios tave ima vesti naujos paslapties link. Tai panašu į ankstyvo pavasario dirvą, kuomet derliaus stebuklo gali nelaukti, jos neapėjęs, neįdėjęs darbo, žinių, meilės ir kantrybės. O jei sėjėjas dar ir Dievo pirštо paliestas, tai gali ir daugiau tikėtis, nesakau lengviau, – sunkiau bus, nes tik per jį ateina kūrybos kančia, kuri leidžia subrandinti lauktą vaisių. Pernelyg trumpai gyvename, kad susikvietę žiūrovų salę mainais nieko neduotume. Klausiu savęs, kiek gali kainuoti žmogaus gyvenimo valanda, kam jis ją paskiria, ar jautiesi už tai atsakingas? Manau, kad teatro menas turi būti labai brangus, nes čia pulsuoja gyva žmogaus energija.

Kad kibirkštis įsižiebtų

Gali vykti spektaklis, aktoriai vaidinti, tačiau apie teatrą dar anksti kalbėti. Kiek aktoriai „bevaidintų teatrą“ – teatro nebus. Jis pradės rastis tik tada, kai užsimegs tas nematomas paslaptingas ryšys tarp pačių aktorių, tarp aktorių ir žiūrovų, t. y. atsiras scenos ir salės sąveika. Kai kas kalba apie tam tikrą magnetizmą, o gal energetiką, nes vykusio spektaklio metu aplinka išties tarsi įsielektrina, visus užvaldo bendrai patiriamas išgyvenimas. Jeigu tai yra – yra ir teatras. Kaip Jūs stengiatės šį visiems bendrą jausmą, išgyvenimą, sukelti, kitaip tariant, kaip kuriate savąjį teatrą? Pagaliau juk net gerai režisūros prasme surėdytame spektaklyje šito bendro scenos ir salės vienijančio bei užburiančio jausmo gali ir nekilti, kibirkštis neįsižiebti? Ar ne taip?

Išmokti tekstą, suvaikščioti mizanscenas išties dar nieko nereiškia. Vis dėlto yra paslaptys, kurias sunku įvardyti. Jeigu nėra bendrumo, mus jungiančio jausmo, tai apie jokį rimtą darbą repeticijoje negali būti nė kalbos. Labai trikdo pyktis, nenuoširdūs santykiai. Negalime dirbti su neigiamomis emocijomis, jeigu esame apsipykę. Jei tai įvyko, darbą pradedame nuo „atstatymo“ darbų… Aš galvoju, kad *Aglijos* paslaptis glūdi iš spektaklių kylančios energijos bendro pojūčio, iš to, kas visų kartu bendrai sudėta, tačiau, bijau, kad žodžiais tai nenusakoma.

Scena iš Aglijos *spektaklio* Meška

Kaip peržengti tą paslaptingą ribą

Ko gero, savo aktoriams Jūs keliate labai didelius pirmiausia moralinius reikalavimus? Pagaliau juk negalite iš moksleivio, atėjusio į* Aglijos *studiją, išsyk reikalauti didelio profesionalumo, kuriam pasiekti reikia ilgų metų atkaklaus darbo.

Man pačiai kyla daug klausimų, nes susiduriu su tikrai sunkiai paaiškinamais dalykais. Viena ar kita mūsų spektakliuose šokanti ar vaidinanti mergina gyvenime juk nėra tokia nepriekaištinga. Tą jaučiu, ir ne apie kiekvieną galėčiau pasakyti: *Jos aura be priekaištų.* Todėl visada man pačiai didelė paslaptis, kaip ta mergina spektaklyje pasikeičia ir sugeba spinduliuoti, teikti grįžtamą ryšį. Visada stebiu, kas įdėta ir kas atiduodama.

Ko gero, turite ir savo mažyčių profesinių paslapčių, gal net ritualų? Kaip savo aktorius moksleivius nuteikiate spektakliui? Juk tik ką visi bendromis jėgomis tvarkėtės scenoje, tampėte dekoracijas (patys esate ir scenos darbininkai), šurmuliavote, gyvenote įprastą šurmulingą ir maža ką bendro su teatro mistika turintį gyvenimą. Kaip peržengiate tą ribą, kuri skiria kasdienį buitinį gyvenimą ir tearto sąlyginį paslaptingą pasaulį?

Tai ne ritualai, bet mums labai svarbūs dalykai. Prieš kiekvieną spektaklį ateinu labai susikaupusi ir paliečiu visus spektaklio dalyvius. Kiekvienas lyg ir palaiminamas, tai specialus apsikabinimas. Gal kam nors tai atrodys keista, nesąmonė, bet mums tai svarbu, atsiranda bendrumo pojūtis. Kiti sustoja ratu, apsikabina, kažką sako.

Tą daro kai kurių komandų krepšininkai prieš išeidami į aikštelę.

Trenerio sugebėjimas žaidėjus suartinti, suburti į komandą gali reikštis įvairiais būdais. Panašiai ir teatro gyvenime. Mano aktoriai žino, jog man didžiausia negerovė, jeigu jaučiu nepagarbą vienas kitam, girdžiu replikas ar visą trupę išderinančius žodžius. Juk neveltui sakoma, kad menas – dalykas

REIKIA TIK VIENO ŽMOGAUS, IR GIMSTA STEBUKLAS

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Jaunimo studijos Aglija *režisierė Laima Adomaitienė ir teatrologė prof. Irena Aleksaitė Jonavoje pasibaigus baigiamosios teatrų šventės* Atšvaitai *paskutiniam spektakliui*

Atkelta iš 1 p.

Iš mano gimtojo miesto, todėl su tokiu pasididžiavimu žvelgiu į šį jaunatvišką teatrą. Juk šios studijos aktoriai – mokinukai, dar visai jauni žmonės. Ir pati režisierė Laima Adomaitienė yra jauna. Man atrodo, kad tai yra kažkokia Dievo dovana ir mūsų krašte visai neregėtas dalykas.

Pasakysiu, kaip gimsta: reikia tik vieno talentingo žmogaus, kuris aplink save tuojau pat suburia ir kitus. Ką galima padaryti su moksleiviais akivaizdžiai matome Laimos Adomaitienės spektakliuose. Visi privalome galvoti, kaip padėti režisierei. Kas turėtų rūpintis, kad tokia unikali teatro studija būtų išsaugota – kaip ta deganti žvakė vėjyje.

Tačiau ar ne pirmiausia teatro profesionalų – teatrologų, kritikų ir kitų kultūros dalykams neabejingų žmonių rūpestis ir būtų visuomenei pristatyti, ką turime, kuo galime didžiuotis bei džiaugtis.

Žinoma, ir kiek tai priklauso nuo manęs, aš pasistengsiu, kad apie *Aglіją* sužinotų kuo daugiau žmonių. Turiu pasakyti, kad L. Adomaitienės studijai *Aglija* vaidinant Vilniuje, teatralai jau sužino ir sueina. Nežinau, kada *Raudonkepuraitė* bus parodyta Vilniuje, bet pamačiusi šį spektaklį Jonavoje išvažiuoju maloniai sukrėsta, kupina įvairiausių asociacijų, aliuzijų, nuotaikų. Nepaprastai talentinga režisūra ir puikūs tie jaunieji aktoriai.

Kur turėtumėme dairytis ieškant vietos tarp mūsų teatro kolektyvų* Aglijos *fenomenui? Juk tai nėra profesionalus teatras, todėl* Aglija *ir varžosi su mėgėjų teatrais.

Aš šį teatrą pavadinčiau eksperimentiniu, o matytus spektaklius – absoliučiai eksperimentiniais. Ir nepaprastai drąsiais, įdomiais, pastatytais režisierės L. Adomaitienės su visai jaunais žmonėmis. Jeigu ji tai darytų su patyrusiais aktoriais profesionalais, man būtų lengviau suvokti ir vertinti. Režisierė dirba su visiškai „švariais“, teatrinių „štampų“ neprisirankiojusiais vaikinais ir merginomis. Gal būtent todėl, kad jie labai paslankūs, lankstūs, jauni ir dvasiškai švarūs, jiems ir sekasi suvokti, žiūrovams perteikti tas sudėtingas pasaulio problemas. Todėl tai ir yra nepaprastas reiškinys. Jis stebina mėgėjų teatre, bet ne mažiau retas ir profesionalų teatre.

***Gerai suprantu Jūsų jaudulį, kurį sukėlė spektaklis, nes ir pats išgyvenau panašius jausmus.* Aglijos *studiją būtina saugoti ir puoselėti kaip unikalų Lietuvos teatrinės kultūros reiškinį. Būtina siekti, kad pati aplinka būtų verta šio teatro studijos, padėtų ir remtų* Aglіją.**

L. Adomaitienė dirba su moksleiviais, kurių mokymosi trukmė trunka tiek, kiek tęsiasi mokslas vidurinėje mokykloje. Baigę mokyklas režisierės parengti aktoriukai paprastai išsiskirsto, o jų vietą užima kiti moksleiviai. Režisierei tenka vis iš naujo į kalną ridenti savo sunkų profesijos akmenį. Negalėčiau pasakyti, kaip kita forma galėtų šis teatras gyvuoti.

Būtų puiku, jei režisierei pavyktų išsaugoti bent savo teatro branduolį. Tik kaip tą padaryti, jeigu Telšiai – ne Vilnius ir ne Klaipėda, o abiturientams juk tenka rūpintis savo ateitimi, jie stoja į aukštąsias mokyklas, imasi įvairių darbų.

Tiesiog neįsivaizduoju, ką būtų galima padaryti, kad šis unikalus Laimos Adomaitienės teatras egzistuotų ir jai netektų kaskart pradėti viską iš naujo. Manau, jog didelis praradimas yra tai, jog režisierė negali dirbti su nuolatine savo parengtų aktorių trupe.

Aišku, svarbu išsaugoti patį teatro branduolį, kolektyvą, pačią šio jaunimo teatro idėją. Lėšų *Aglija* visada gaus, nes ir dabar sugeba patekti į žymiausius pasaulio mėgėjų teatrų festivalius. Ne paslaptis, kad *Aglija* su savo spektakliais jau yra išmaišiusi visą pasaulį.

Tačiau visuomenei, visiems mums, reikia rasti būdų, kaip padėti režisierei Laimai Adomaitienei, kad Telšiuose tas puikus teatro židinys neužgestų.

Lietuva Europos mastu garsėja kaip puikaus teatro šalis, turinti puikių teatro režisierių – Eimuntą Nekrošių, Joną Vaitkų, Rimą Tuminą, Oskarą Koršunovą bei kitus. Tarp šių pavardžių tikriausiai greitai regėsime, drįstu prognozuoti, ir Laimos Adomaitienės pavardę.

Laimą Adomaitienę turime traktuoti kaip didelę režisierę ir į jokį žemesnį rangą jos niekaip neturėtume komponuoti. Ji tiesiog yra didelė režisierė. Turi Dievo dovaną ir toli gražu ne kiekvienam žmogui tokių sugebėjimų lemta turėti. Privalome vertinti jos sugebėjimus.

Kaip Jums atrodo, ar Laimai Adomaitienei sektųsi taip pat sėkmingai dirbti ir su aktoriais profesionalais, kaip kad dabar sekasi su moksleiviais* Aglijos *studijoje?

Matote, labai svarbu sava terpė, kurioje kūrėjas gerai jaučiasi. Lietuvių teatre yra buvę daug atvejų, kai iš mėgėjų teatro būdavo paimami labai gabūs režisieriai ar aktoriai, bet profesionaliame teatre jie pražuvo. Netvirtinu, kad taip atsitiktų ir Laimai Adomaitienei, bet manau, kad ji rado savo terpę. Joje ji labai daug padarė, todėl ir tą terpę pirmiausia reikia saugoti.

Ar viskas padaroma, kad* Aglijos *spektakliai ir apskritai šis teatras būtų plačiai žinomas Lietuvoje?

Pasakysiu, kad *Aglija* žinoma ne tik Lietuvoje. Mano kolega lietuvis teatrologas prof. habil. dr. Vidas Siliūnas, kuris gyvena Maskvoje ir yra vienas žymiausių Rusijos teatrologų, užsiima ispanų teatru, kartą atvažiavęs į Vilnių pamatė Laimos Adomaitienės spektaklį. Jis apsikabino mus, lietuvių teatrologus ir teatro kritikus, ir sako: *Klausykite, kodėl jūs būgnais nemušate? Jūs visam pasauliui turite trimituoti, ką turite.*

Ką kolegai galėjau atsakyti? Kad mūsų leidžiami garsai eina aukštyn, bet ne į žmonių ausis? Noriu pasakyti, kad Laimos Adomaitienės teatras tegu būna visai nesvarbu kur: Telšiuose, Kupiškyje ar kur bebūtų. Jis tegu būna toks, koks yra, o Laimai reikia sudaryti sąlygas, kad ji galėtų dirbti. Tai svarbiausia. O visa kita bus.

Ačiū, gerbiama Profesore, kad sutikote tarti savo žodį apie* Aglijos *iš Telšių fenomeną.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Scena iš Aglijos *spektaklio pagal M. Tikkanen pjesę* Raudonkepuraitė

jausmą, tarkime, Jums pavyko sukelti – kas toliau? Yra autoriaus tekstas ir kiekvieno iš aktorių asmeninė gyvenimiškoji patirtis, kuri* Aglijos *trupės moksleivių atveju juk nėra labai gili. Aišku, yra režisierės profesinis meistriškumas, ir taip pat savo požiūris į meną, žmones, gyvenimą. Visa ši kiekvieno spektaklio dalyvio atskira patirtis dabar turės transformuotis į spektaklio vyksmą. Per T. Williams'o tekstą režisierė mėgins žiūrovams perteikti labai svarbius dalykus, bet visų pirma per save, savąjį pasaulio matymą ir suvokimą. Tą patį darys kiekvienas aktorius, ir jei atsiras ta visus vienijanti harmonija, užsimegs ryšys su žiūrovais – būtent tą akimirką gims teatras.

Neįsivaizduoju, kaip būtų galima ne per save visa tai daryti.

Viską galima daryti ne per save, pavyzdžiui, ateiti į darbą, bet nedirbti. Kartoti iškaltą kito išmintį ar pūsti į svetimą dūdą.

Kūryboje tai neįmanoma, nes antraip nebus meno. Menas – paveikus, o „nemenas“ – tuščia vieta. Tik teksto atkartojimas teatre – dar nėra menas. Slaptingas yra kūrybos procesas, apie jį nedaug žinoma. Kartais per repeticiją kyla tiek vaizdinių, tiek paties teksto teikiamų pasiūlymų, kad visus išbandyti ir kelių repeticijų nepakanka. Tada pagalvoju: Dieve, kaip gerai, kad esu turtinga.

Tačiau kitą dieną yra visiškai kitaip. Tada galvoju: ką blogo padariau, kokiems visuotiniams dėsniams nusižengiau, kad negavau jokių naujų impulsų. Tada jaučiuosi labai nuskriausta ir nelaiminga.

Žinau viena: mes esame tik laidininkai, per kuriuos ateina įkvėpimas. Jeigu nesu jo verta, tai jis ir neateina, negali ateiti. Kalbu apie dieviškus dalykus, žmogui iš aukščiau skirtas dovanas. Tai ne juodoji magija, bet šviesūs ir labai dori, teisingi dalykai. Turiu būti dėkinga aukščiausioms jėgoms, kad jos man leidžia, padeda kurti gerus dalykus. Man regis, esu estetė ir kūrybos neįsivaizduoju be grožio ir gėrio. Tai mano darbo teatre pagrindas.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mes esame tik laidininkai

Pasakėte „analizuoti“. Tai man suteikia daugiau drąsos prisiliečiant prie gležno ar trapaus harmonijos kūnelio, kuris tikriausiai panašus į pūką. Suprantu, jog labai lengva negrįžtamai suardyti harmoniją, kaip ir nutiko A. Puškino Saljeriui, kuris loginio pažinimo metodais, „skaičių kalba“, norėjo perprasti jam nesuvokiamą dieviškojo Mocarto kūrybos paslaptį. Tai pavojingas kelias: suardęs kūrybos harmoniją „amatininkas“ Saljeris tą patį vėliau padaro ir su pačiu dieviškuoju tos harmonijos kūrėju – Mocartu. Tragiška atomazga mums primena, kad mene yra racionaliam protui nepažinūs dalykai. Taigi atsiduriame nepavydėtinoje padėtyje, nes uždavinys, kurį patys sau užduodame, įprastais būdais lyg ir neišsprendžiamas.

Tačiau jeigu neišsprendžiamas Saljerio taikytais racionalaus pažinimo metodais, tai gal pavyktų pasitelkus Mocarto „dieviškąją kibirkštį“? Gal pati režisierė sutiktų tokio vaidmens imtis ir viena kita kibirkštimi pašviestų kelią? Jums leidus, kaip šio pokalbio „režisierius“, pamėginsiu pradėti. Taigi tą bendraties

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2004 m. sausio 30 d. 14 val. VGTU Senato posėdžių salėje (Saulėtekio al. 11, Vilnius) bus ginama **VITALIJOS AVDEJENKOVOS** daktaro disertacija tema: **„BENDROJO VIDAUS PRODUKTO MODELIAVIMAS“** (fizinių mokslų sritis, matematika, 01P).

Disertacijos gynimo tarybos pirmininkas:
prof. habil. dr. **Leonas SAULIS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, matematika, 01 P).

Nariai:
prof. dr. **Kęstutis DUČINSKAS** (Klaipėdos universitetas, matematika, 01 P),
doc. habil. dr. **Remigijus LEIPUS** (Vilniaus universitetas, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Rimantas RUDZKIS** (Matematikos ir informatikos institutas, matematika, 01P),
prof. habil. dr. **Aleksandras Vytautas RUTKAUSKAS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, ekonomika, 04S).

Oponentai:
doc. dr. **Marijus RADAVIČIUS** (Matematikos ir informatikos institutas, matematika, 01P),
prof. habil. dr. **Leonas SIMANAUSKAS** (Vilniaus universitetas, ekonomika, 04S).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Vilniaus Gedimino technikos universiteto bei Matematikos ir informatikos instituto bibliotekose.

Rektorius

2004 m. sausio 22 d. Nr. 2 (292)

Kad ieškodami naujų talentų, pastebėtume ir būsimuosius einšteinus (5)

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Šiuolaikinės Rygos siluetai

Pradžia 2003 m. Nr. 17, 19, 21 ir 2004 m. Nr.1

Tęsiame pašnekesį su Latvijos mokslų akademijos prezidentu ir Lietuvos mokslų akademijos užsienio nariu prof. Janiu STRADINIU (Jānis Stradiņš), kurį *Mokslo Lietuvos* skaitytojai pažįsta kaip labai plačių pažiūrų ir didžiai tolerantišką asmenybę. Šį įspūdį turėtų dar labiau sustiprinti siūloma pokalbio dalis.

Metėsi į šachmatus – kaip virtualaus verslo sritį

Egzistuoja teorija, kad talentingas žmogus būtinai pasireikš, jeigu ne vienoje, tai kitoje srityje. Jeigu šiuo metu mokslas visuomenėje nėra prestižo dalykas, tai talentingieji eis į kitas veiklas. Antai buvusioje Tarybų Sąjungoje dauguma šachmatų didmeistrių buvo žydų kilmės. Kyla klausimas – kodėl? Todėl, kad žydai Tarybų Sąjungoje negalėjo savęs realizuoti komercijoje, nebuvo galimybių užsiimti verslu, tad gabios tautos atstovai tuo užsiėmė virtualiai – per šachmatus.

Dabar pakanka patrauklių veiklos sričių, kurios daug labiau prestižinės už mokslą – bankininkystė, komercija, teisė, verslininkystė. Šių sričių veikla gerai apmokama, o mokslininkams paprastai dar ir priekaištų negailima: girdi, išlaikytiniai. Iškyla didelis pavojus, kad ši žmogiškosios veiklos sritis gali nebesugebėti savo gretų atnaujinti. Tie jaunuoliai, kurie jaus išties didelę trauką mokslinei veiklai, kelią į mokslą atras, tačiau gali atsitikti, kad ne Lietuvoje, ne Latvijoje ir ne Estijoje, bet veikiausiai JAV.

Kaip siūlote veikti visuomenės nuomonę, politikus, verslo žmones, kad jie pajustų pirmiausia mokslo naudą savo pačių veikloje ir būtinybę visuomenei?

Verslui pirmiausia reikėtų siūlyti inovatyvų taikomąjį mokslą. Lietuva šioje veikloje turi labai gerų pavyzdžių. Pagaliau ir laikraščio *Mokslo Lietuva* pavyzdys taip pat yra sėkmingas tokios veiklos rezultatas, nes juk populiarinate mokslą. Latvijoje mes taip pat stengiamės populiarinti mokslą, turime televizijos laidą *Futur šok*. Joje pristatomos naujos idėjos, kurios gali teikti impulsų ir kitoms veiklos sritims.

Tai televizijos žurnalistų ar pačių mokslininkų sumanyta laida?

Laidą kuria žurnalistai, kurie seniau patys yra dirbę mokslinį darbą.

Degradavę mokslininkai?

Tam tikra prasme gal ir degradavę, bet aš rinkčiausi kitą sąvoką – specializavęsi žurnalistikoje.

Galimas dalykas, jog žurnalistika laimėjo. O mokslas?

Nepasakyčiau, kad mokslas būtų pralaimėjęs. Juk jeigu tie žurnalistai sugebės sudominti moksleivius, į mokslą pritrauks naujų jėgų, tai mokslas tik laimės.

Kaip tos latvių laidos* Futur šok *atrodo?

Pasirenkama kokia nors problema, kad ir iš globaliųjų, svarbių visai žmonijai. Arba pateikiamos naujovės iš alternatyvių energijos šaltinių srities, genetikos. Taigi pateikiama problema, po to įvairių sričių žinovai tą temą bando gvildenti. Man pačiam teko dalyvauti laidoje apie Albertą Einšteiną (1879–1955), kai filosofai, fizikai narstė jo idėjas iš įvairių pusių.

O Einšteino nepastebėjo

O ką apie A. Einšteiną minėtoje televizijos laidoje pasakė organinės chemijos ir mokslo istorijos atstovas J. Stradinis?

Kalbėjau apie vieną A. Einšteino biografijos epizodą iš 1901 metų. Jis buvo dar visai jaunas ir iš Milano atsiuntė laišką prof. Vilhelmui Frydrichui Ostvaldui, kuris tuo metu jau buvo iš Rygos persikėlęs į Leipcigo universitetą ir ten profesoriavo. V. F. Ostvaldas jau buvo gerokai nusivylęs mokslu, jo susidomėjimas fizikine chemija taip pat jau buvo atslūgęs. O A. Einšteinas atsiuntė korifėjui V. F. Ostvaldui nedidelį kompiliatyvų darbelį apie kapiliarumo fenomeną ir pasiteiravo, ar jam neatsirastų laboranto vietos profesoriaus laboratorijoje. A. Einšteinas tik ką buvo baigęs Federalinę aukštąją technikos mokyklą Ciūriche, bet dar niekur nebuvo pradėjęs dirbti.

Prof. Janis Stradinis ir Rygos technikos universiteto rektorius habil. dr. inž. Ivaras Knetas (Ivars Knēts) mokslo istorikų konferencijoje Rygoje

Praėjo dvi savaitės, kai laiškas V. F. Ostvaldui buvo išsiųstas, jokio atsakymo negauta, ir antrąjį laišką garsenybei jau išsiuntė Hermanas Einšteinas, Alberto Einšteino tėvas. Jis tuo metu Milane buvo nedidelės automobilių dirbtuvės savininkas. Savo laiške H. Einšteinas rašo V. F. Ostvaldui, koks talentingas esąs jo sūnus, kaip domisi profesoriaus V. F. Ostvaldo darbais, vertina jo idėjas, tad jeigu šalia žymiojo mokslininko atsirastų kad ir kukli vietelė sūnui, tai šiam būtų didelis paskatinimas imtis rimtos mokslinės veiklos...

Praeina dar kiek laiko – iš V. F. Ostvaldo vėl jokio atsakymo. Baigėsi tuo, kad 1902 m. A. Einšteinas įsidarbino Berno patentų biure, kuriame ir dirbo iki 1909 metų.

Dirbdamas Berno patentų biure A. Einšteinas suformulavo (1905 m.) ir savo garsiosios specialiosios reliatyvumo teorijos principus, kurie privertė naujai pažvelgti į tokias sąvokas kaip erdvė ir laikas. Vargu ar čia tiktų kelti klausimą, kaip būtų galėję pakrypti A. Einšteino moksliniai interesai, jeigu jis būtų atsidūręs Leipcigo universitete po garsiojo V. F. Ostvaldo sparnu.

Einšteino-sūnaus ir Einšteinotėvo laiškus V. F. Ostvaldui mes aptikome maždaug 1965–1970 metais. Tie laiškai buvo V. F. Ostvaldo archyve, segtuve, kuris buvo skirtas laiškams, į kuriuos neverta atsakyti. Mat nesą verti dėmesio.

Didžiausias paradoksas, kad tuo metu V. F. Ostvaldas atvėsęs fizikinei chemijai ir užsiėmė problema, kaip reikia ieškoti ir telktis naujus talentus mokslui. Tačiau Alberto Einšteino nepastebėjo, neatsakė net į jo laišką.

Aš pirmą kartą tą A. Einšteino laišką išspausdinau savo knygoje *Didelis mokslo pasaulis ir mes*, kuri buvo išleista 1980 metais.

A. Einšteinui pasisekė, kad netapo V. F. Ostvaldo mokiniu

Pamokanti istorija. Ar nėra taip, jog ir aplink mus daug puikių mokslininkų, kurių visuomenė paprasčiausiai nemoka įvertinti, gal jų nė nemato, nepastebi.

Gal ir taip. Tačiau, mano galva, A. Einšteinui labai pasisekė, kad jis nepateko į V. F. Ostvaldo laboratoriją.

Bandau nuspėti tolesnę Jūsų minties eigą: V. F. Ostvaldas jau buvo atvėsęs nuo savo pamiltosios fizikinės chemijos, taigi ir šių tyrimų perspektyvos jau buvo abejotinos. Bent jau paties V. F. Ostvaldo laboratorijoje.

Išties V. F. Ostvaldui tuo metu atrodė, jog svarbiausia užsiimti globaliomis problemomis. Viena iš tų itin

Mokslo istorikų konferencijoje Rygoje pranešimą skaito Juozas Banionis (Lietuva)

Prof. Pietro Umberto Dini kalbotyros problemą aptaria su Latvijos kalbininke prof. Sarma Kļaviņa

reikšmingų problemų ir buvo jaunų talentų paieška. Beje, V. F. Ostvaldas tuo metu vykdė Japonijos vyriausybės užsakymą ir japonams rekomendavo vertinti žmones nuo jaunumės, stebėti jų savybes ir panašiai. Taip būtų protingiausiai panaudojami žmonių gabumai.

Visa tai vyko Rusijos-Japonijos karo 1905 m. išvakarėse, tad gal ir japonų užsakymas V. F. Ostvaldui nebuvo atsitiktinis?

Galiu tik pritarti. Tai buvo Meidzi epocha Japonijoje, švietėjiško valdymo atkūrimas, japonų kultūrinė revoliucija, palikusi tos valstybės gyvenime labai gilų pėdsaką.

Taigi apie visą tai ir papasakojau minėtoje televizijos laidoje *Futur šok*. Be to, priminiau ir kitą epizodą dėl spėjimo, esą A. Einšteinas lankėsi Rygoje. Mokytojas Solomon'as Hiller'is šitaip yra teigęs, bet tai pasirodė jokiais tikrais duomenimis nepatvirtintas spėjimas. Taigi mano pranešime svarbiausia buvo mintis, kaip kartais galima apsirikti vertinant mokslininkus. Šis mano primintas A. Einšteino biografijos epizodas tarp klausytojų sukėlė tam tikrą rezonansą.

Tai jau pats savaime įdomus epizodas, o gal mums visiems ir pamokomas? Jeigu apskritai iš istorijos ir didžiųjų žmonių biografijų ko nors pasimokoma.

Iš tikrųjų nemanau, jog epizodas iš V. F. Ostvaldo ir A. Einšteino susirašinėjimo ko nors gali išmokyti. Vargu bau. Labai individualus atvejis. Ne visada didis mokslininkas gali būti ir didis mokytojas, pedagogas. Kaip nekeista, V. F. Ostvaldas buvo didis mokytojas, išugdęs daugiau kaip 100 profesorių iš Vokietijos, JAV, Švedijos, Rusijos ir kitų valstybių. Į Leipcigo universitetą, kur dėstė V. F. Ostvaldas, iš daugelio šalių vyko jauni mokslininkai, nes juos traukė V. F. Ostvaldo asmenybė. Tai traukai buvo pasidavęs ir tada dar visai jaunas A. Einšteinas.

Visuomenei būtina priminti, jog mokslas yra vertybė

Tačiau tokia jau yra žmogaus psichologija, negailestinga vertinant kitus, kad mes veikiau pamirštame tuos 100 V. F. Ostvaldo išugdytų profesorių, bet prisiminsime vienintelį A. Einšteiną, kuris po V. F. Ostvaldo sparnu taip ir netapo profesoriumi, faktiškai metro nebuvo pastebėtas, taigi buvo lyg ir atstumtas nuo didžiojo mokslo.

Neturėtume pamiršti, kad A. Einšteinas kreipėsi į V. F. Ostvaldą tuo metu, kai šis jau sustabdė savo profesorių „gamybos" konvejerį. V. F. Ostvaldas išgyveno tam tikrą depresijos laikotarpį. Buvo paminėtas jo 50-metis ir mokslininkas pasijuto labai pervargęs. Išvyko iš Leipcigo, užsiėmė tapyba ir kitais dalykais. Tokių nuopolių nutinka kiekvieno žmogaus gyvenime, ir nieko čia nepadarysi.

Taip vyksta ne tik atskiro žmogaus, bet ir ištisų valstybių gyvenime.

Visiškai akivaizdu. Vis dėlto mes šiek tiek atitrūkome nuo pagrindinės mūsų pašnekesio temos. O ši svarbiausioji, mano manymu, tema visiškai sutampa su mano kolegos, Latvijos mokslų akademijos viceprezidento Andrejo Silinio (Andrejs Silinš) 2003 m. birželį Vilniuje skaityto pranešimo tema, kurią aš vienu sakiniu suformuluočiau taip: *Negalima leisti, kad visuomenė užmirštų, jog mokslas vis dėlto yra vertybė*. Jeigu mes prarasime savo mokslą, savo mokslo centrus, mokslo perimamumą, tai labai greitai nusirisime iki kai kurių Lotynų Amerikos ir Afrikos valstybėlių padėties, kurioms nelieka nieko kito, kaip importuoti profesorius iš kitų kraštų. Man yra tekę įvairiose tarptautinėse konferencijose susitikti su Gabono ministrais ir kitų Afrikos šalių mokslo atstovais, tad galiu patvirtinti, jog tai labai inteligentiški žmonės. Paprastai jie yra baigę labai gerus Europos valstybių universitetus, bet argi apie visus tų Afrikos ir Lotynų Amerikos valstybių atstovus mes tai galime pasakyti? Žinoma, kad tų kraštų gyventojai yra talentingi dainininkai ir sportininkai, puikiai išvystyta jų meninė vaizduotė ir intuicija, tad nieko stebėtino, kad ten klesti magija.

Vaizduotė, intuicija. Ar šitos savybės nepraverčia ir moksle? O gal tai visiškai nesuderinama su moksliniu pažinimu?

Žinote, kai kuriose mokslo kryptyse gal nekenkia. Turiu mintyje pirmiausia su biomedicina susijusius mokslus. Kartais net ir „laukinės" tik ką užgimusios idėjos gali teikti visai naujų impulsų vadinamajam „civilizuotam" mokslui. Manau, jog tai gali būti reikalinga. Aišku, ne teorinei fizikai ar matematikai reikalinga. Tačiau tose srityse, kuriose nėra visiško aiškumo ir dar negreit tas aiškumas bus pasiektas, tos vadinamos „keistos" idėjos kartais gali praversti.

Vietoj idėjų dovanų gavo AIDS

Gal būtent humanitariniai, iš dalies ir socialiniai mokslai, kaip tik ir gali būti tokia sritis, kur visiško aiškumo nėra ir niekada nebus pasiekta, nes labai daug priklauso ir nuo reiškinius tiriančio subjekto?

Tam tikra prasme galima sutikti. Vis dėlto net ir Afrikos ar Lotynų Amerikos valstybėlių ekonomikoje tam tikri dėsniai jau pradeda veikti ir vis mažiau pasitikima sėkmingomis spėlionėmis. Tą patį galima pasakyti apie socialinę psichologiją, nors tai ir nėra itin aiški sritis: ar labai daug mes galėtume pasakyti apie islamo pasaulio ar Afrikos šalių socialinę psichologiją? Abejoju.

Tiesa, buvo metas, kai Europoje, ypač septintajame dešimtmetyje, ėmė sklisti idėjos, jog Europos civilizaciją išgelbės iš Afrikos plintančios ir mus pasiekiančios idėjos ar panašiai. Iš tiesų tuo metu afrikietiško nacionalizmo idėjos buvo labai stiprios ir jų kai kas laukė kaip išganymo. Bet vėliau vietoj gerų idėjų iš Afrikos Europa gavo ne ką kitą, o AIDS.

Didelės viltys baigėsi AIDS invazija, su kuria pasauliui taip ir nepavyksta susidoroti.

Tenka tik apgailestauti, bet nė viena iš Afrikos šalių pasauliui taip ir nesuteikė stimuliuojančio pavyzdžio, kaip reikia tvarkytis, siekti socialinės gerovės ir panašiai.

Atleiskite, o senovės Egipto civilizacija? Mes net nesusimąstome, kaip visas mūsų gyvenimas persmelktas tų senųjų civilizacijų kultūros paveldu.

Pala, pala, aš kalbu apie Juodąją Afriką, kuri pakilo po 1961 metų. Suprantama, senovės Afrikoje tokia valstybė kaip Etiopija (Abisinija), arba tradicinė Zimbabvės kultūra gali būti lyginamos su senovės inkų ar majų kultūromis – dėl to nesiginčiju. Vis dėlto ypač Afrikos nacionalistai labai daug vilčių XX a. siejo su Juoduoju žemynu. Deja, itin sukrečiančio pavyzdžio kitoms pasaulio valstybėms Afrikos šalys ir tautos taip ir neparodė. Afrikiečiams nepavyko įnešti naujos gaivios srovės ne tik į pasaulio ekonomiką, bet ir į kultūrą ar net, tarkime, žemės ūkio augalų auginimą. Deja, Afrikoje mes stebėjome stagnaciją, to negalėtume pasakyti apie Aziją, ypač Šiaurės rytų Aziją. Taip pat ir islamo kraštai juk privertė visą pasaulį apie save garsiai kalbėti, nors apie tai galėtume ir daug ginčytis.

Kur glūdi islamo kraštų stiprybė

Islamo tautų pažangą stimuliavo pirmiausia nafta, bet ne tradicinės vertybės ar didis tų tautų kultūros paveldas. O Pietryčių Azijos šalys gavo amerikiečių investicijų naujų technologijų kūrimui, nes ten buvo daug ir pigios darbo jėgos. Jūs nesutinkate?

Man rūpėtų atsakyti pirmiausia į tokį klausimą: ar dabartinės islamo šalys laikosi iš naftos, o gal vis dėlto jų gyventojus palaiko tam tikros revoliucinės idėjos?

Revoliucinės ar religinės? O gal viena ir kita?

Manyčiau, kad pirmiausia islamo tautos remiasi į tradicines vertybes, panašiai kaip ankstyvoji krikščionybė. Arabų pasaulyje, arabų ideologijoje labai daug esama egalitarizmo ir socialinės lygybės. Tai kaip atsvara Vakarų pasaulio liberalizmui, kuris jau seniai nebejaučia jį varžančių ar tramdančių krantų. Arabų pasauliui būdinga priešinga tendencija, ten žmogus, individas, jaučia labai glaudų ryšį su bendruomene, tiek su kasdiene musulmoniška aplinka, tiek su dvasine, per kurią įgyvendinamas ryšys ir su Alachu. Ten žmogus labai priklauso nuo bendruomenės, jis negali savęs realizuoti kaip individo, bet turi paklusti „skruzdėlyno" dėsniams. Vis dėlto socialinio altruizmo ir socialinės lygybės idėjos toje visuomenėje labiau išreikštos negu, tarkime, JAV. Ši turtingiausia pasaulio valstybė sau gali leisti labai daug, bet kas atsitiks, jeigu Amerika taps neturtinga valstybe?

Latvijos universiteto Rygoje centrinių rūmų fasado dalis

Tai įmanoma? Ar svarstome tik kaip tam tikrą galimybę, nesiedami su realybe? Iš tiesų, pamėginkime įsivaizduoti, kas atsitiktų, jeigu JAV iš „super" valstybės staiga virsta tik viena iš daugelio valstybių?

Mes nesulauksime 2050 metų. Manau, jog po pusės šimto metų JAV labai pakis rasinė gyventojų sudėtis. Jeigu įvyktų kažin kas tokio, kas padėtų galą *Pax Americana*, t. y. Amerikos dominavimui pasaulyje, tai padarinius būtų sunku nuspėti. Štai kodėl dabar JAV nuolat ir bando save pateikti kaip vienintelę pasaulio supervalstybę, vadinasi, nuo jos valios gali priklausyti ir visų kitų šalių likimas. Galimas dalykas, kad Europai tai tik į naudą, nes tai mūsų „lietsargis".

Baltosios rasės „lietsargis", ant kurio užrašas* Made in USA*?

Taip, tai „lietsargis" senajai ir naujajai Europai. Tam tikra prasme aš net pasakyčiau: Rusijai taip pat.

Galima pasakyti, jog tai ir mūsų krikščioniškojos pasaulio vertybių apsauga?

Tikriausiai taip būtų galima pasakyti. Negaliu tvirtinti, kad labai gerai pažįstu islamiškojo pasaulio vertybes, bet tie darbai, kuriuos aš skaitau apie islamiškąjį pasaulį, mane verčia daryti tokias išvadas. Neseniai mirė mano artimas mokinys ir labai geras kolega Beibala Hasanli (Hasanovas), kuris buvo Turkijoje Vano universiteto profesorius. Jis buvo labai garbingas ir doras žmogus, kilęs iš Azerbaidžano, jo tėvas buvo mula. Ligi tol ne itin vertinau azerbaidžaniečių mokslininkus, bet susirašinėdamas su Beibala Hasanli įsitikinau, jog ir Azerbaidžano moksle esama ne vien kūmavimo. Mano kolega tų jį užtariančių „kūmų" kaip tik neturėjo, tad rinkimuose į savo šalies mokslų akademiją būdavo nuolat „nubalsuojamas". Mat priklausė liaudies fronto atstovams, o buvusio šalies prezidento klika sugebėjo sau neįtinkančius mokslininkus, jau nekalbant apie politikus, nušalinti.

Tai štai prof. Beibala Hasanli (Turkijoje jis pakeitė savo pavardę) buvo puikus elektrochemikas, dirbo antioksidantų tyrinėjimo srityje. Kadangi Azerbaidžane jam jau nebuvo darbo, jis išvyko į Turkiją, apsigyveno kurdų gyvenamoje teritorijoje, kur universitete buvo apkrautas visais įmanomais ir neįmanomais darbais, turėjo skaityti visus fizikinės chemijos ir kitus kursus. Moksliniais tyrinėjimais užsiimti jau beveik neturėjo nei laiko, nei jėgų, nors kai kuriuos straipsnius, remdamasis ankstesne tiriamąja veikla, parašė ir išspausdino. Pavyzdžiui, struktūros poveikis fenolų oksidavimui ir panašiai. Beje, fenolai yra labai svarbus priedas naftos pramonėje. Kadangi Turkijoje norėta vystyti savo naftos pramonę, tad buvo reikalingas ir šios srities mokslas.

Bus daugiau

Grupė Lietuvos mokslo istorikų Rygoje, 2003-ieji spalio 13 d.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Ar tautiškumas tėra tik laikina vertybė (2)

Pabaiga. Pradžia Nr. 1

Tęsiame pokalbį su etnologu prof. Vaciu MILIUMI, kuris vyko Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerijoje *Židinys*.

Iš buities išėjo, bet nemirė

Praėjusį kartą kalbėjome apie liaudies menininkų kartais perdėtą novatoriškumo siekį. Vertinant iš etnologo pozicijų – tai liaudies meno nuopuolis? Ar natūralus to meno kūrėjų prisitaikymas prie kintančio žmonių skonio?

Kodėl gi nuopuolis, liaudies menas turi keistis, modernėti. Viena Vytauto Didžiojo universiteto doktorantė kaip tik rašo disertaciją apie mažąsias koplytėles. Ji domisi tiek senosiomis, tiek modernių bruožų įgijusiomis koplytėlėmis.

Nemanau, kad dabartinė jaunoji karta šoktų senoviškus lietuviškus šokius, dainuotų apie lelijėles ir dobilėlius. Čia nieko nepakeisi. Liaudies drabužiai, dainos, tautiniai šokiai tapo labiau sceniniu dalyku. Bet būtent šiais dalykais lietuvių liaudies kultūra dabar pristatoma pasauliui. Per pastaruosius keliolika metų, kai atsikūrė valstybė, atsidarė Lietuvos ir užsienio šalių sienos, mūsų folkloriniai ansambliai lankosi daugelyje valstybių, koncertuoja, ten bendrauja su vietiniais folkloristais. Paskui įvairių kraštų ansambliai vieni kitus kviečiasi į savo šalį, taip per folklorinius ansamblius propaguojamas įvairių kraštų liaudies menas ir tradicijos. Vadinasi, iš buities tie tautiniai drabužiai, liaudies dainos ir menas išėjo, bet gyvuoja per folklorinius ansamblius.

Gyvenimas įvairus, šalia modernėjimo esama gana daug ir tradicijos gaivinimo. Nuolatinis modernėjimas, unifikavimas nusibosta ir žmogus vėl nori kažko kito.

Vadinasi, tai ir yra vienas iš etninės kultūros gyvybės šaltinių, galimybė išlikti?

2001 m. Lietuvos kryždirbystę UNESCO pripažino pasaulio kultūros paveldu. Labai svarbu, kad ta kryždirbystė Lietuvoje dar ligi šiol gyva. Pastebėjau, kad medinių kryžių statyba vėl atgimsta, nes granitas brangus ir jį reikia vežti iš Ukrainos. Taip pat gana noriai statomi mediniai paminklai miestelių aikštėse, įvairiose kitose vietose. Mūsų žmonės nagingi ir noriai šio meno ir amato imasi, todėl kryždirbystė ir nenugrimzdo į istoriją, išlieka gyvybinga tradicija.

O tautiniai audiniai?

Po karo dailės kombinatai nemažai prisidėjo, kad tie tautiniai audiniai būtų palaikomi, plačiai tiražuojami. Namų audimas daugiausia išliko Rytų Lietuvoje.

Žemaitijoje kaimuose gyveno moterėlės, kurios užsiimdavo audimu, bet ūkininkams tuo užsiimti tarpukaryje jau buvo gaila laiko. Audimas buitiniams reikalams atgijo Antrojo pasaulinio karo metais, kai stigo drabužių. Matydavau, kaip merginos eidavo su naminio audimo drabužiais. Ir pokario metais taip pat ne iš gero žmonės dar nešiodavo namų audimo drabužius.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Anastazijos Tamošaitienės Kanadoje išaustas vilnietiškas tautinis drabužis, kabo Lietuvos kaimuose surinktos senoviškos zanavykiškos prijuostės; kairėje – A. Tamošaitienės išaustas gobelenas Pintuvių vakaras

A. Tamošaičio tarpukaryje J. Šimkaus operai Pagirėnai *sukurti piešiniai. Iš Teatro ir muzikos muziejaus fondų.*

Pokaryje būta ir kito atgimimo – ausdavo languotas tautinių spalvų skareles. Jos buvo audžiamos Kauno ir kituose rajonuose. Kai mokiausi aspirantūroje Maskvoje, iš languotų skarelių iškart atskirdavau iš Lietuvos atvažiavusias moteris ir merginas. Taip pat skyrėsi ir jų kostiumo sukirpimas: rusių buvo labai smarkiai gniaužtas, o lietuvių lygus. Beje, Maskvoje nešiojau beretę, kaip ir daugelis kitų lietuvių tuo metu. Aspirantai iš Vidurinės Azijos galvojo, kad tai lietuvių tautinio drabužio elementas.

Lietuviui svarbu neatsilikti nuo mados

Iš to, ką sakote, darau išvadą, jog praktinis poreikis svarbiau už supratimą, kad etninį paveldą reikia saugoti, skleisti.

Kai kaimo žmonės buvo keliami į kolūkines gyvenvietes, tai pirkdavo ir naujus „miestietiškus“ baldus, nes senieji, nors ir vertingi baldai – tapytos spintos ir skrynios – atrodydavo neprestižiniai, tad kartais būdavo išmetami lauk. Kad reikia saugoti senelių ir tėvų palikimą nebuvo supratimo. Įdomu, kad Švedijoje tarpukariu jau būta tokio supratimo, jog senus baldus reikia saugoti kaip etninės kultūros paveldą.

Lietuviams būdingas noras neatsilikti nuo savo meto mados. Sovietmečiu buvo pradėti statyti dviaukščiai kotedžai, nors šeimos nebuvo didelės. Prisimenu, kaip Jurgį Gimbutą, atvykusį iš JAV, vežiojau po Aukštaitijos kaimus. Svečias stebėjosi, kaip tokius didelius namus reikės apšildyti žiemą. Anuo metu užtekdavo pigaus kuro, o dabar įsitikinome, ką reiškia išlaikyti tokius pastatus.

Tas pats J. Gimbutas, kai šeima buvo pilna, JAV gyveno dviejų aukštų kotedže. Kai šeima išsisklaidė, jis nusipirko mažą namuką. Praktiški amerikiečiai keičia savo butus pagal poreikius. Lietuviai kitaip, mes statomės namus visam gyvenimui. Dabar gyvename pereinamuoju laikotarpiu, tačiau aišku, kad daug kaimiečių kelsis gyventi į miestus, nors niekas nepasakys, kiek gyventojų liks Lietuvos kaime. Juk Anglijoje 5–6 žmonės tvarkosi mūsų buvusių kolūkių dydžio ūkyje.

Ar išliksime saviti

Tad kas laukia tradicinės lietuviškos kaimo kultūros? Ar negrįžtamai į praeitį nugrims A. ir A. Tamošaičių dar tarpukaryje atliktas įdirbis, siekiant gyvenime kuo plačiau paskleisti lietuvių etninę kultūrą? Modernizuosimės, unifikuosimės ir taip įsivaizduosime jau esą tikri Europos Sąjungos nariai?

Kas bebūtų, vis viena bus liaudies menininkų, kurie kurs savo meną, dalyvaus mugėse, parodose. Gyvenimas modernės, tačiau kai bus norima parodyti etninę kultūrą, tuojau bus prisiminti folkloriniai ansambliai, dainų šventės. Juk ir 2003 m. praėjusi dainų šventė buvo pakankamai etnografiška.

Pastebėjau, kad Vokietijoje jau išnyko etnografinė keramika, o juk svečiams vokiečiai dovanodavo savo amatininkų pagamintus ąsočius – kaip etninės kultūros požymį. Ar ne panašiai buvo Lietuvoje? Net sovietmečiu lietuviai dovanodavo svarbiam užsienio svečiui tautinę juostą. Taip pat ir į kitą kraštą nuvykusį delegacija iš Lietuvos šeimininkų atstovą perjuosdavo lietuviška juosta, kuri yra mūsų etninės priklausomybės liudytoja.

Taigi etninis savitumas buvo reikalingas ir, matyt, šis poreikis išliks ir ateityje.

Europos Sąjungoje ūkinis gyvenimas, be abejo, bus unifikuotas, tačiau kiekviena tauta norės parodyti savo savitumą tiek savajame krašte, tiek kitose šalyse. Pagaliau į kultūrinį ES šalių gyvenimą Briuselis visai nesikiša, palieka šiuos reikalus tvarkyti pačioms valstybėms, kiek jos tą sugeba ir nori. O noras save parodyti, pabrėžti savo etninį savitumą buvo ir išliks.

Iš to, kas pasakyta, kaip vertintina A. ir A. Tamošaičių veikla, ar kaip vietinės lietuvių tautinės kultūros reiškinys, o gal turintis ir platesnę tarptautinę reikšmę?

Priklauso nuo to, kaip žiūrėsime. Vieni mūsų liaudies kultūros tyrinėtojai, pavyzdžiui, profesorė Pranė Dundulienė, kai kurių mūsų kultūros reiškinių ištakas siejo net su akmens amžiaus žmogaus gyvenimu. Mes, jaunesnioji etnologų karta, tyrinėjome per pastaruosius dešimtmečius krašte įvykusius pokyčius. Randame, kad dalis mūsų

Pagerbiant dailininkės Anastazijos Tamošaitienės atminimą: Tautodailės instituto išeivijoje narės Elytė Oželytė (kairėje) ir Regina Brikienė (dešinėje), A. Tamošaitienės sesuo Juzefa Šumskienė, Aušra Lukoševičiūtė-Fedaee, Džaved Fedaee, Juozas Brikis ir etnologas Vacys Milius

senųjų etninės kultūros dalykų žinomi ir kitoms Europos kartoms. Liaudies kultūra buvo tiek įvairi, kad visokiems teiginiams galima rasti pavyzdžių. Tarkime, avižinis kisielius. Tai labai senas valgis. Jį mokėjo gaminti visos tautos, kurios tik augino avižas.

Tradicinė liaudies architektūra, keramika, valgiai – negalima apie visa tai kalbėti kaip visumą. Galima kalbėti, kaip buvo Aukštaitijoje, Žemaitijoje, Suvalkijoje. Regioniniai ypatumai pasiekia kaimynus, daro jiems įtaką. Štai kaminas Žemaičių trobose. Tokie kaminai buvo išplitę Vakarų ir Šiaurės Lietuvoje, Latvijoje, Rytprūsiuose. Apskritai tokie kaminai buvo Vidurio Europoje. Dūminėje pirkioje – mes sakėme: *aukštaitiška krosnis*, o literatūroje vadina *rusiška krosnis*. Ji buvo išplitusi visoje Rytų Europoje. Jeigu koks dalykas tautoje įsitvirtina ilgesniam laikui, jis jau pasidaro jos etninės kultūros dalis.

XIX a. į tradicinę lietuvių kultūrą jau pradėjo veržtis naujovės iš kitų kraštų. Kad ir mūsų didžkukuliai, arba cepelinai. Suvalkijoje jau XIX a. pabaigoje gamino didžkukulius. Tačiau pavadinimas atsirado tik Pirmojo pasaulinio karo metais, kai vokiečiai paleido savo skraidymo aparatus – cepelinus. Valgis paplito ir tapo lietuvišku tautiniu patiekalu, nors pačios pirmosios bulvės Lietuvoje pasirodė tik XVIII a., o išplito tik XIX amžiuje. Mikalojus Katkus *Balanos gadynėje* rašo, kad kamaroje dar tik pora statinių bulvių tebuvo. Bulvės išplito tada, kai gyvulininkystė tapo prekinė ūkio šaka – bulvėmis pradėtos šerti kiaulės.

Sovietmečiu mados dalykas pasidarė šašlykai. Į gimtinę atvykstantys miestiečiai jau atsiveždavo pusfabrikačius ir kepdavo. Tik etnologams rūpi, iš kur tos mados ateina, jie ieško kilmės šaknų, bendrumų.

Arba štai XX a. ketvirtame dešimtmetyje išplitusi mada austi per visą lovatiesę didelius augalinius raštus. Jie išplito Pietryčių Lietuvoje, Šiaurės rytų Lenkijoje ir Pietryčių Baltarusijoje. Kai kas aiškino, jog šią madą išplatino reemigrantai, kurie iš užsienio parsivežė fabrikinės gamybos lovatieses, kuriose buvo išausti dideli ornamentai. Žmonėms patiko naujovė ir jie pradėjo panašiai austi. Taip išplito augaliniai raštai per visą audinį.

Tiesa, Lietuvoje į liaudies meno parodas tokių audinių nepriimdavo, nes buvo stengiamasi išsaugoti geometrinius raštus, kurie tęsė senąją tradiciją. O žmonėms visą laiką patikdavo naujovės.

Ar etnologas – tik stebėtojas?

Vis dėlto etnologas juk negali formuoti ateities, jis juk turi eiti kūrėjams ir tos kūrybos vartotojams tarsi iš paskos, vertinti jų darbus, skonį ir rasti visam tam tinkamą paaiškinimą.

Etnologas tyrinėja istoriją: kaip buvo ir kaip yra. Bet taip pat gali būti konsultantas tų, kurie ta veikla ar jos gaivinimu užsiima. Aišku, ir tos etninės kultūros propaguotojas. Kai vyko *Forto* restorano Vilniuje atidarymas, buvo pasikviesti ir etnografai. Mat restorane gaminami tautiniai Lietuvos etnografinių sričių patiekalai. Be etnologo neapsieinama, jeigu norima atgaivinti lietuviškus tautinius drabužius. Taigi kultūros istorijos tyrinėtojas gali būti geras patarėjas etninės kultūros gaivintojams.

Kilimai Lietuvoje plito per totorius, nes tai neatsiejama jų kultūros ir buities dalis.

Tai jų kultūros dalis, bet totorių raštai visiškai kitokie, rytietiški, labai sudėtingi. Iš Rytų kraštų lietuviai perėmė daržovių auginimą. Tarp jų ir agurkų. Butrimonyse prie Alytaus dar 6 dešimtmetyje mokytojai pastebėjo, kad moksleiviams dirbant mokyklos sklypuose, totoriukų rankos pačios lakstydavo, taip buvo nuo mažens prie tokio darbo įgudę. Mat totoriai vienoje lysvėje augino po kelias skirtingų daržovių rūšis. Vienos paauga, o kitos dygsta. Taip racionaliai panaudodavo žemę.

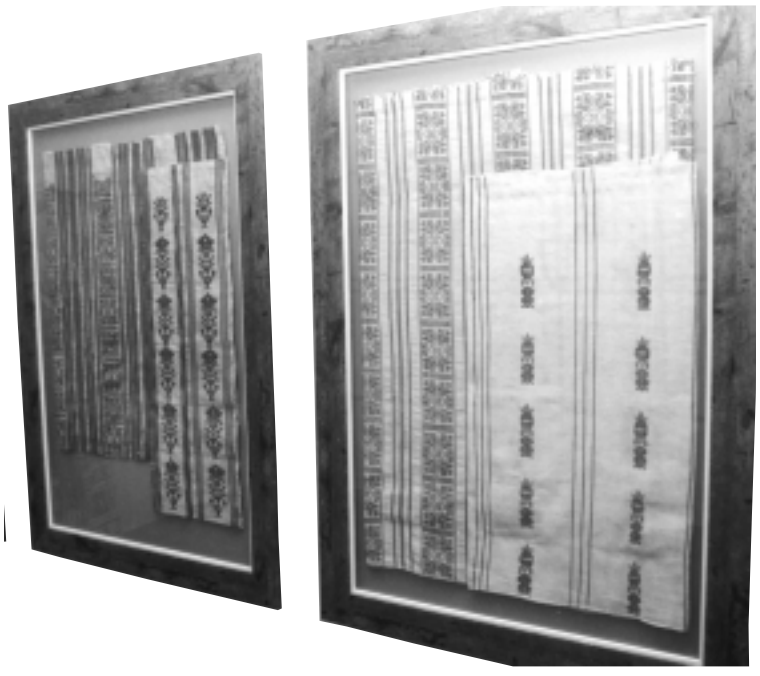

A. Tamošaičio prieškario Lietuvos kaimuose surinktos senovės zanavykų juostos

Totoriai buvo geri odų išdirbėjai. Tuo amatu užsiimdavo ir lietuviai, bet tikri odininkystės meno meistrai dideliuose miestuose buvo totoriai. Šią sritį (taip pat ir transporto priemonių) tyrinėja etnologė Janina Morkūnienė.

Vakarų Lietuvoje – Suvalkijoje ir Žemaitijoje – buvo nemažai vokiečių amatininkų, kurie išplatino vokiškos kilmės amatininkystės terminus. Į Rytų Lietuvą atvykdavo rusų amatininkai – odų apdirbėjai, skrybėlių vėlėjai. Mat Rusijoje buvo išplitęs toks gyvenimo būdas: moterys tvarkėsi namuose, o vyrai iškeliaudavo už kelių gubernijų uždarbiauti. Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą atvykdavo į bažnytkaimį, nusisamdydavo vietą, kur išdirbinėdavo odas. Taigi visa mūsų etninė kultūra yra nors ir savita, bet gyvavo šalia daugelio tautų kultūrų, iš kurių sėmėsi išmonės ir naujų idėjų.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

„Baltik vairas“ Karjeros muge nenusivylė

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Su Mokslo Lietuva *bendrauja bendros Lietuvos-Vokietijos įmonės* Baltik vairas *sekretorė referentė Laimutė Sližienė ir personalo inspektorė Gailutė Šiaulytė*

Lapkričio pabaigoje Vilniaus universitete atidarant Kompetencijos centrą kartu pirmą kartą surengta Karjeros mugė, kurios metu studentams savo pasiūlymus bei pageidavimus pateikė Lietuvos įmonės, bankai ir kitos organizacijos bei institucijos, suinteresuotos kitąmet savo darbuotojų gretas papildyti jaunais spesialistais. Tarp tokių bendrovių – ir bendra Lietuvos-Vokietijos įmonė *Baltik vairas*, kurios dvi darbuotojos dalyvavo Karjeros mugėje. Kalbiname šios bendrovės personalo inspektorę Gailutę ŠIAULYTĘ ir sekretorę referentę Laimutę SLIŽIENĘ.

Mokslo Lietuva. ***Ponia Gailute, ar ši Vilniaus universiteto Karjeros mugė gali turėti bent kiek didesnę praktinę reikšmę gamybininkams?***

Gailutė Šiaulytė. Mes į šią studentų mugę atvykome norėdami AB *Baltik vairas* pasirinkti darbuotojų. Mus domino finansų, buhalterinės apskaitos, ekonomikos specialistai. Suradome pakankamai. Tie studentai, kurie buvo susipažinę su mūsų bendrovės pateiktomis anketomis, atėjo pasikalbėti. Savo anketas buvome pateikę Vilniaus universiteto naujai duris atvėrusiam Karjeros centrui, kurio kataloge studentai juos dominančių informacijų ir galėjo susirasti. Tik vienas dalykas kiek vėsina studentų entuziazmą – kad *Baltik vairas* yra Šiauliuose. Jei būtume Vilniuje, norinčių dirbti mūsų bendrovėje būtų daug daugiau.

Ką studentui siūlo *Baltik vairas*

ML. ***Kokias darbo vietas galite universiteto absolventams pasiūlyti AB* Baltik vairas*?***

G. Šiaulytė. Šiuo metu galėtume pasiūlyti darbą buhalteriui, finansų analitikui, vadybininkui.

ML. ***Kaip vis dėlto studentai vertina* Baltik Vairo *bendrovę?***

G. Šiaulytė. Studentai domėjosi mūsų įmone, nes esame vienintelė dviračių gamintoja Baltijos šalyse.

ML. ***Kokie bendrovės privalumai?***

Laimutė Sližienė. Esame stabili, perspektyvi įmonė. Kai kuriems perspektyviems jauniems specialistams gali tekti dirbti ir tobulintis Vokietijoje. AB *Baltik vairas* priklauso koncernui *Schminke Werke GmbH*, į kurį įeina ir dvi įmonės Vokietijoje – *Pantherwerke AG*. Šiuo metu vienas mūsų darbuotojas, jaunas specialistas, dirba Vokietijoje ir rūpinasi mūsų bendrovės reikalais. *Baltik vairas* – tai sėkmingo privatizavimo pavyzdys, nes naujieji savininkai turėjo rinką ir stiprų pagrindą po kojomis Vokietijoje. Todėl mes ir toliau gaminome dviračius, pardavinėjome Vokietijoje, o patys nuolat naujų rinkų ieškojome Latvijoje, Rusijoje, suprantama, pardavinėjome savo dviračius ir Lietuvoje.

ML. ***Ar* Baltik vairas *remiasi Lietuvos specialistais?***

G. Šiaulytė. Veikiame Lietuvoje, tad mums pakanka Lietuvos specialistų. Jiems tenka bendrauti su kolegomis iš Vokietijos, todėl pageidautina, kad mokėtų užsienio kalbų. Daugiau kaip 88 proc. įmonės specialistų turi aukštąjį išsilavinimą.

ML. ***Ar Lietuvoje parengti specialistai atitinka vokiečių darbdavių keliamus reikalavimus?***

L. Sližienė. Man tenka kiek daugiau bendrauti su vokiečiais. Mūsų įmonės šeimininkas ir direktorius – vokiečiai. Jų nuomone, lietuviai, pradedant darbininkais ir baigiant tarnautojais, yra didžiausias įmonės turtas. Lietuvoje jie rado aukštos kvalifikacijos darbuotojus. Mūsų mentalitetas skiriasi nuo vokiečių, ir mūsų žmonėms prisitaikyti prie vakarietiško darbo būdo, ES reikalavimų ne visada lengva. Todėl įmonėje organizuojami kursai, iš Vokietijos atvyksta specialistai, kurie padeda mūsų darbuotojams prisitaikyti prie jiems keliamų naujų reikalavimų, padeda suvokti, kaip turėtų atrodyti Vakarų įmonė, siekianti gerų rezultatų ir sugebanti savo gaminius parduoti Vakarų šalyse.

ML. ***Kaip atnaujinate savo darbuotojų sąstatą? Juk dalis išeina į pensiją ar kitaip „nubyra“. Iš kur imate naujų specialistų?***

G. Šiaulytė. Esame šiauliečiai, ir mums daugiausia specialistų parengia Šiaulių universitetas. Plačiau pasidairyti į Vilniaus Universitetą atvykome pirmą kartą, nes buhalterinės apskaitos specialistų Šiaulių universitetas nerengia. Juos rengia Šiaulių kolegija.

O Karjeros mugės renginiu nenusivylėme, įgijome tam tikros informacijos ir patirties. Kitą kartą ir mes patys geriau būsime pasirengę mugei.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

CHEMIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms instituto mokslo darbuotojų vietoms užimti:

Elektrocheminės kinetikos skyriuje:
Mokslo darbuotojo (1),
Metalų elektrochemijos skyriuje:
Vyriausiojo mokslo darbuotojo (1), vyresniojo mokslo darbuotojo (3), mokslo darbuotojo (2),
Medžiagotyros ir korozijos tyrimų skyriuje:
Vyresniojo mokslo darbuotojo (1), mokslo darbuotojo (5),
Ekologinės chemijos skyriuje:
Mokslo darbuotojo (1),
Organinės chemijos skyriuje:
Mokslo darbuotojo (2).

Dokumentai – prašymas direktoriaus vardu, mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopija, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, patvirtintas mokslo darbų sąrašas per pastaruosius 5 metus – priimami 2 savaites nuo konkurso paskelbimo spaudoje A.Goštauto 9,Vilnius, tel. (8~5) 261 85 16. Mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti <*http://www. chi.lt*>.

Direktorius

Pradžia 2003 m. Nr. 19,
2004 m. Nr. 1

Ilgas kelias į Mindaugo Lietuvą (3)

Apie viduriniosios kartos Lietuvos archeologų, mokslo istorikų, etnologų ir antropologų parengtą leidinį *Lietuva iki Mindaugo* toliau kalbamės su knygos rengėjais ir autoriais – Lietuvos dailės akademijos prorektoriumi mokslui ir menui, archeologu prof. Adomu BUTRIMU bei Vilniaus pedagoginio universiteto Baltų proistorės katedros vedėju doc. Eugenijumi JOVAIŠA.

Lietuvos nacionaliniame muziejuje apie priešmindauginę Lietuvą pasakoja archeologas Eugenijus Jovaiša

Keliakalbis skaitmeninis palydovas

Mokslo Lietuva. ***Pats laikas tarti žodį kitą ir apie elektroninį naujosios knygos variantą.***

Eugenijus Jovaiša. Kolega Adomas Butrimas labai gražiai apibūdino kai kuriuos šios knygos įdomumus. Pridėsiu dar vieną: kaip mokslo knyga ji vertinga ir tuo, kad turi skaitmeninį palydovą. Skaitmeninė knyga keliakalbė: ji „kalba“ anglų, rusų, lenkų ir, aišku, lietuvių kalbomis. Į ją įdėta labai daug vaizdo siužetų, animacijų. Tai didžiulis darbas – atskira elektroninė knyga, kuri ir yra visos šios knygos pamatas, nes pirmiausia juk ir atsirado elektroninė knyga. Pasirodė 1999 m. pabaigoje, 2000-ųjų pradžioje. Ji yra laimėjusi *Infobalt* parodos prizą kaip geriausia elektroninė knyga. Taigi mūsų autoriai kartu yra ir elektroninės, ir popierinės knygų kūrėjai.

Adomas Butrimas. Aišku, popierinėje knygoje pakeistos iliustracijos, nes per trejus metus juk daug kas pasikeitė. Atsirado naujų autorių, taip pat ir požiūris į daug ką pasikeitė, moksle neišvengiamos naujos interpretacijos. Taigi įdėmesnė akis iškart pastebės tarp abiejų knygų ir skirtumų, tegu ir ne itin radikalių, bet jų yra.

E. Jovaiša. Štai pavyzdys: popierinėje knygoje yra 371 spalvota iliustracija, o kompaktiniame diske – apie tūkstantis.

ML. ***Kokias animacijas išskirtumėte?***

E. Jovaiša. Kad ir Baltijos jūros raidai skirta animacija. Arba baltų priešams, senovės baltų pasaulėžiūrai ir kitiems dalykams.

ML. ***Ši knyga – tai ir mokymo priemonė?***

E. Jovaiša. Ją galima naudoti ir kaip mokymo priemonę.

A. Butrimas. Moksleiviams, studentams, ir visiems, kurie mėgsta kompiuterius, tai interaktyvi priemonė, galinti padėti pažinti savo krašto giliausią praeitį.

Kas slypi sąvokoje *iki Mindaugo*?

ML. ***Knygos pavadinimas gali net šiek tiek klaidinti skaitytoją. Užtenka ištarti ikimindauginė Lietuva, ir ką piešia vaizduotė? Tą ganėtinai „tamsų“ mūsų istorijos laikotarpį, ko gero, po pirmojo Lietuvos vardo paminėjimo istorijoje 1009 m., na, aišku, būtinai prisimenant 1219 m. Volynės sutartį, kai tarp ją pasirašiusių 22 lietuvių kunigaikščių penki paminėti jau kaip didieji, o tarp šių penkių – ir Mindaugas. Pirmą kartą jo vardas išplaukia iš istorijos ūkų. Tačiau Jūsų su bendraautoriais parašytame foliante* **ikimindauginė Lietuva** ***suvokiama kaip 12–13 tūkst. metų laikotarpis. Ir ne paknopstomis per tuos tūkstantmečius perbėgant, bet labai išsamiai, daugeliui skaitytojų tikriausiai labai naujai, pateikiant svarbiausius, mūsų krašto ir jame gyvenusių žmonių pažinimui esminius tiek materialiosios, tiek dvasinės kultūros dalykus.***

A. Butrimas. Iš tikrųjų istorijoje niekas labai greitai nepasidaro. Procesai etnoso, kultūros, meno ir kitokioje istorijoje nepaprastai ilgi. Juos pradėti nuo tam tikros konkrečios ribos būtų neteisinga, nes tokios aiškios ribos ir nėra. Todėl mums ir teko pasekti visą kultūros raidą, norint atsekti ir suvokti, kaip atsirado ta *mindauginė Lietuva*. Tik tada ir galėsime teisingai įsivaizduoti ir suprasti Lietuvos valstybės tradicijos gylį, perprasti daugelį etnoso, kultūros ir meno reiškinių.

Gyvendami Europoje, netapome europiečių sąmonės dalimi

ML. ***Mus nuolat supo daug didesnės tautos, labai stiprios kultūros. Aišku, stipresnės buvo ir jų intelektinės pajėgos. Todėl turi būti vertintina jau vien tai, kad Lietuvos mokslas sugebėjo suformuoti ir įtvirtinti mūsų tautai ir valstybei svarbias tyrimų temas, o tarp jų tyrėjų išliks ir lietuviškos pavardės. Tai didis dalykas, nes vos prieš šimtą metų mūsų tauta apskritai atgavo teisę į savo raštą, lietuvišką spausdintą žodį.***

Aišku, jog skaitydami kaimyninių tautų tyrinėtojų veikalus, skirtus tų tautų priešistorei, istorijai ar kultūrai, net ir į jiems kaimyninę ar jau į tų valstybių sudėtį įtrauktą Lietuvą, lietuvių etnoso istoriją ir kultūrą buvome pratinami žvelgti tarsi kiek iš šalies, iš tų tautų tyrinėtojų interesų ir perspektyvos. Tuose tyrimuose, knygose dėmesio centre dažniausiai buvo kitos tautos, jų istorija ir kultūra, o lietuvių tautai tekdavo geriausiu atveju būti tarsi tos didesnės ir svarbesnės kultūros periferija, užkampio vaidmuo. Atsiverskime bet kokią Europos istoriją ir labai apsidžiaugsime, jeigu apskritai ten rasime žodžius* **lietuvis, Lietuva.** ***Dažniausiai nerasime. Antai Vokietijos moksleiviams būtinų žinoti istorijos temų sąraše nieko nerasime apie lietuvius, latvius ir estus. Vadinasi, nieko nebūtina apie šias tautas žinoti.

Buvome ir liekame daugelio europiečių sąmonėje vien kaip savotiška dykynė, baltoji istorijos ir kultūros dėmė, tauta, kuri net Europos žymiausių asmenybių šimtukui nesugebėjo išugdyti nė vienos dėmesio vertos asmenybės. Ko stebėtis, jeigu net mūsų istorijos šaltiniai parašyti svetimomis kalbomis, o visa architektūra, išskyrus medinę, taip pat svetimų kraštų ir kitų kultūrų įtakos suformuota. Noriu pasakyti, jog taip buvo, kol kas tebėra ir bus, kol patys neparodysime savo etnoso, valstybės ir kultūros tikrosios vietos ir reikšmės šioje Europos dalyje, neišsikovosime sau deramos vietos ir dėmesio. Šios knygos autoriai, man atrodo, kaip tik ir žengė tokį ryžtingą žingsnį, kuriuo turės sekti dešimtys ir šimtai kitų panašių žingsnių.

A. Butrimas. Viskas daug sudėtingiau, negu kartais atrodė ar vis dar atrodo kai kuriems vertintojams. Iš tikrųjų mūsų kraštas niekada nebuvo atsietas nuo Europos reikalų ir joje vykusių procesų. Nagrinėdami senuosius europiečius, ar pirmuosius indoeuropiečius, romėniškąjį laikotarpį ar tautų kraustymosi periodą, pagaliau, vikingų žygius, valstybių atsiradimą mūsų kaimynystėje ar, pagaliau, Lietuvos valstybės formavimąsi, matome – niekada mūsų kraštas nebuvo izoliuota sala. Jeigu sugebėjome sukurti ir išlaikyti savo valstybę, tai jau akivaizdus įrodymas, kad nebuvome prastesni už kaimynus. Ne blogesni buvo mūsų protėvių ginklai, ne silpnesnė fortifikacija – ką reiškia vien mūsų piliakalniai! Ar yra Europoje dar kitas kraštas, kuris turėtų tiek piliakalnių ir šitokių piliakalnių, t. y. tokią galingą medinių pilių gynybinę sieną.

E. Jovaiša. Štai mūsų knygoje vaizdžiai parodomi mūsų krašto gyventojų prekybiniai ryšiai dar iš neolito laikų. Pirmieji ryšiai tarp kaimynų ir buvo prekybiniai. Nuo seniausių laikų ta prekyba gyvavo, galima pasakyti, kad visa knyga kupina įvairiausių ryšių. Daiktinis įrodymas, jog visą laiką gyvavome europietiškoje erdvėje.

Kokie buvo tie pirmieji mūsų krašto keliai

ML. ***Tie ryšiai, prekyba labai priklausė nuo komunikavimo, t. y. judėjimo galimybių, keliavimo priemonių. Kai kalbame apie seniausių laikų prekybą ir ryšius tarp kaimynų – artimesnių ir tolimesnių – tai, matyt, mūsų senieji protėviai labai priklausė pirmiausia nuo vandens kelių? Šie keliai turėjo lengvinti komunikavimą.***

E. Jovaiša. Kalbant apie vandens kelius norėčiau atkreipti dėmesį į vieną iliustraciją, kuri rodo, kaip vandens keliais buvo apimtas visas mūsų kraštas. Tai siejasi su senovės baltų prekyba gintaru. Visa Lietuvėlė buvo apimta upių tinklo, kuriuo buvo galima pasiekti tolimiausias vietoves.

A. Butrimas. Jau nuo akmens amžiaus mūsų teritorijų gyventojai turėjo pirmąsias skobtines valtis. Panašiomis plaukiojo dar prieš kelis šimtus metų Platelių ežero pakrančių gyventojai. Archeologams yra pavykę rasti gana didelių laivų liekanų ir kitose baltiškose vietose, pavyzdžiui, Truso mieste, pirmame geriau žinomame baltiškame mieste prie Elbingo. Taigi galime teigti, jog ta komunikacija vandenimis buvo gana plačiai išplėtota.

E. Jovaiša. Moksle buvo kilusi štai kokia polemika. Atsirado teigiančių, jog prie upės ar jūros atvežtinių daiktų buvo naudojama daugiausia, už 50 km – mažiau, už 100 km – dar mažiau, o už poros šimtų kilometrų – išvis tie daiktai nenaudoti. Iš tikrųjų buvo ne taip, nes ir visas gyvenimas kitaip buvo surėdytas. Į tolimiausius kraštus ir užkampius buvo nukankama laiveliais upėmis. Negalima šių dienų supratimo tiesiogiai perkelti į senovę, nes ir to gyvenimo logika, ir pati tikrovė buvo visai kita. Labai lengva padaryti klaidingas išvadas, jeigu taikysime mūsų laikų kriterijus, šių laikų logiką.

ML. ***Ko gero, pirmieji mūsų krašto keliai ir buvo upių keliai?***

E. Jovaiša. Be abejo. Prisiminkime mūsų krašto gamtos istoriją. Lietuvoje buvo daugybė pelkynų. Taip, XX a. antroje pusėje daug nusausinta. O senovėje upes padengus ledui – puikiausiai buvo galima keliauti, nes upės vagoje medis staiga neišaugs, aplinka nepasikeis, upė visada atpažįstama. Miškas – priešingai, jis nuolat keičiasi. Todėl keliautojas be dangaus šviesulių – ne keliautojas.

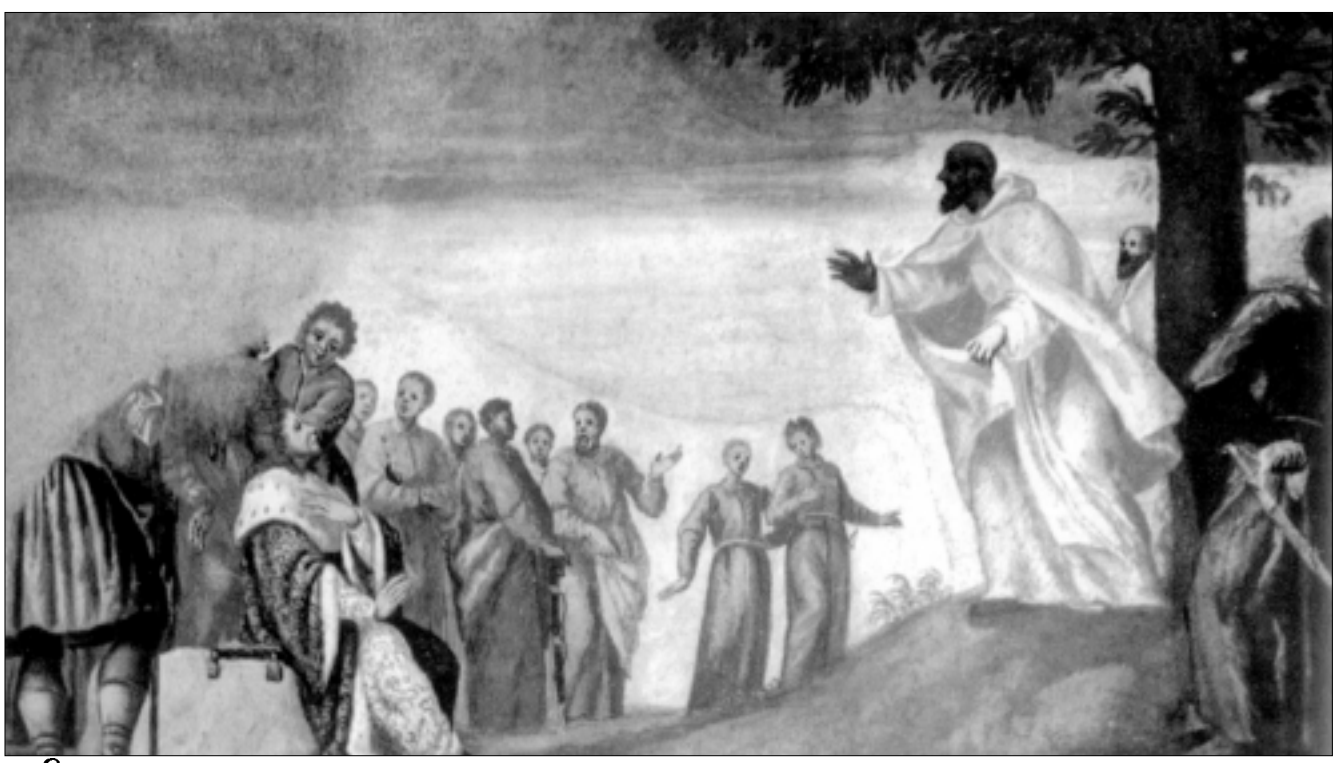

Iliustracija iš knygos *Lietuva iki Mindaugo*

Šv. Brunono pamokslas Netimerui ir jo gentainiams. XVII a. freska Pažaislio vienuolyne. Dailininkas Mykolas Arkangelas Palionis

Jis ir laike nebūtų galėjęs orientuotis.

Žmogus – tai būtybė, kuri save supranta. Todėl jai svarbu žinoti laiką. Be laiko ir erdvės sampratos žmogus neišgyventų, jo nebūtų kaip žmogaus.

ML. ***Bet laiko veiksnys žmogui tampa būtinas tik jam išėjus iš miško ir pradėjus verstis pirminėmis žemdirbystės formomis? Ar ne visai?***

A. Butrimas. Ko gero, medžiotojui dar svarbiau erdvėje buvo orientuotis, negu žemdirbiui. Pastarasis dangų, orą ir kitus reiškinius stebėjo dėl kiek kitų priežasčių, o medžiotojui dangus teikė orientacijos galimybę. Išėjęs medžioti turėjo sugrįžti.

E. Jovaiša. O rengiant bendrą medžioklę, reikėdavo susitarti, kada susitikti. Neįmanoma atlikti bendro darbo, jeigu nežinai laiko.

ML. ***Bet kaip tada „bendrą darbą“ atlieka vilkų ar kitų plėšrūnų gaujos?***

A. Butrimas. Vilkai puikiai jaučia gamtą. Ir kuo giliau žvelgsime į praeitį, tuo didesnį jausime žmonių prisitaikymą prie aplinkos, gamtos sąlygų. Mūsų laikų žmonija jau daug mažiau priklausoma nuo gamtos.

Kaip atsirado du atskiri indoeuropiečių pasauliai

ML. ***Noriu grįžti prie labai įdomios ir reikšmingos gerbiamo Eugenijaus minties, jog be laiko ir erdvės suvokimo nebūtų nė žmogaus.***

E. Jovaiša. Siūlyčiau pasikalbėti su žmonėmis, kuriems dėl vienokių ar kitokių priežasčių kada nors buvo sutrikęs vestibiuliarinis aparatas. Jokios orientacijos, viskas – žmogui baigiasi gyvenimas.

ML. ***Tada klausimas gerbiamam Adomui. Kodėl budizmo atstovai, daugelis Rytų tikėjimų atstovų kultivuoja nirvanos būseną, kai „pabėgama“ nuo realaus pasaulio suvokimo, išsivaduojama iš laiko ir erdvės „varžtų“.***

A. Butrimas. Nesu linkęs mūsų krašto žmonėms būdingų elgesio formų ar pasaulėjautos sieti su orientalistikos dalykais. Per daug tolimi ir skirtingi pasauliai. Tiesmukų ryšių bent man būtų sunku atsekti.

ML. ***Tačiau iš kur tos indoeuropiečių „bangos“ mūsų kraštą, taip pat ir kitus, anot M. Gimbutienės, Senosios Europos kultūros gyventojus pasiekė? Ar ne iš Rytų?***

A. Butrimas. Tik ne iš tų tolimų Rytų, kaip kartais mėginama įsivaizduoti. Indoeuropiečiai mūsų Senosios Europos gyventojus, taigi ir mūsų seniausius protėvius galėjo pasiekti atkeliavę geriausiu atveju iš Mažosios Azijos arba Pietų Europos.

O į tolimuosius Rytus veikiau iš čia indoeuropiečiai nuėjo, taigi judėjimas vyko priešinga kryptimi. Dalis indoeuropiečių nukako net į Indiją, pasiekė beveik Vidurio Indiją. Kita indoeuropiečių atšaka nuėjo į Šiaurę iki pat Dauguvos.

Todėl šiuos du atskirus indoeuropiečių pasaulius ir turime, nes jie sklido iš tam tikro centro į išorę. Sklido į visas puses. Tačiau nėra pagrindo tvirtinti, jog būtų galėję atkakti iš Indijos. Tiesa, būta ir tokių labai senų ir nepasitvirtinusių teorijų. Procesas vis dėlto buvo priešingas. Pietinių Indostano pusiasalio žemių indoeuropiečiai nebuvo pasiekę, o šiaurinę dalį – buvo apgyvendinę. Todėl Indostano pusiasalio šiaurės ir pietų kultūros iš esmės skiriasi.

E. Jovaiša. Yra toks romantinis nukrypimas nuo realybės, kai baltų ieškoma po visą pasaulį ir „randama“. Peru, inkų kultūroje, būtų galima aptikti „baltiškų“ kultūros elementų. Net Japonijoje kai kurių tų elementų norėdami rastume. Tačiau būtų didelis nesusipratimas jas sieti su mūsų kraštui būdingomis kultūros formomis, todėl Česlovo Gedgaudo ar panašių „tyrinėtojų“ pastangų negalima toleruoti. Tų panašumų priežastis labai aiški: žmogaus smegenys yra tos pačios visoje Žemės planetoje. Šitos smegenys ir negali pagimdyti kitokio vaizdinio, kokį sukuria žmogaus vaizduotė. Savaiminių pasikartojimų yra labai daug įvairių tautų ir skirtingų kultūrų mene. Tai normalūs proto veiklos rezultatų pasikartojimai.

Ar iš materijos kyla dvasia

ML. ***Bet štai koks klausimas tuojau pat kyla. Jūs kalbate apie tam tikrą žmonių smegenų sandarą, fiziologinį tipą. Smegenys – materialus darinys, kuris atspindi realų pasaulį. Tačiau mes kalbame ir apie žmogaus dvasinės veiklos išdavas. Ar iš to, kas buvo pasakyta, neseka, kad žmogaus dvasiškasis pasaulis yra tik jo smegenų, t. y. materialaus darinio, funkcionavimo vaisius? Ar iš tiesų galima kalbėti, kad materialus pasaulis gimdo dvasiškąjį? O gal yra priešingai? Jeigu kai ką ne taip supratau, tai prašau atleisti.***

Archeologas prof. Adomas Butrimas ir istorikas Rimantas Miknys Lietuvos nacionaliniame muziejuje prie eksponatų, skirtų Karaliaus Mindaugo 750-ųjų karūnavimo metų jubiliejui

A. Butrimas. Žmogaus dvasiškasis pasaulis, jo *genius loci* kyla iš gyvenimo tam tikroje vietoje, tam tikru laiku, tam tikromis sąlygomis, iš to žmogaus užsiėmimų, verslų ir daugelio kitų labai apčiuopiamų dalykų.

E. Jovaiša. Gamta taip pat formuoja žmogaus būdą. Nematau jokio prieštaravimo. Žmogaus fizinė konstitucija yra visur ta pati, bet ji atsiduria labai skirtingose sąlygose. Bet net ir skirtingos sąlygos gali sukelti tuos pačius sprendimus.

A. Butrimas. Tarkime, medžiotojai Baltijos jūroje ir šalia Japonijos krantų medžioja ruonius. Panašus užsiėmimas, tokie pat medžiojami gyvūnai, panašūs medžioklės įnagiai, aišku, bus daug panašių požymių ir tų medžiotojų buityje, gyvenime. Bet mokslui būnant gana primityvioje būsenoje tuojau pat būdavo pradedama lyginti, tarkime, baltus ir ainus, o blogiausia, kad daromos klaidingos išvados: girdi, baltai ir ainai – lyg tautos sesės, tad gal kilo iš vieno kamieno? Nieko panašaus nėra. Tačiau panašios gamtinės sąlygos, panašus gyvenimo būdas ir žmonių psichologija lėmė ir kitus iš to kylančius panašumus.

Ką rodo sugebėjimas sukurti ir išlaikyti valstybę

ML. ***2003 metais minėjome Karaliaus Mindaugo 750-ąsias karūnavimo metines. Jei ne jubiliejus, tikriausiai ir knyga*** **Lietuva iki Mindaugo** ***nebūtų pasirodžiusi?***

A. Butrimas. Iš tiesų, veikalas buvo skirtas Mindaugo karūnavimo jubiliejaus valstybinei programai, tad neatsitiktinai knyga ir pasirodė 2003 m. liepos 6 dieną. Šiuo veikalu jautėme norą ir pareigą parodyti Lietuvą, kokia ji buvo iki Mindaugo laikų. Šį darbą ir padarėme.

ML. ***O kokia Lietuva buvo iki Mindaugo siauraja prasme, tarkime, iki 1219 metų, kai Volynės sutartyje randame ir Mindaugo vardą? Istoriniuose šaltiniuose turime labai mažai ir tie patys rašyti ne visada geranoriškų kaimynų, kuriems rūpėjo, aišku, savi interesai – politiniai, religiniai, ideologiniai. Taigi nors malonūs pašnekovai ir nemėgsta žodžio „barbarai“, tačiau argi ne tokiais mūsų protėviai dažniausiai ir rodomi išlikusiuose istoriniuose šaltiniuose? Tuo pagaliau netenka stebėtis, nes Lietuva buvo nekrikštyta, taigi pagonybės citadelė krikščioniškoje Europoje. Aišku, palankių krikščioniškų tautų vertinimų negalėjo tikėtis. Lietuvai teko atlaikyti Vakarų ir Rytų civilizacijų didžiulį spaudimą. Ką naujo šiuo požiūriu teikia knyga*** **Lietuva iki Mindaugo?**

A. Butrimas. Šios mūsų knygos medžiagos organizavimo pagrindas – archeologinė medžiaga. Ir pačia plačiąja prasme. Kalbame apie to laikotarpio mūsų visuomenės struktūrą. Taip, ją puikiai galime lyginti su to meto skandinavais, slavais ir t. t. – ta baltų visuomenės struktūra ankstyvaisiais viduramžiais bei viduramžiais nesiskyrė nuo kaimynų.

Rodome to meto ginkluotę, kuri taip pat niekuo nesiskyrė nuo to meto ir kituose Europos kraštuose naudojamos. Parodome protėvių sugebėjimus sukurti tą įspūdingą fortifikacinę sistemą, kuri padėjo mūsų krašto gyventojams efektyviai priešintis Europos invazijai jau vėlesniais laikais – Mindaugo, kryžiuočių antpuolių laikais. Viso to sukūrimas ir atsilaikymas prieš aplinkui besikuriančias valstybes, sugebėjimas sukurti savo valstybę, tegu ir prarandant dalį baltų genčių, kurios pateko į kitų valstybių sudėtį, visa tai, pripažinkime, yra nepaprastai reikšmingas dalykas. Taip, tam tikra baltų dalis šalia Baltijos jūros sugebėjo sukurti savo valstybę. Mes parodome, kuo rėmėsi tas sugebėjimas. Parodome įvairiapusiškai: per visuomenės struktūrą, per karybą, fortifikaciją, per prekybą, meną ir visa kita. Kartu panaudojame ir istorinių šaltinių interpretaciją, kuri taip pat svarbi. Nagrinėdami kaimyninių šalių šaltinius, vertiname, koks vieno ar kito šaltinio ideologinis pagrindas, kas juo norėta pasakyti ir panašiai.

Kai archeologinę interpretaciją susiejame su istorine medžiaga, tai įsitikiname, kad valstybės formavimosi procese Lietuva niekuo nesiskyrė nuo kitų valstybių formavimosi kur nors Norvegijoje ar kitur Europoje panašiu laiku.

Svarbūs įvykiai didžiųjų vandenų pašonėje

ML. ***Vis dėlto sutikite, jog Chlodvigo ar Karolio Didžiojo laikų Prancūzija ir to laikotarpio Lietuva skyrėsi kaip dangus ir žemė.***

A. Butrimas. Jeigu lyginsime su Prancūzija, tai išties didžiulis chronologinis skirtumas. Tačiau jeigu lyginsime su Skandinavijos kraštais, tai skirtumas labai sumažėja. Su slavų kraštais lyginant didelio skirtumo taip pat nesama.

E. Jovaiša. Lietuvą lygindami su to paties laikotarpio Prancūzija mes įsiveliame į nuolatinį istorikų ginčą, kas yra ankstyvas, kas vėlyvas. Tačiau štai ko pasigendu tuose ginčuose. Žinome apie prūsus, kurie jau III a. pr. Kr. buvo suskilę į atskiras gentis. Ateina romėniškasis laikotarpis. Sembos pusiasalis – tikras turtų šaltinis, savotiškas Baltijos jūros pakrantės „klondaikas“. Čia kirtosi romėnų, kontinento germanų, taip pat ir skandinaviškųjų germanų prekybos keliai. Jau nuo pirmųjų dešimtmečių po Kristaus gimimo ir vėlesniais laikais Sembos pusiasalis buvo labai išvystytas, turtingas.

Ateina V–VI a. – vikingų epocha. Vikingai pasiekia pietų Italiją, sudegina Paryžių, puola ūkanotąjį Albioną, aišku, nepamiršo ir Baltijos pakrančių. Jie puolė nuo VI a. jau žinomą Truso miestą, Sembos pusiasalį.

Prasideda IX a. ir anglų karalius siunčia savo pasiuntinį Vulfstaną pasižvalgyti po Baltijos jūros pakrantes. Iš kur tas britų interesas šioms pakrantėms? Vulfstanas rašo: *Aisčių žemė labai didelė. Joje daug pilių ir kiekvienoje yra karalius. (...) Tarp jų būna daug karų.*

Argi ne gražu? Toliau mes neturime šaltinių, bet jie atsiranda X a. pabaigoje, kai Prahos arkivyskupas Adalbertas (Vaitiekus) atvyksta krikštyti prūsus. Misionieriui nepasiseka ir 997 m. jis žuvo. Adalberto draugas iš Vokietijos žemių vyskupas Brunonas į Prūsų žemes atvyko tęsti krikščionybės skleidimo. Jam dar labiau nepasiseka: 1009 m. vasario 23 d. Brunonas *buvo trenktas į galvą ir su 18 saviškių nukeliavo į dangų*. Mums pasisekė, kad tai įvyko Prūsijos ir Lietuvos pasienyje, tad aprašant Brunono misiją pirmą kartą Lietuvos vardas patenka į Kvedlinburgo analus.

Kaip matome, visi šie atėjūnai vyksta į Sembos pusiasalį ar Kuršių žemę, kur didelių vandenų pašonėje vyksta svarbūs dalykai. Ateina kryžiuočių laikai. Mozūrų kunigaikštis Konradas pasikviečia iš Vengrijos išvytą Šv. Mergelės Marijos ordiną, kuris Vengrijos teritorijoje buvo nutaręs kurti savo valstybę. Dabar savo tikslą – įkurti Vokiečių ordino valstybę – Šv. Mergelės Marijos ordinas pradeda įgyvendinti Baltijos pajūryje. Vietiniams gyventojams, nesusivienijusioms prūsų gentims, iškyla tragiškas pavojus. Nepasiseka suvienyti net ir po Durbės mūšio Didžiajam prūsų sukilimui vadovavusiam Herkui Mantui.

ML. ***Kodėl prūsai neįstengė susivienyti, kokios priežastys pasirodė esančios svarbesnės už vienybę net ir mirtino pavojaus akivaizdoje?***

E. Jovaiša. Savais reikalais, prekybiniais keliais prūsai tiek užsiėmę, kad jų interesai jau išaugę iš ankstyvojo feodalizmo ribų. Prūsų socialinė struktūra maža kuo skyrėsi nuo to meto susiskaldžiusių vokiečių žemių ar rusų kunigaikštysčių. Net ir mirtinas pavojus prūsų nesutelkė į vieningą valstybę, asmeniniai interesai pasirodė besą svarbiau už tautos interesus.

Kas slypi lietuvių kraujyje

A. Butrimas. Kas išplaukia iš to, kas pasakyta. Ogi tai, kad valstybės branduolys, sutikime, paprastai gimsta ekonomiškai menkiau išvystytame regione.

E. Jovaiša. Į šias teritorijas atsibasto nauji atėjūnai – lietuviai. VI a. jie tvirtai čia įsikuria. O pastūmėti jie iš Padnieprio, iš kur juos varė slavai. Neturėdami kur dėtis atėjo pas savo vakarinius kaimynus – taip pat baltus. Archeologiškai ir antropologiškai tai patvirtinta K. Būgos schema. Toje vietoje buvo brūkšniuotos keramikos kultūra, kuri ryškiai skiriasi, yra visai kito ūkinio tipo kultūra. O ateina rytų pilkapių kultūra, kuri atsineša net visai naują deginimo paprotį. Ligi visai nesenų laikų išvis nežinojome, kaip čia laidota.

ML. ***Deginimo paprotį baltams atnešė lietuviai?***

E. Jovaiša. Taip pasakyti negalima, nors kai kurie archeologai ir bandė šitokią mintį diegti. Juk dar III a. degino savo mirusius jotvingiai, prūsai, tad apibendrinimus taikyti reikia atsargiai. Štai pavyzdys. Žemgaliai išvis nedegins savo mirusių, nors visoje Lietuvoje jau buvo deginama.

Dabar ir noriu grįžti prie Adomo išsakytos minties: į šį kraštą atėjo nauja jėga, skurdžiausia ekonomiškai jėga. Tačiau šis substratas turi didelę tautų kraustymosi patirtį. Lietuviai atsineša balną ir balnakilpes, kurios pirmiausia stebimos Rytų Lietuvoje. Kai kas mėgino teigti, jog tai lietuvių išradimas. Iš tikrųjų – avarų V a. išradimas. Taigi lietuviai atsineša kovos, tautos išlikimo patirtį, kai aplink žūva, nyksta kitos tautos. Kartu tai ir platesnių Europos horizontų patirtis. Visa tai yra čia atėjusių lietuvių kraujyje.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Profesorius Ignas Končius – fizikas, etnologas, žemaitis (7)

Pradžia 2003 m.
Nr. 7, 8, 10, 11, 14, 15.

Širdies operacijos išvakarėse

Skaitytojas, kuriam *Mokslo Lietuva* nėra vienadienis skaitalas, prisimena paskutinėje šio serialo dalyje pateiktą mūsų visai netikėtą atradimą, jog lietuvių bajorų Pilsudskių giminė yra kilusi iš Koncevičių, t. y. Končių, istoriniuose šaltiniuose žinomų dar nuo XIV amžiaus pabaigos. Kad istorikams ar LDK giminių genealogijos tyrinėtojams šis faktas ir seniau buvo žinomas, abejoti netenka, tačiau vargu ar kas yra bandęs tokią sąsają nagrinėti mūsų pateikiamame kontekste. Ateities tyrinėtojams paliksime užduotį išsiaiškinti, ar 1918 m. atkurtos Lenkijos valstybės veikėjo maršalo Juzefo Pilsudskio ir Vytauto Didžiojo universiteto fizikos profesoriaus Igno Končiaus genealoginės ištakos tolimoje praeityje galėjo susikirsti. Mes to neteigiame, taip pat neturime pagrindo ir neigti. Galų gale juk visi esame Adomo ir Ievos palikuonys.

Taigi aptikome istorinį Pilsudskių ir Končių bent jau pavardės ryšį, o tam pakako atsiversti 1991 m. lietuvių kalba *Minties* leidyklos išverstą lenkų istorikų D. Nalenč ir T. Nalenčiaus knygą *Juzefas Pilsudskis: Legendos ir faktai*. Priminsime, jog šie jauni lenkų istorikai rėmėsi dar 1922 m. Lenkijoje pasirodžiusia Irenos Panenkovos (rašė Jano Lipeckio pseudonimu) knyga *Pilsudskio legenda*.

Suprantama, tokios netikėtos žinios įkaitintas šių eilučių autorius tuojau pat telefonu susisiekė su dr. Algirdu Končiumi, mėgindamas pasiaiškinti, ar jis yra ką nors girdėjęs apie galimą šaunios žemaičių Končių giminės istorinius ir kraujo ryšius su garsia Pilsudskių gentimi.

Reikia pripažinti, jog susidūrėme su pakankamai ryžtingu A. Končiaus atkirčiu, kurio prasmę galima išreikšti vienu žodžiu – *nesąmonė*. Matyt, A. Končius jautėsi truputį pervargęs, taip pat pavargęs ir nuo kai kurių ankstesnių mūsų atradimų, kuriuos jau buvome spėję padaryti rašinyje apie prof. Igną Končių. Vis dėlto šių eilučių autorius pareiškė A. Končiui ryžtingą norą susitikti ir, jeigu įmanoma, tuojau pat. Šis nekantrumas turėtų būti visiškai suprantamas, nes žinojome, jog kitą dieną dr. A. Končius turėjo išvykti į Vilniaus universitetinę Antakalnio ligoninę, kur jo laukė suplanuota širdies operacija. Kai pacientui 88-eri, reikalų toli į ateitį nėra kada atidėlioti.

Atradimus padaryti galima ir savo paties rašinyje

Važiuojant iš J. Basanavičiaus gatvės, kur įsikūrusi *Mokslo Lietuvos* redakcija, į S. Konarskio gatvę, pas A. Končių, gera proga priminti vieną kad ir tokį mus ištikusį atradimą. Beklausant I. Končiaus prisiminimų, kurie, jeigu tik yra gerų klausytojų, paprastai liejasi lyg iš gausybės rago, vėliau pasitariant su kai kuriais kitais asmenimis, staiga paaiškėjo, kad jau išspausdintame rašinyje apie I. Končių šių eilučių autorius visai netikėtai atrado ir savo giminės atstovą. I. Končiaus bendražygis iš Stavropolio laikų, nuo Obelių kilęs lietuvis Jonas Remeika, pasirodo besąs tas pats Kėdainiuose pokaryje gyvenęs ir autoriaus tėvų pokalbiuose kartais minėtas jo antros eilės senelis. Pirmojo pasaulinio karo dalyvis, po Rusijoje įvykusių revoliucijų ir sumaiščių iš Teherano grįžtantis kartu su ten pasitraukusios ir subyrėjusios rusų armijos likučiais, susirado karo pabėgėlių lietuvių grįžimu į tėvynę besirūpinantį Igną Končių, kuris tuo metu buvo į Stavropolį evakuotos gimnazijos fizikos mokytojas. J. Remeika pas I. Končių atvedė garsųjį komandarmą Jeronimą Uborevičių. Šis, matyt, taip pat svarstė grįžimo į tėvynę Lietuvą galimybes, I. Končiui užsiminė surinksiąs 10 tūkstančių šaunių vyrų ir eisiąs laisvinti Lietuvos.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Dr. Algirdas Končius savo bute su tėvo prof. Igno Končiaus Amerikoje išdrožta koplytėle širdies operacijos išvakarėse (2003 09 07)

Kartu su Končių šeima J. Remeika grįžo į Lietuvą, tapęs ir ilgoje kelionėje gimusio I. Končiaus jauniausio sūnaus Vytauto krikštatėviu. Šis J. Remeika pasirodo besąs šių eilučių autoriaus močiutės Petronėlės Remeikaitės-Zemlickienės, kilusios iš Kvetkų, gyvenusios Rokiškio rajono Naujasodės kaime, o amžino poilsio atgulusios tremtyje Krasnojarsko krašte, tikras brolis. Argi ne lemties pirštas, rašant apie prof. Igną Končių?

Istorijai sunku prieštarauti

Sėdėjome A. Končiaus bute, gėrėme anglišką arbatą. A. Končius tik ką perskaitė Juzefui Pilsudskiui skirtos D. Nalenč ir T. Nalenčiaus knygos 57 puslapio eilutes, kur rašoma, jog Lietuvos bajorai Pilsudskiai kilę iš Koncevičių (Končių) giminės. Pakėlęs akis nuo knygos A. Končius tik skėstelėjo rankomis. Suprask, ką čia gali bepridėti. Jautėsi sutrikęs. Nuostabiausia buvo tai, kad A. Končius tą knygą apie J. Pilsudskį buvo skaitęs dar tada, kai tik ji pasirodė. Tačiau juk ne romanas, tad dažniausiai tokias knygas skaitome kai ką praversdami, gilinamės ne ištisai, bet pasirinktinai į tas vietas, kurios mums atrodo svarbios ir reikšmingos. Tą 57 puslapį A. Končius buvo pravertęs, gal kaip ir kai kuriuos kitus, nepastebėjo jam pačiam ir jo giminei labai reikšmingo dalyko.

Leido giedoti Lenkijos himną

Bet grįžkime prie prof. Igno Končiaus, kuriam nuo 1939 m. lapkričio 20 iki 1940 m. sausio 22 d. būnant Stepono Batoro universiteto valdytoju ir perimant universitetą lietuvių administracijos žinion, likimas ir istorija lėmė daug didesnius išmėginimus. Fizikos profesoriui ir etnologijos mėgėjui I. Končiui tai buvo nepavydėtinų išbandymų metas. Administraciniu darbu bodėjosi, tačiau įgimtas pareigingumas neleido nieko daryti atsainiai. Sudėtingose Universiteto valdytojo pareigose, kur atvykėlis iš Kauno buvo varstomas nedraugiškų ir net priešiškų žvilgsnių, kad ir nesimokęs diplomatinių mokslų, I. Končius sugebėjo išlaikyti Lietuvos valstybės oficialaus pareigūno orumą ir kartu parodyti deramos pagarbos savo, tarkime, idėjiniams oponentams.

Kai sykį lenkų studentų delegacija atėjo pas tėvą prašyti leidimo surengti Lenkijos nepriklausomybės dienos minėjimą, šis paaiškino, jog tai jau iš universiteto reikalų išeinąs politinis dalykas, todėl reikėsią Vilniaus miesto komendanto leidimo. O patalpas minėjimui universitetas galįs skirti. Studentai turėjo atsinešę ir minėjimo dienotvarkę. Tėvas nustebo, kad dienotvarkėje nebuvo numatyta giedoti Lenkijos valstybės himną. Studentai prisipažino nedrįsę himną įrašyti, baimindamiesi, kad tada išvis negaus leidimo minėti nepriklausomybės dieną. Tėvas paskambino Vilniaus miesto komendantui, kad šis be eilės priimtų studentų delegaciją ir į minėjimo dienotvarkę įrašytų Lenkijos himną.

Po kurio laiko studentai grįžo džiaugdamiesi, kad gavo leidimą minėti Lenkijos nepriklausomybės dieną ir giedoti tuo metu okupuotos valstybės himną.

Šis iškalbingas faktas apie I. Končių pasako labai daug. Kartu ir apie Lietuvos to meto politiką okupuotos Lenkijos ir lenkų atžvilgiu. Įdomu, ar I. Končius žinojo, kaip tarpukaryje Vilniaus Rasų kapinėse buvo suiminėjami ir baudžiami lietuviai, kurie vasario 16 d. prie daktaro Jono Basanavičiaus kapo susirinkę giedodavo *Tautinę giesmę*? Turėjo žinoti, nes Kaune leidžiami laikraščiai apie tai rašydavo. Tas represijas prieš Vilniaus lietuvius kritikuodavo net liberalesnė Varšuvos spauda. Vis dėlto Stepono Batoro universiteto valdytojui tikriausiai nė į galvą nebuvo šovusi mintis dabar kaip nors lenkams kerštauti, nes tai būtų žemas, inteligentui jokios garbės nedarantis poelgis.

Priešiškoje apsuptyje

Nepamirškime, jog I. Končius buvo pirmasis oficialus pareigūnas, kurį Lietuvos vyriausybė iš Kauno atsiuntė į Stepono Batoro universitetą. Nedraugiška ir savo nuostatų neslepianti aplinka. Vien raštinės tarnautojų kone visas šimtas ir beveik visi dėbčioja iš padilbų. Niekas neskuba vykdyti bet kokio prašymo – jie, o ne atvykėlis, čia yra tikrieji šeimininkai. Kiti sako pareigų neatiduosiantys, nors į jas niekas nesikėsina. Būriais ant laiptų ar siauruose koridoriuose sustoję studentai ir klausytojai įdėmiai stebi pro šalį bandantį prasisprausti valdytoją. Kiti susirenka tyčia pavėpsoti į „litviną“, o gal „žmudziną“, kuris jiems atrodė lyg neregėtas užjūrių paukštis, nesuprantamu būdu užklydęs į universiteto koridorius. Ne itin malonu pro tokią įtemptai tylinčią ir nežinia ką mąstančią minią brautis į savo kabinetą. Reikėjo valios, šaltakraujiškumo ir didelės vidinės stiprybės, kai į tave nukreipti tiriantys žvilgsniai. Esi savo valstybės atstovas, ir iš kiekvieno bereikalingo judesio ar veido raumens virptelėjimo bus sprendžiama, ko verta ta „Kauno Lietuva“ ir jos pareigūnai.

Vienas per kitą valdytoją I. Končių apgulė visokie prašytojai. Regis, ligi tol niekas universitetu nė nesirūpino, nes dabar pasipylė skundai ir prašymai: administracija nesirūpina kaminų valymu, krosnių remontu, stogai prakiurę, tad reikia lopyti, pensininkams nemokamos pensijos, o atėjusi moteris neturinti iš ko palaidoti mirusio vaiko. Vis valdytojo rūpestis.

Laimei, iš Vytauto Didžiojo universiteto pavyko gauti padėjėją Joną Rakauską, mokslus Vilniuje baigusį, tad su savo sekretoriumi valdytojas ir eidavo į tarnybą bei iš jos. Daug vėliau paaiškėjo, jog sekretorius daugiau ir už valdytoją išgyveno dėl jo likimo ir galimų padarinių, nes jam tekdavo iš šalies prisiklausyti bei nugirsti ir visai džiaugsmo nekeliančių kalbų bei užuominų. Toks buvo laikas.

Netrukus prie šių dviejų prisijungė ir trečias lietuvis tarnautojas – Universiteto ūkio vedėjas Dionizas Grincevičius, dviejų metrų ūgio, aukštas, tiesus ir petingas vyras, kariuomenėje tarnavęs artilerijoje. Tarp koridoriuose stoviniuojančių D. Grincevičius eidavo lyg tarp sėdinčių, nes niekas su juo ūgiu ir povyza negalėjo lygintis. Studentai pirmą kartą milžiną išvydę, apibūdino šiais nuostabos žodžiais: *Jaki vielki cham (Koks didelis chamas)*... Ši pravardė prigijo. Taigi šių dviejų tarsi asmens sargybinių nuolat lydimas I. Končius kasdien ir pasirodydavo tarnyboje. Jie trise ir buvo pirmieji lietuviškumo Stepono Batoro universitete daigai, šią aukštąją mokyklą perimant Lietuvos švietimo sistemos žinion.

Bibliotekininkai buvo didžiausi tvarkos ardytojai

Teko perimti didelį atskirų fakultetų ir padalinių, esančių įvairiose Vilniaus vietose, turtą. Būta sabotažo, vagysčių. Dingdavo baldai, iš universiteto ligoninės – spiritas. Zakrete (Vingio parke) esantis botanikos sodas ir visas ūkis, pasirodo, buvo visiškai neparengtas žiemai, neturėjo net pašarų gyvuliams išlaikyti. Prižiūrėtojas vis bandė kitiems suversti kaltes už savo paties nepadarytus darbus. Didelis erzelis buvo kilęs universiteto bibliotekoje, kur darbai iš vėžių buvo visiškai išėję. Netenka stebėtis, kad didžiausiais neklaužadomis ir tvarkos ardytojais I. Končius net ir daug metų praėjus vadins Universiteto bibliotekos tarnautojus.

Sykį apsaugos darbuotojas Geležinis atėjo pas valdytoją I. Končių, atsinešęs keistų dėžučių, vielukių, gerą puskilogramį kažkokių pjuvenų. Pasirodo, spragmenys, kurie buvo padėti į vieną krosnį universiteto patalpose. Jei užtaisas būtų sprogęs, padariniai būti sunkiai nusakomi. Tai galėjo būti ir rezgama provokacija prieš lietuviškąją administraciją.

Valdytojo gyvenimas palengvėjo, kai iš Vytauto Didžiojo universiteto ir Žemės ūkio akademijos atvyko apie 180 darbuotojų, kurie ir pradėjo periminėti Stepono Batoro universiteto turtą. Lietuvos Raudonasis kryžius atsiuntė 78 tarnautojus perimti Universiteto klinikas. Kadangi tai buvo

Paskutinis Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto tarybos posėdis, 1940 m. Pirmoje eilėje iš kairės: K. Katilius, I. Končius, A. Purėnas, Z. Žemaitis, P. Jodelė, K. Šleževičius, T. Ivanauskas. Antroje eilėje – Č. Pakuckas, J. Dagys, A. Žvironas, J. Janickis, B. Kodaitis, P. Brazdžiūnas, M. Kaveckis, K. Daukšas, J. Dalinkevičius. Trečioje eilėje – A. Puodžiukynas, J. Matulis, A. Minkevičius, A. Zubrys, P. Slavėnas, V. Viliamas.

savo sričių žinovai, tai darbas vyko sklandžiai: laboratorijų įranga, gausūs Medicinos ir Matematikos-gamtos fakultetų rinkiniai buvo tvarkingai inventorizuojami ir perimami.

Prasidėjo pasirengimas 1940 m. pavasario sesijai.

Jam buvo siūloma Universiteto rektoriaus kėdė

Respublikos prezidento A. Smetonos skirtas Stepono Batoro universiteto valdytojas prof. I. Končius turėjo visas galimybes tapti Vilniaus universiteto rektoriumi, tačiau šių pareigų netroško. Likimo jau nublokštas anapus vandenyno, dirbdamas Tuft universiteto (JAV) fizikos laboratorijoje, atsiminimų dienoraštyje I. Končius rašo, kad baigus perimti Stepono Batoro universitetą jam buvo pasiūlyta *pakeisti valdytojo vardą į rektoriaus vardą*. Pirmiausia šį pasiūlymą jis išgirdęs iš švietimo viceministro K. Masiliūno, kuriam buvo pavesta tvarkyti Vilniaus mokyklų reikalus. Vėliau pasiūlymą pakartojo ir pats švietimo ministras.

I. Končius pasiūlymo atsisakė. Kodėl? Švietimo viceministrui ir ministrui paaiškino esąs Universiteto autonomijos šalininkas ir todėl nenorįs būti skirtu rektoriumi. Jeigu Gamtos-matematikos fakultetas iš Kauno būtų atkeltas į Vilnių, ir jeigu Vilniaus universiteto Taryba jį, I. Končių, išrinktų rektoriu-

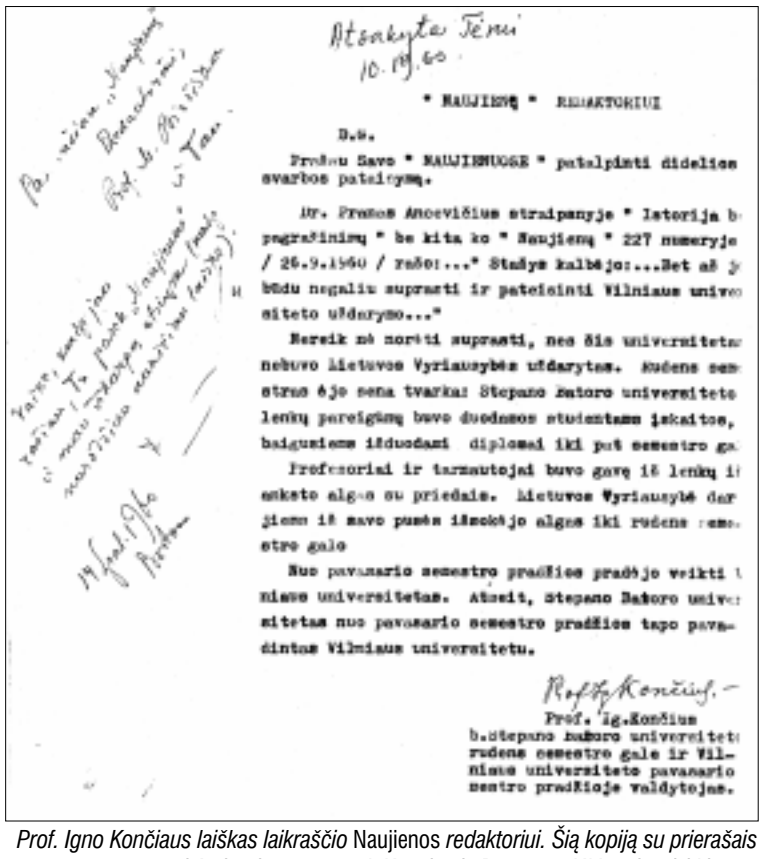

Atsakyta Temi
10.19.60

* NAUJIENŲ * REDAKTORIUI

D.D.

Prašau Savo * NAUJIENOSE * patalpinti didelios svarbos pataisymą.

Dr. Pranas Ancevičius straipsnyje * Istorija b pagražinimų * be kita ko * Naujienų * 227 numeryje / 26.9.1960 / rašo:..." Stašys kalbėjo:...Bet aš j būdu negaliu suprasti ir pateisinti Vilniaus univer siteto uždarymo..."

Nereik nė norėti suprasti, nes šis universitetas nebuvo Lietuvos Vyriausybės uždarytas. Rudens semestras ėjo sena tvarka: Stepano Batoro univeresiteto lenkų pareigūnų buvo duodamos studentams įskaitos, baigusiems išduodami diplomai iki pat semestro ga

Profesoriai ir tarnautojai buvo gavę iš lenkų iš anksto algas su priedais. Lietuvos Vyriausybė dar jiems iš savo pusės išmokėjo algas iki rudens semestro galo

Nuo pavasario semestro pradžios pradėjo veikti V niaus universitetas. Atseit, Stepano Batoro univer sitetas nuo pavasario semestro pradžios tapo pavadintas Vilniaus universitetu.

Prof. Ig. Končius
b. Stepano Batoro univeresitet rudens semestro gale ir Vilniaus universiteto pavasario semestro pradžioje valdytojas.

Prof. Igno Končiaus laiškas laikraščio Naujienos *redaktoriui. Šią kopiją su prierašais sūnui Algirdui per rankas I. Končius iš Bostono, JAV, atsiuntė į Lietuvą*

mi, tuomet galvotų, kaip pasielgti, o dabar turįs pasiūlymo atsisakyti. Universitetinė tradicija jam pasirodė besanti svarbesnė už asmeninės karjeros siekį.

Toliau dienoraštyje I. Končius rašo, jog administracinių pareigų nemėgęs, daug mieliau laisvesniam būti. Atlikęs paskaitas atostogų metu galįs daryti, ką tinkamas. O tų vasaros užsiėmimų keliauninkui ir etnologui iš pašaukimo I. Končiui buvo daugiau, negu kad jis aprėpti galėjo. Vis dėlto prisipažįsta mėgęs *dėstyti, mokyti, su jaunuomene kalbėti, ją akinti, lavinti, tėvynės meilės skiepyti, pažinti savo Gimtąjį kraštą – ir jo žmones, ir gamtą, ir praeitį-dabartį...*

Kaip matėme, istorinės aplinkybės ir asmeninio gyvenimo vingiai reikalavo iš I. Končiaus ir tokios veiklos, kuri maža ką bendro turėjo su jo pašaukimu ir pomėgiais. Iš pašaukimo – mokytojas, kultūrininkas, visuomenininkas, etnologas, šioms savo veiklos sritims jis atidavė visą širdį. Fi-

Karalius mirė. Tegyvuoja karalius!

Paskutinis Stepono Batoro universiteto valdytojo I. Končiaus įrašas įsakymų knygoje, kuri saugoma Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje – tai jo 1940 m. sausio 22 d. pasirašytasis aktas Nr. 12. Čia esama ir tam tikro dramatiškumo, iš šalies gal ir ne kiekvienam lengvai pastebimo. Štai tos lakoniškos teksto eilutės:

Ponas Respublikos Prezidentas, remdamasis Lietuvos Konstitucija (str. 15) ir Švietimo Ministro teikimu (1940 m. sausio mėn. 17 d. r. Nr. 1491), savo 1940 m. sausio 18 d. aktu Nr. 47 nuo 1940 m. sausio 20 d. Vilniaus Universiteto rektoriumi paskyrė Humanitarinių Mokslų Fakulteto ordinarinį profesorių Mykolą Biržišką ir Vilniaus universiteto prorektoriumi ekstraordinarinį profesorių Petrą Šalčių.

1940. I. 22. I. Končius

Kaip matome, M. Biržiška sutiko būti rektoriumi, o I. Končius, būdamas universitetinės autonomijos šalininkas, nepanoro. Šitaip išspręsta rektoriaus problema. Taigi šie profesoriai vadovavosi skirtingais principais. Studijoje *Stepono Batoro universitetas. Vilniaus universitetas Vilniuje* I. Končius rašo: *Susitarus dėl rektoriaus, buvo sušauktas iškilmingas viešas aktas universitete, kur Stepono Batoro universiteto Valdytojas perdavė savo pareigas valdytojo nurodytam ir Švietimo ministerijos paskirtam Vilniaus universiteto Rektoriui prof. M. Biržiškai.*

Su šiuo aktu ir pasibaigė Stepono Batoro universiteto valdytojo darbas.

Savo ruožtu pabrėšime: pasibaigė ne tik Stepono Batoro universiteto valdytojo, bet ir paties Stepono Batoro universiteto veikla. Tačiau tai nereiškia, kad Lietuvos sostinėje buvo uždarytas vienas universitetas ir atidarytas kitas. Stepono Batoro universiteto materialųjį turtą ir veiklos funkcijas perėmęs Vilniaus universitetas toliau tęsė studijas ir veiklą, darbas čia nė dienai nebuvo nutrūkęs, nors kai kas būtent šito gal ir no-

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Tokį Vilniaus universiteto Didįjį kiemą 1939–1940 m. matė ir prof. Ignas Končius

rėtų, jeigu geidžiamą pateikia už esamą. Suprantama, jog perėjęs į Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos priklausomybę, Vilniaus universitetas vykdė jau ne Lenkijos, bet Lietuvos valstybės jam keliamus reikalavimus.

Deja, lenkų spaudoje dėl, neva, lietuvių uždaryto Stepono Batoro universiteto prirašyta kalnai straipsnių, nelabai rūpinantis išsiaiškinti tikrą istorinę tiesą. Tendencija buvo svarbiau už tiesą, nes jeigu būtų buvę kitaip, tai į tą balsų chorą būtų paprašytas įsitraukti ir tiesioginis, pirmasis ir svarbiausias, tų įvykių dalyvis prof. I. Končius. Tačiau Vilniaus universiteto atžvilgiu priešiškai nusiteikusiems asmenims buvusio valdytojo nuomonės ir paaiškinimų neprireikė, nes jie patys viską „žinojo“. Tariamas Stepono Batoro universiteto „uždarymas“ yra vienas iš lenkų istorinės praeities mitų, kurių apstu jos istorijoje. Pakanka ir kitų tautų, neišskiriant nė lietuvių tautos, praeityje.

Pastebėsime, jog nors Stepono Batoro universiteto valdytojo pareigose I. Končiui buvo lemta darbuotis vos du mėnesius, bet ir vėliau, jau gyvenant emigracijoje, jam niekaip nepavyko atitrūkti nuo tos savo gyvenimo atkarpos. Mat Amerikos lietuvių spaudoje I. Končius nuolat skaitydavo tikrovės neatitinkančius teiginius apie neva jo administravimo metu uždarytą Stepono Batoro universitetą. Antai 1960 m. spalio 14 d. *Naujienose*, Čikagos lietuvių dienraštyje, I. Končius išspausdino tokio turinio atsiliepimą į ankstesnę šio laikraščio publikaciją:

„Naujienų“ redaktoriui
D. G.

Prašau Savo „NAUJIENOSE“ patalpinti didelios svarbos pataisymą.

Dr. Pranas Ancevičius straipsnyje „Istorija be pagražinimų“ be kita ko „Naujienų“ 227 numeryje /26.9.1960/ rašo: ... „Stašys kalbėjo: ... Bet aš jokiu būdu negaliu suprasti ir pateisinti Vilniaus universiteto uždarymo...“

Nereik nė norėti suprasti, nes šis universitetas nebuvo Lietuvos Vyriausybės uždarytas. Rudens semestras ėjo sena tvarka: Stepano Batoro universiteto lenkų pareigūnų buvo duodamos studentams įskaitos, baigusiems išduodami diplomai iki pat semestro galo.

Profesoriai ir tarnautojai buvo gavę iš lenkų iš anksto algas su priedais. Lietuvos Vyriausybė dar jiems iš savo pusės išmokėjo algas iki rudens semestro galo.

Nuo pavasario semestro pradžios pradėjo veikti Vilniaus universitetas. Atseit, Stepano Batoro universitetas nuo pavasario semestro pradžios tapo pavadintas Vilniaus universitetu.

Prof. Ig. Končius
b. Stepano Batoro universiteto rudens semestro gale ir Vilniaus universiteto pavasario semestro pradžioje valdytojas.

Tuo klausimu teko diskutuoti ir su Mykolu Biržiška

Ko stebėtis, kad tūlas Stašys piktinosi tariamu Stepono Batoro universiteto uždarymu, jeigu šiuo opiu klausimu I. Končiui yra tekę viešoje spaudoje oponuoti net ir pačiam prof. Mykolui Biržiškai, kurį pats ir buvo rekomendavęs į Vilniaus universiteto rektoriaus pareigas 1940 m. sausio mėnesį, ir kuris tose pereigose buvo iki Vokietijos naciams uždarius Vilniaus universitetą 1943 m. kovo 17 dieną. (Beje, 1968 m. Bostone išleistos *Lietuvių enciklopedijos* XV tome, kurios antras leidimas Lietuvos enciklopedijų redakcijos perspausdintas Vilniuje 1990 m., teigiama, jog M. Biržiška buvęs Vilniaus universiteto rektoriumi iki 1944 m. vasaros – žr. 777 p.). Mums šiuo atveju reikšmingiausia tai, kad M. Biržiškai teko būti rektoriumi mūsų tautai bene dramatiškiausių istorinių lūžių metais: pradėjus nepriklausomoje Lietuvoje, tęsti bolševikmečiu nuo 1940 m. birželio 15 d. ir Vokietijos nacių okupacijos nuo 1941 m. birželio 22 d. laikotarpiais. Tai štai studijos *Stepono Batoro universitetas. Vilniaus universitetas Vilniuje* pabaigoje kaip priedą I. Končius išspausdino šį laišką (kalba netaisyta):

Laiškas Prof. M. Biržiškai
1952.II.20

Didžiai Gerbiamas,

Vis baudžiuos parašyti Tamstai vienu klausimu. Atleisk už sugaištį.

Tamstos rašinyj *Vilniaus universitetas 1940–1941 m.* psl. 6 (7 eilutė iš viršaus) pasakyta: *Lietuvos Vyriausybė padarytą žygį uždarant buvusį Stepono Batoro Universitetą*... ir t. p. 6 psl. (18 eilutė iš viršaus): ... *Dėl Stepono Batoro Universiteto uždarymo*...

Iš čia aišku, jog Stepono Batoro Universitetas buvo L. V. uždarytas, ir dar buvęs Stepono Batoro Universitetas (tarsi kitas vietoj uždarytojo sukurtas ir tas uždarytas).

Tai neatitinka tikrenybę.

Stepono Batoro Universitetas nebuvo nė vienai minutei uždarytas nei žodžiu nei raštu.

Kad lenkai neturėtų progos Lietuvos Vyriausybę įtarti naikinant net tokius kultūros židinius kaip universitetas, buvo tik į *Rektoriaus vietą* paskirtas valdytojas, o visi kiti universiteto profesoriai, tarnautojai buvo palikti savo pareigose: studentams buvo duodamos įskaitos, išduodami diplomai. Iki galo semestro buvo išmokėtas visiems atliginimas, nors jie buvo už tą laiką gavę algas iš lenkų vyriausybės (ir pašalpas).

Dėlto ir lenkų protestas dėl „uždarymo“ atpuolė, nes universitetas veikė, – atseit, protestuojama prieš nebuvusį įvykį.

Dėl išmokėjimo algų man teko aiškintis Ministerių Kabineto posėdyj. Paaiškinus priežastį, klausimas atkrito.

Tai reiktų atitaisyti. Besiremdami Tamstos mintimis apie universiteto uždarymą, lenkai ateityj ar kas kitas galėtų pasidaryti klaidingų Lietuvai nenaudingų išvadų.

Yra ir daugiau netikslumų. Bet jie neturi esminės reikšmės.

Pav. a) 6 psl. (3 eilutė iš apačios): ... *(rektoriaus rinkimais)*...

Šv. Ministerija vertė mane pakeisti valdytojo pareigas rektoriaus pareigomis. Atsakiau ir, man pasiūlius, Tamsta buvai paskirtas rektorium. Šv. Ministerijos paskirtam rektoriui perdaviau pareigas.

b) Tamsta visai nemini, kaip Stepono Batoro universitetas virto Vilniaus universitetu. Juk dar ir 1940 metais tebebuvo universiteto valdytojas iki mano paimtos 1939 metų gale iš Stepono Batoro universiteto rektoriaus pareigos buvo perduotos Tamstai. Laikotarpis šitas itin įdomus ir lieka Tamstos aprašymų nepaliestas. Pagaliau, tai juk tikras įvykis ir t. t.

Su tikra pagarba

Ig. Končius, buvęs anuomet Stepono Batoro universiteto valdytojas.

Ką čia dar pridurti? Šie I. Končiaus laiškai yra pakankamai iškalbingi aptariamo meto dokumentai, o išvadas gal geriausia būtų susidaryti patiems skaitytojams. Šių eilučių autoriui atrodo, jog tikslios formuluotės labai svarbu ir ypač, kai aptariami dalykai, galintys būti aktualūs kelioms tautoms ar valstybėms. Stepono Batoro universiteto virtimo į Vilniaus universitetą byla kaip tik ir yra toks lenkams ir lietuviams skausmingas klausimas, kurį reikia spręsti objektyviai ir pasitelkiant dokumentus. Be prof. I. Končiaus pozicijos ir išaiškinimo, dalyko esmę suvokti, kaip matyti, gal nėra labai paprasta. Nors labai svarbu ir būtina.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Lietuviai su indėnais Japonijoje atstovavo Amerikai (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 1

Dr. Jolanta VIDUGIRIENĖ yra biochemikė, baigusi Vilniaus universitetą, su šeima dabar gyvena Madisone, Viskonsino valstijos centre. Dirba įmonėje *Promega Corporation*, kaip ir jos vyras dr. Gediminas Vidugiris – abu yra vyresnieji moksliniai bendradarbiai. Kaip perspektyvi mokslininkė 1995–2000 m. J. Vidugirienė buvo gavusi Howard Hughes stipendiją, kuri suteikė jai galimybę tęsti mokslinį darbą Lietuvoje bendradarbiaujant su prof. Anant Menon laboratorija, esančia Viskonsino Madisono universitete.

Gediminos Žemlicko nuotraukos

Dr. Jolanta Vidugirienė ir dr. Gediminas Vidugiris Lemonte, XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume

Yra ir sugrįžtančių

Pirmą pašnekesio dalį baigėme mintimis apie tai, kodėl išvykus į užjūrius mūsų broliams ir sesėms lietuviams vis sunkiau besugrįžti. Taip savo kraštui šie žmonės ir prarandami.

Tačiau daug kas sugrįžta. Jie gali Lietuvai duoti daug naudos. Štai mano kolega Saulius Klimašauskas. Jis jau du kartus iš eilės (1995–2000 ir 2000–2005) yra laimėjęs vieną iš prestižiškiausių tarptautinių grantų – Howard Hughes Medicinos Instituto grantą. Saulius dirbo Cold Spring Harbor laboratorijose Long Island, NY, JAV, vadovaujamas Nobelio premijos laureato Richard'o Jay Roberts'o padarė puikių mokslinių darbų, išspausdino labai gerų mokslinių publikacijų. Vis dėlto grįžo į Lietuvą ir sėkmingai dirba Biotechnologijos institute. Manau, jog Lietuvos mokslui S. Klimašauskas jau dabar yra davęs labai daug.

Kiek žinau, S. Klimašauskas niekada ir nebuvo galutinai apleidęs Lietuvos. Kitas dalykas, kad panorėjęs galėjo su šeima pasilikti Amerikoje. Dar pridursime, kad habil. dr. S. Klimašauskas yra 2002 m. Lietuvos mokslo premijos laureatas. Kadangi, kiek žinau, esate geri draugai, jūsų šeimos bendrauja, tai gal savo kolegos ir bičiulio darbus galite bent trumpai pakomentuoti?

Pasakysiu tik tiek, kad S. Klimašausko darbai yra vertinami ne tik Lietuvos, bet ir tarptautinio mokslo mastais. Kaip sakiau, jis du kartus iš eilės yra gavęs Howard Hughes grantą, o Lietuvoje tai išties didelis įvertinimas ir labai nemaži pinigai.

Man yra tekę matyti labai prestižinio tarptautinio chemijos žurnalo viršelyje S. Klimašausko eksperimento nuotrauką. Tada jis dirbo JAV. Toli gražu nedaug panašių atvejų gal net Lietuvos mokslo istorijoje.

Taip, ir vis dėlto S. Klimašauskas sugrįžo į Lietuvą. Tikiu, kad Lietuvoje šis faktas yra reikiamai įvertintas, nes užsienyje jis žinomas ir vertinamas.

Manau, jog ir kiti jauni lietuviai sugrįžtų, jeigu savo valstybėje galėtų steigti naujas laboratorijas. Juk mokslininkas turi plėtoti savo tyrimus ir siekti sukurti savo mokslinę mokyklą. Toks turėtų būti tikslas. Juk kodėl JAV jaunimas nori studijuoti Harvardo universitete? Nes tai prestižas, geriausius Amerikos studentus pasirenka Harvardas, nes turi vardą.

O tas vardas todėl ir šviečia, kad vieno Harvardo universiteto metinis biudžetas daug didesnis už visų Lietuvos universitetų biudžetus kartu sudėjus ir visos mūsų švietimo sistemos biudžetą.

Vis dėlto reiktų vertinti savo šalies masteliais. Didelė klaida, kai visiems universitetams, laboratorijoms dalijama po lygiai. Manau, jog geriausios laboratorijos turėtų gauti daugiausia, tik tada Lietuvos mokslas judės į priekį, o ne stagnuos. Kai visi gauna po trupinį, tai nieko ir neturi.

Štai nuo to ir prasideda mokslo sistemos reformatorių gin̆čas su tais, kurie siekia išsaugoti esamą mokslo potencialą. Abi šalys savaip teisios, turi stiprių savo teisumo įrodymų ir šalininkų. Tačiau juk nepasakysite, kad štai silpnesnę laboratoriją uždarykime, ji nereikalinga. Taip niekada jokios pažangos nebūtų, nes iš ko rasis stiprios laboratorijos? Iš Šventos Dvasios neatsiras, visos stipriosios išauga iš pradžioje silpnų. Tad gal tam tikras minimalus bazinis finansavimas būtinas visiems moksle dirbantiems padaliniams, nepriklausomai nuo jų stiprumo ar silpnumo?

Manau, jog kiekvienas žmogus turi būti pasiruošęs bet kada pereiti į kitą sritį, kuri aktualesnė, reikalingesnė. Tai kas, kad mes norime dirbti savo mėgiamą darbą? Aš taip pat norėjau, bet įmonės interesai reikalavo persikvalifikuoti į naujas veiklas. Tai natūralu, ypač nuolat ir sparčiai besivystančių mokslų atžvilgiu.

Lemonto senamiestyje – veržlus XXI amžiaus gyvenimo ritmas

Kol dar nepatyrėme avelės Dolly likimo

Biotechnologijos mokslas kaip tik ir yra vienas iš tokių sparčiai besivystančių.

Šiuolaikinė biotechnologija yra labai plati sritis, aprėpianti ir dalį medicinos mokslo. Visa vaistų pramonė vystoma remiantis biomolekulinės chemijos, genetikos ir kitomis žiniomis. Biotechnologijos laimėjimai taikomi nepaprastai plačiai įvairiose gyvenimo srityse. Nieko stebėtino, kad JAV biotechnologijos sričiai rengiama labai daug specialistų, nemažai jų atvyksta ir iš Europos šalių.

Jau mokyklos suole Amerikoje vaikams aiškinami molekulinės biologijos dalykai, jie supažindinami su ląstelės sandara, DNR, genetika. Vos ne visas biologijos kursas mokykloje remiasi į šiuos dalykus. Kiekvienas daugiau ar mažiau su šiais dalykais dabar susiduriame, žmonės įtraukti į diskusijas ir karštus ginčus dėl klonavimo, bioetinių problemų ir t. t. Tokiame amžiuje gyvename. Niekur nuo šių problemų nepasislėpsime, jas visvien teks spręsti.

Na, taip ruoškimės klonavimui. Tačiau kol dar nepatyrėme avelės Dolly likimo, pakalbėkime apie miestą, kuriame gyvenate – Madisoną.

Tai universitetinis miestas Viskonsino valstijoje, esančioje į šiaurę nuo Ilinojaus valstijos. Didžiausias Viskonsino miestas yra Milvuokis, bet tai pramoninis centras, o Madisonas – akademinis miestas. Madisono universitete – viename iš geresnių JAV – studijuoja 40 tūkst. studentų. Suprantama, kad jie kuria ir atitinkamą miesto gyvenimo nuotaiką. Madisonas pasižymi ir tuo, kad turi didžiausią mokslo daktarų (Ph. Dr.) kiekį, tarkime, tūkstančiui gyventojų. Mums nereikia toli važiuoti į darbą, pavyzdžiui, man tenka tam eikvoti tik 5 minutes. Todėl dažnai važiuoju į darbą dviračiu arba einu pėsčia.

Madisone geresnės mokyklos, bent jau lyginant su dideliais miestais. Geresnė mūsų miesto infrastruktūra, todėl gyventi patogu. Tiesa, kartais pasiilgstame turiningesnio kultūrinio gyvenimo, nes tai vis dėlto mažas miestas. Tačiau jame rengiami koncertai, rodomi spektakliai, turime keletą salių, kuriose vyksta taip pat ir universiteto renginiai. Vis dėlto pasirinkimas nėra toks, koks Čikagoje.

O koks ryšys tarp įmonės* Promega*, kurioje dirbate, ir Madisono universiteto?

Tiesioginio ryšio gal ir nėra, bet mes bendradarbiaujame su kai kuriomis universiteto laboratorijomis, ir net gana glaudžiai. Tos laboratorijos naudoja mūsų gaminamus produktus. Su savo vyru Gediminu Vidugiriu abu dirbome Madisono universitete, o prieš trejus metus perėjome į įmonę *Promega*.

Šiandien į universitetą ateinate kaip svečiai, ar kaip savi žmonės?

Su buvusiu savo profesoriumi pasišnekame bent jau kartą per mėnesį, kartais ir dažniau. Susitinkame kartu pavakarieniauti ar panašiai. Dabar jo laboratorijoje dirba dr. Saulius Vainauskas, kuris atvyko į Madisoną baigęs doktorantūrą Vilniaus Universiteto Gamtos fakultete. Prof. Anant Menon manęs vis klausinėja, ar nėra daugiau tokių kaip Saulius, t. y. norinčių padirbėti jo laboratorijoje. Jo laboratorijos durys plačiai atvertos naujiems doktorantams ir studentams iš Lietuvos.

Nukelta į 16 p.

naujame tūkstantmetyje (14)

2. Kompiuterių mokslas – nauja modernaus pasaulio šamanizmo forma?

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėjas prof. Renaldas Gudauskas (dešinėje), Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius prof. Algirdas Gaižutis ir Kauno technologijos universiteto mokslo prorektorius prof. Vytautas Ostaševičius Lemonte

Pabaiga, pradžia 2003 m. Nr. 22

Lemonte, Čikagos priemiestyje, JAV, tęsiame pašnekesį su Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėju prof. Renaldu GUDAUSKU.

Su visuomenės gąsdinimais buvo sunku kovoti

Vis dėlto apie 2000 metų vadinamąją kompiuterių krizę dar būtų ką pasakyti. Atrodytų, kur dar gali būti tikslesnis žinojimas, nei kompiuterių moksle. Tačiau kas paaiškėjo amžių sandūroje? Specialistai negalėjo pasakyti, sutriks ar nesutriks pasaulio kompiuterių darbas, amžių sąvartos metu, pereinant į naują šimtmetį. Dar daugiau. Juokingai atrodo, bet, pasirodo, nelabai net žinota, kada tas šimtmetis baigsis ir prasidės XXI amžius: 1999 metų gruodžio 31 d. 24 val. 00 min., o gal 2000 metų gruodžio 31 dienai ritantis prie savo pabaigos? Atsitiko taip, kad žmonija du kartus palydėjo senąjį šimtmetį su tūkstantmečiu ir du kartus paeiliui jį pasitiko. Argi nekeista? Kad pasaulis ir mūsų gyvenimas mistifikuojamas, mitologizuojamas, tampa iracionalus, tarsi būtų kažkokių nepažintų likimo jėgų žaisliukas, tai mums kas rytą kala į galvas radijas, kur skaitomi horoskopai kiekvienai dienai, tuo pačiu šlamštu užpildyti dienraščiai ir spalvoti žurnalai. Suprantu: jeigu į žmogų žiūrima kaip į psichinį ligonį, tai vietoj kasrytinių piliulių nuraminti gal padės palankus horoskopas, bet nejau visa tauta yra patologinis ligonis? Gerbiamasis Profesoriau, pripažinkite, savo „indėlį“ į tai, kad visuomenė būtų dar labiau mistifikuojama, kvailinama, įnešė ir kompiuterių mokslo bei praktikos atstovai, sukėlę visuotinę psichozę jau ne vienos tautos, bet visos žmonijos mastu apie neva galinčią įvykti pasaulinę katastrofą, artėjantį Armagedoną. Suprantu, iš vyriausybės ar tarptautinių fondų išpešti pinigų visos priemonės geros, bet juk kalbame apie tikslaus mokslo atstovus – kompiuterijos specialistus. O gal jie ir yra patys tikriausi XXI a. šamanai, kurių įtakoje ir valioje kiekvienas jau dabar esame? Kaip buvęs Vilniaus universiteto Komunikacijų fakulteto dekanas, LR prezidento patarėjas komunikacijų bei informacijos klausimais, o dabar panašiais klausimais patariantis Vyriausybės vadovui, ar priimate šiuos kaltinimus savo „cecho“ brolių adresu?

Specialistams buvo žinoma galima rizikos dozė, taip pat ir mums žinoma prieš pat 2000-uosius metus. Vienoje spaudos konferencijoje man pačiam teko visai vienareikšmiškai pareikšti, kad Lietuvoje nieko grėsmingo negali įvykti. Viskas ir buvo daroma, kad jokie didesni kompiuterių sutrikimai neįvyktų. Vis dėlto tai sritis, kurioje niekada negalima garantuoti, kad kokių nors „siurprizų“ neįvyks. Specialistų ir ekspertų vaidmuo buvo svarbus priimant įvairius sprendimus, o visuomenės nuomonę formuojant tokie lyg ir raminantys mūsų vertinimai gana sunkiai buvo priimami. Deja, skandalingi teiginiai, kad artėja pasaulio pabaiga, todėl reikia apsirūpinti vandeniu, gerai būtų ir maistu, prisipirkti žvakių ir panašiai, paprastam ir nuo mokslo tolokai esančiam žmogui darė labai didelį įspūdį. Su tokiais gąsdinimais kovoti buvo labai nelengva. Galiu pasakyti, jog kai kurių valstybių ambasados Lietuvoje mums buvo pareiškę beveik ultimatumą: reikalauta per vieną dieną garantuoti, kad Ignalinos atominė elektrinė yra tikrai saugi, ir kad nesprogs dėl kompiuterių sutrikimo amžių virsmo naktį. Priešingu atveju ambasada evakuosianti visus savo darbuotojus iš Lietuvos... Įsivaizduokite, šį, švelniai pavadinkime, užklausimą gavome paskutiniųjų praėjusio amžiaus metų lapkričio 14 ar 15 dieną.

trinė nesprogs. Kiekvienam protaujančiam žmogui akivaizdu, kad tokias garantijas suteikti buvo sunkiai įmanoma. Ir vis dėlto šito buvo pareikalauta, o reikalavimų neįvykdžius buvo grasinama trauktis iš vadinamosios „posovietinės erdvės“ valstybių, ypač iš tų, kur veikė branduolinės jėgainės.

Ar ne taip pat mistifikuojamas ir Ignalinos AE pavojus?

Tai tik patvirtina mūsų išsakytą mintį, kad gyvename mistifikuotos, mitologizuotos sąmonės pasaulyje, ne itin daug ką bendro turinčiame su realybe. Deja, net ir protaujantiems žmonėms kartais tenka veikti štai tokių įtakų lauke, rimtu veidu (juk egzistuoja ir diplomatinis etiketas) reaguoti į tokius, atleiskite, reikalavimus. Ar Jums neatrodo, kad būtent tokių pat ar bent jau labai panašių „reikalavimų“ akivaizdoje kartais sutrinka ir tie, nuo kurių priklauso ir branduolinės energetikos Lietuvoje likimas? Juk kokius argumentus girdime? Vakarų šalių visuomenė reikalauja atsisakyti branduolinės energetikos, spaudžia savo vyriausybes ir politikus, o šie, demonstruodami veiklumą, spaudžia lietuvius uždaryti Ignalinos atominę elektrinę. Tai paprasčiau, negu uždaryti branduolines jėgaines savo pačių šalyse? Gal išties senutei Europai pats laikas atsisakyti branduolinės energetikos, žmonės pasiskaitys prieš miegą horoskopų – bus šilta, sotu ir šviesu.

Visiškai sutinku, jog mitologizuota sąmonė paveikė sprendimus priimančius asmenis, o krizių vadybos reikalais besirūpinantiems darbuotojams teko į visa tai reaguoti. Sunku būtų paneigti ir tai, ką tvirtinate dėl Ignalinos atominės elektrinės. Tačiau atominės energetikos ir Ignalinos AE reikalai nėra mano kompetencijos sritis, todėl siūlyčiau apie tai pasikalbėti su Valstybinės atominės energetikos saugos inspekcijos direktoriumi Sauliumi Kutu, kuris taip pat yra šio XII pasaulio mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyvis. Su gerbiamu S. Kutu mums yra tekę spręsti ir kai kurias bendras problemas baigiantis 2000 metams.

Praėjus keleriems metams nuo aptariamų įvykių, kaip dabar, iš laiko nuotolių, įvertintumėte tos amžių sandūros įvykius, mūsų atitinkamų žinybų specialistų pasirengimą veikti krizinių situacijų sąlygomis?

Mūsų komanda nebuvo gausi, tačiau pakankamai gerai pasirengusi valdyti situaciją. Mūsų veiklą ir sugebėjimus įvertinti buvo atvykę Pasaulio banko specialistai ir ekspertai, kurie mūsų pasirengimui buvo skyrę nemažai lėšų ir dėmesio. Likus dviems mėnesiams iki XX a. pabaigos mūsų pasirengimas valdyti situaciją ir galimus netikėtumus buvo įvertintas puikiai. Šitai mums pirmiausia padėjo apsiginti nuo mūsų pačių visuomenės kai kurių užsipuolimų, tokį įvertinimą išgirdę šiek tiek apsiramino ir tuometiniai valstybės vadovai. Mat kai mes patys tvirtindavome, jog valdome situaciją, tai būdavo priimama ne taip pat, kaip tarptautinių ekspertų įvertinimas.

Pasaulis jau pats į Lietuvą ateina

Šiais laikais, kai tarptautinis terorizmas tampa tokia grėsminga ir nenuspėjama jėga, nėra jokio reikalo grobti lėktuvus ir nukreipti į dangoraižius. Žinoma, būtų visiškai kvaila teroristams siūlyti naujus efektyvius veiklos variantus ir tapti jų vaizduotės žadintoju. Ir vis dėlto...

Žinoma, jog apie tai daug šnekama ir tos grėsmės išlieka.

Blogiausia, kad šiems tikslams gali būti pasitelktos kompiuterinės technologijos. Vien pasauliniai kompiuteriniai „virusai“ kokius milžiniškus nuostolius atneša.

Nesiryžčiau šia tema labai daug improvizuoti, tačiau informacinio karo pasaulyje grėsmės yra visiškai realios ir informacinių sistemų saugumas juk yra šiuo metu informacinės visuomenės problema Nr. 1. Tai pasakytina ne tik apie karinius ar prieš potencialų priešą nukreiptus veiksmus, bet siejasi ir su jauno žmogaus sąmonės formavimosi bei kitais dalykais. Informacinis saugumas – labai plati sritis, tai ir teisinės priemonės, įstatyminės normos bei techninės priemonės.

Tad ir pranašumą karinėje srityje mūsų laikais gali lemti jau ne tankai ir lėktuvai, o informacinės ir kitos aukštosios technologijos. Taip pat ir sugebėjimas išvesti iš rikiuotės priešininko informacines technologijas, daryti psichologinį poveikį atskiram žmogui ir visuomenei.

Tai visiškai naujos realijos, kurias dar prieš keletą metų buvo net sunku prognozuoti. Visa tai labai pastebimai keičia visas ankstesnes mūsų sampratas.

***Šių procesų kontekste kuo svarbūs tokie forumai kaip* WITFOR – 2003,**

Nukelta į 16 p.

Čikagoje keleivius traukiniai veža ir tokiame aukštyje

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis naujame tūkstantmetyje (14)

Atkelta iš 14 p.

Madisono lietuviai

Ar Madisone galima sutikti lietuvių?

Lietuvių yra, bet ne itin daug. Mano kartos lietuvių būtų galima suskaičiuoti gal kokių 15. Yra ir antros kartos lietuvių, kurie išaugo jau Amerikoje, jų irgi susidarytų gal 10–15 žmonių.

Ar Madisono lietuviai tarpusavyje bendrauja? O gal jau visiškai integruoti į Amerikai būdingą vietos gyvenimą?

Bendraujame gana glaudžiai ir gražiai. Tiesa, pastaruoju metu gal esama didesnio susiskaldymo, nes daugėja skirtingų pažiūrų žmonių. Turime lietuvių liaudies šokių grupę, 2002 m. mums teko šokti net Japonijoje. Mat vyko Viskonsino valstijos ir Japonijos kultūrinių pasikeitimų renginiai, ir iš mūsų valstijos buvo išrinkti du šokių kolektyvai: vienas – Amerikos indėnų, o kitas – lietuvių liaudies šokių grupė. Taigi su indėnais mes vykome į Japoniją, atstovavome Viskonsinui ir Madisonui. Kartu jautėme, jog reprezentuojame ir lietuvių liaudies kultūrą.

Japonai jus vertino kaip amerikiečius ar kaip lietuvius?

Sunku būtų pasakyti. Mums irgi rūpėjo, ar žiūrėdami į mūsų šokius japonai suvokia, kad tai lietuviški šokiai? Buvo visaip. Kai kas iš mus mačiusių japonų buvo lankęsi Lietuvoje ir po mūsų pasirodymo kalbėjomės, tie japonai pasakojo, kaip jiems Lietuvoje patiko. Apskritai japonams mūsų tautiniai lietuviški drabužiai, pavyzdžiui, mūsų prijuostės, darė įspūdį. Turėdami labai gilią tradicinę kultūrą japonai yra itin jautrūs ir kitų kultūrų žmonėms. Tačiau kartais jiems būdavo sunku susivokti, kad iš Amerikos, Viskonsino, atvyko lietuviai.

Lietuviai su indėnais Japonijoje atstovavo Amerikai (2)

Kitaip sakant, kai kuriems japonams buvote tokie patys Amerikos indėnai?

Indėnai yra indėnai, ir juos visi lengviau, negu lietuvius, atskiria.

Kokius lietuviškus šokius šokate?

Labai paprastus, skirtingai pastatytas polkas ir panašius. Tų šokių mus moko vadovė Asta Sepetys. Kadangi Amerikoje dažnai rengiamos lietuvių dainų ir šokių šventės, tad į stovyklas suvažiuoja ir tų šokių būrelių vadovai, mokosi naujų kompozicijų, o paskui ir mus moko. Asta, kaip ir daugelis šios grupės narių, yra užaugusi Amerikoje, tačiau visi jie labai entuziastingai skiria nemažą savo laisvalaikio dalį lietuviškų tradicijų palaikymui. Dažnai jie tą daro daug energingiau negu mes, naujai atvykę.

Ar tikrai laukiami norintys grįžti

Visa tai puiku, bet pasižmonėję po platų pasaulį, kada mūsų broliai ir sesės lietuviai kartu su grįžtančiais pavasario paukščiais pradės traukti atgal į Lietuvą?

Labai nelengvas klausimas. Ar kas labai laukia sugrįžtančių? Prisimenu, kaip savo gimtojo fakulteto katedroje svarsčiau apie naujus darbus, habilitaciją, tačiau iš savo kolegų supratau, jog gal dar per anksti.

Jaunas mokslininkas – tai žmogaus stiprybė. Tačiau pagal Lietuvoje įsitvirtinusias nuostatas – silpnumas. Priešingai negu turėtų būti.

Visa tai buvau pasakiusi juokais, todėl nuoskaudos nepajutau.

Labai svarbu, kad su vyru Gediminu dalyvaujate XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume, neliekate abejingi šiam išeivijos ir Lietuvos mokslo ir kultūros renginiui. Iš tokių kontaktų, bendravimo gali išsirutulioti ir naujos tolesnio bendradarbiavimo galimybės.

Iš tiesų, ateityje gali išsirutulioti ir bendros įmonės, nes įgyta patirtis neturėtų nueiti vėjais. Kalbėdama su XII simpoziumo Tarybos pirmininku dr.Vytautu Naručiu kaip tik įsiminiau jo pasakytą mintį: yra pensinio amžiaus amerikiečių lietuvių, kurie savo veiklos srityje yra nemažai pasiekę, tad galėtų teikti gerų patarimų, gal net padėti įkurti bendras įmones.

Išties Simpoziumų organizatoriams reikėtų pagalvoti, kaip akumuliuoti vyresniosios kartos patyrimą, kad jis nedingtų be pėdsako, bet būtų panaudotas bendram mūsų tautos ir valstybės labui. Taigi dėkodami su* Mokslo Lietuva *bendravusiai dr. Jolantai Vidugirienei, šią pokalbyje išmankštintą mintį ir adresuojame būsimų Simpoziumų organizatoriams.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 15 p.

2. Kompiuterių mokslas – nauja modernaus pasaulio šamanizmo forma?

***Vilnius** ir kiti tarptautiniai renginiai, kuriais bent jau Vilnius pastaraisiais metais atrodo gerokai prisotintas?*

Tuose renginiuose kalbama apie pasaulinius procesus, kurie vyksta ir Lietuvoje. Galima vertinti ir taip: Lietuvoje vykdomi tarptautinio lygio projektai. Tai puiku, ypač kuomet dažnai skundžiamės, kad Lietuvos įvaizdis pasaulyje nėra toks geras, koks galėtų būti. O per tokius forumus ir kitus konkrečius projektus, renginius, mes savo realybę ir pristatome pasauliui. Juk mums nereikia baldytis po visą pasaulį ir mėginti tą mūsų šalies įvaizdį gerinti ar kitaip formuoti. Tas vadinamas „visas pasaulis“ pats į Lietuvą atvyksta, mato ją tokią, kokia ji iš tiktųjų yra, gali gauti pačią aktualiausią informaciją. Jau vien tai, kad tokie renginiai vyksta Lietuvoje, atveria mūsų valstybei naujas ir dideles galimybes. Tai ir yra pats tinkamiausias šalies įvaizdžio formavimo būdas. Žinoma, tai ir didžiulė atsakomybė, tačiau kartu ir galimybė pasinaudoti labai gera proga pasauliui mūsų šalį pristatyti palankioje šviesoje.

Kad vien forumais nesibaigtų

Deja, didieji forumai dažnai tuo ir baigiasi, kad priimamos rezoliucijos, deklaracijos, visi pasijunta savo darbą padarę, pareigą atlikę. Taigi ligi kitų malonių susitikimų...

Tikiuosi, kad informacinės visuomenės savimonei Lietuvoje tiek *WITFOR*, tiek kiti panašaus pobūdžio renginiai vis dėlto duoda labai daug ir jų reikšmė neišsemiama vien pačiais įvykiais. Labai svarbu, kad apie visa tai būtų kuo plačiau paskleista informacija Lietuvos visuomenėje ir pasaulyje. Tai jau žurnalistų užduotis. Tokiais renginiais turėtų prasidėti parengtis informacinės visuomenės kūrimui Lietuvoje. Tarkime, prieš referendumą dėl stojimo į Europos Sąjungą Lietuvoje buvo surengta išties įspūdinga kampanija ir referendumo rezultatai buvo įspūdingi. Neabejoju, kad rengiant mūsų žmones informacinei visuomenei juk taip pat galime turėti panašius efektus. Tas naujas ateities realijas privalome nuolat turėti galvoje. Ypač rengiant tą visuomenės dalį, kuri, gal būt, skeptiškai į daug ką Lietuvoje reaguoja, nes juk yra mūsų šalyje „salų“, kur apie jokią informacinę visuomenę niekas negalvoja ir iš to jokios naudos nelaukia. Todėl informacinės visuomenės rengimas kultūros prasme taip pat labai svarbus. Pagaliau juk per tokius renginius mūsų matematikai, informatikai, kompiuterių specialistai gali pamažu prasimušti į pasaulio tų sričių ekspertų elitą, kurį sudaro Tarptautinė informacijos apdorojimo asociacija. Lietuvos kompiuterininkų sąjungos narių bendri veiksmai, dalyvaujant tarptautiniuose projektuose, išveda mūsų specialistus iš provincialumo, padeda integruotis į plačią tarptautinę veiklą. Rūpinantis, kaip kuo sparčiau Lietuvos mokslą įtraukti į tarptautinio mokslo procesus, toks daugiaaspektis poveikis kaip tik labai svarbus. Ši veikla vyksta.

Ačiū už pokalbį ir pareikštas mintis. XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas Lemonte, Čikagos priemiestyje, įpareigojo mus į Lietuvoje vykstančius informacinės visuomenės kūrimo procesus pažvelgti ir kritiška, ir suinteresuota akimi.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Žurnalo „Cahiers Lituaniens“ 4-asis numeris

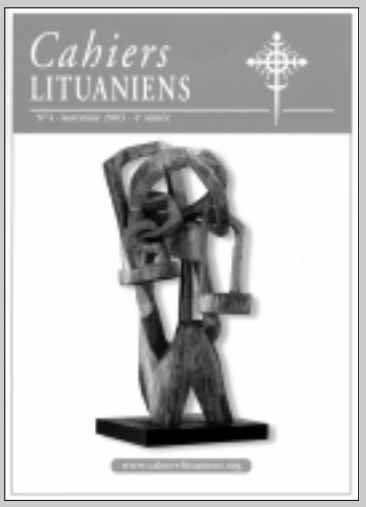

Po Naujų Metų *Mokslo Lietuvą* iš Strasbūro pasiekė prancūzų kalba leidžiamas ir Lietuvos kultūros populiarinimui Prancūzijoje skirtas žurnalas *Cahiers Lituaniens*. Jį leidžia Elzaso ir Lietuvos asociacija, o materialiai remia Rober'o Šuman'o fondas (Paryžius) ir kiti rėmėjai. Žurnale spausdinami įvairūs straipsniai apie Lietuvos istoriją, kultūrą, literatūrą bei kalbotyrą skatina Prancūzijos skaitytoją geriau pažinti Lietuvą.

Kuo šį kartą nudžiugino žurnalas? Istorikas Jean'as Grison'as straipsnyje *Lietuviai – Napoleono kariai*, primena tą kone visoms Europos tautoms reikšmingą ir tragišką 1812–1813 m. istorijos tarpsnį, į kurios sūkurį buvo įvelta ir Lietuva, nuo 1795 m. galutinai praradusi savo valstybingumą ir atsidūrusi carinės Rusijos sudėtyje. Lietuva 1812 m. atsidūrė visai Europai reikšmingų įvykių sūkuryje. Vis dėlto su Napoleono pradėtu Didžiosios armijos žygiu į Maskvą Lietuvos politinis elitas ir patriotinės jėgos siejo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atstatymo viltis. Prasidėjusi Napoleono kampanija prieš Rusiją buvo lyg ir palanki tų vilčių išsipildymui: 1812 m. buvo atstatytas Lietuvos valstybingumas, o Lietuvos kariai dalyvavo Napoleono žygyje prieš Rusiją. Deja, šis faktas nėra tapęs net pačių lietuvių sąmonėje įsitvirtinusiu faktu. Užtektų paklausti lietuvių inteligentų, kiek kartų Lietuvoje buvo skelbiamas ar atkuriamas valstybingumas, ir išgirstume skirtingiausių interpretacijų. Jean'o Grison'o straipsnį apie lietuvius Napoleono armijoje iliustruoja žinomo mūsų krašto tapytojo ir piešėjo Jono Damelio istorinė kompozicija *Grįžtanti Napoleono armija Vilniaus Rotušės aikštėje* (tapyta 1814 metais).

Antroji istorijai skirta publikacija – Aldonos Graužinytės atsiminimai *Penkeri tremties metai Sibire (1941–1946)*. Įvadą atsiminimams parašė Alain'as Rechner'is.

Jonas Jablonskis (1860–1930) ir lietuvių kalbos atgimimas – tai kalbininko prof. Arnoldo Piročkino straipsnis.

Jurgis Baltrušaitis (1903–1988) – eruditas ir toliaregis. Tai rašytojos, vertėjos ir diplomatės, nuo 1993 m. Lietuvos Respublikos nuolatinės atstovybės prie UNESCO Paryžiuje nepaprastosios ir įgaliotosios atstoves iki pat mirties 2002 m., ambasadorės Ugnės Karvelis publikacija. Beje, visi šie faktai apie pačią autorę žurnale neminimi. Dailės istoriko medievisto Jurgio Baltrušaičio mokslinis ir kūrybinis palikimas paskatino ir prancūzų meno istoriką Patrick'ą Donabédian'ą imtis reikšmingos menotyrinės analizės. Rezultatą galima įvertinti jo publikacijoje *Jurgis Baltrušaitis ir krikščioniškojo meno atradimas Užkaukazėje*.

Apie lietuvių liaudies medinės skulptūros unikumą Lionginą Šepką rašo žurnalo *Cahiers Lituaniens* leidėjas Philippe'as Edel'is, kuris be to yra Elzaso ir Lietuvos asociacijos pirmininkas, taip pat Prancūzijos ir Lietuvos asociacijos vicepirmininkas. Jo straipsnį – *Lionginas Šepka (1907–1985) – lietuvių liaudies menininko portretas* – paįvairina 1969 m. L. Šepkos nuotrauka, o liaudies skulptoriaus išdrožtų skulptūrų *Jėzaus Širdis, Švč. Mergelė Marija* ir *Kristus* fragmentų nuotraukos yra tarsi viso žurnalo numerio meninis leitmotyvas.

Žurnalas užbaigiamas Juditos Vaičiūnaitės novele *Telefonų knyga*, kurią į prancūzų kalbą išvertė Liudmila Edel-Matuolis.

Pabaigoje lieka tik pridurti, kad žurnalo viršelį puošia Prancūzijoje ilgai gyvenusio ir kūrusio skulptoriaus Antano Mončio skulptūros *Vandens nešėja* nuotrauka. Šios skulptūros originalas eksponuojamas A. Mončio muziejuje Palangoje.

Gediminas Zemlickas

Pabaiga. Pradžia 2003 m. Nr. 21

Globalizacijos vėjai ir tautiškumo žvakė (2)

Tęsiame pokalbį su Valstybės institucijų kalbų centro direktore Egle ŠLEINOTIENE ir Lietuvių kalbos instituto moksline sekretore Daiva ATKOČAITYTE, kurios bendradarbiauja projekte, skirtame lietuvių kalbos mokymosi ir sklaidos pasaulyje reikalams.

Valstybės institucijų kalbų centras savo veiklos dešimtmetį pažymėjo tarptautine konferencija Naujasis amžius – nauji iššūkiai: tradicijos ir naujovės kalbų mokyme

Svetainėje – kalbos mokymo ir tyrimo institucijos

Į ką orientuota Jūsų inicijuota ir bendromis jėgomis su kitų šalių kolegomis sukurta ES mažųjų tautų kalbų svetainė?

E. Šleinotienė. Sujungėme visa, ką geriausio esame sukūrę Lietuvoje: lietuvių kalbos mokymo, mokslo ir kitų dalykų sistemą. Tą patį padarė savo svetainėse ir kitos mūsų skatinamos valstybės. Taip aiškiai matyti, kokias turime galimybes XXI a. pradžioje mokytis ES mažų tautų kalboms. Akivaizdu, jog nėra vientisos sistemos, nors jos atskiri gabaliukai egzistuoja. Kartu nesunku įsitikinti, kiek daug galimybių norinčiam išmokti lietuvių kalbos. Ir ne vien mokantis Lietuvoje, bet ir užsienyje. Man pačiai buvo nuostabu sužinoti, kad Lietuvos muzikos akademijoje naudojamos labai geros lietuvių kalbos mokymo programos.

Mūsų svetainė orientuota į patį įvairiausią vartotoją, pradedant nuo moksleivio ir baigiant bet kurio amžiaus suaugusiu žmogumi. Mes suteikiame informaciją, o norintis mokytis kalbos galės naudotis programomis, kurios taip pat bus įdėtos į svetainę – mokyklų, universitetų programos. Apskritai mūsų svetainėje galima rasti informacijos apie bet kurios kalbos mokymosi galimybes praktiškai įvairiose valstybėse.

D. Atkočaitytė. Svetainei pasirinkome tokį modelį, kad šalia lietuvių kalbos mokymo institucijų Lietuvoje ir užsienyje būtų pateiktos ir kalbos tyrimo institucijos. Argumentas paprastas: kadangi lietuvių kalba yra viena seniausių tarp gyvųjų indoeuropiečių kalbų, ir įvairių šalių mokslininkų buvo pradėta tyrinėti dar XIX a., tai pateikiame galimybę sužinoti, kam ta lietuvių kalba buvo ir tebėra įdomi. Pasirodo, jog tų profesionaliai besidominčių lietuvių kalba yra daugelyje šalių, net ir Japonijoje. Pavyzdžiui, apie lietuvių kalbos tarmes straipsnių yra parašę bulgarai, skandinavai.

Taigi kurdami lietuvių kalbos svetainę pasirinkome abu kelius – mokymą ir mokslą, nes ši veikla yra susijusi. Lietuvių kalbos institutas viena iš savo veiklos krypčių kaip tik ir mato kalbotyros mokslinių rezultatų sklaidą visuomenėje bei pritaikymą mokymui.

Jūs kalbate apie įvairių šalių lituanistus, kalbos mokslo profesionalus, kurie paprastai randa kelius, kaip vienos ar kitos kalbos išmokti, patobulinti savo žinias. O ponia Eglė kalba apie žmones, kurie yra kitų sričių profesionalai – diplomatai, verslininkai, politikai. Man regis, jog tai gana skirtingi dalykai. Ar klystu?

E. Šleinotienė. Pirmiausia projektu siekėme susisteminti tai, ką turime; nuo mokymo iki mokslo ir net dėstytojų rengimo reikalų. Antra, siekėme paskatinti, kad pasaulio žmonės domėtųsi lietuvių kalba ir norėtų jos išmokti.

D. Atkočaitytė. Net ir garsieji pasaulio baltistai ar lituanistai ne iškart tokiais tapo, nes kaip ir visi mirtingieji turėjo pradėti nuo kalbos mokymosi pagrindų. Mes ir esame suinteresuoti, kad atsirastų kuo daugiau tokių žmonių, o mes galėtume jiems padėti, suteikti kiek įmanoma išsamesnę ir patrauklesnę informaciją.

Mažų tautų kalbų mokymosi reikalams

E. Šleinotienė. 2004 m. rugsėjo 23–25 dienomis Vilniuje numatome surengti tarptautinę visų mano paminėtų ES mažų šalių mokslininkų ir pedagogų konferenciją tema *Mažųjų kalbų mokymosi patirtis daugiatautėje ir daugiakultūrėje Europoje*. Planuojame, kad dalyvaus per 100 specialistų iš 15 šalių, o prisidėjus Lietuvos pajėgoms, dalyvių turėtų būti gerokai daugiau. Tai bus mažų Europos tautų kalbų mokymosi reikalams skirta konferencija.

Ko gero, ši konferencija bus tam tikra Jūsų vadovaujamo projekto kulminacija?

E. Šleinotienė. Šis projektas numatytas trejiems metams, ES šalių kolegų buvau paprašyta, kad mes apjungtume tą projektą. ES skatinamos mažos tautos rūpintis savo kalbomis, todėl iniciatyviems žmonėms reikia pasukti galvą, pasiūlyti projektus ir jie gali būti paremti.

Manau, jog lietuvių kalbos populiarinimui pasaulyje galime nemažai padaryti. Kai kas jos gali pradėti mokytis, nes jiems tai labai egzotiška tauta ir kalba. Nemažai mūsų Centre dirbančių kitų šalių atstovų pramoksta lietuviškai, o grįžę į savo kraštą ryšių su Lietuva ir lietuvių kalba nenutrauks. Tai teigiama reklama mūsų šaliai, nes šie žmonės savame krašte formuoja labai gerą nuomonę apie Lietuvą. Bent jau daug geresnę, negu dalis mūsų tautiečių ten nuvykę sugeba „formuoti“.

D. Atkočaitytė. Kur Lietuvoje galima išmokti portugalų arba slovakų kalbos? Šią informaciją galima rasti mūsų svetainėje.

E. Šleinotienė. Svetainėje pateikta ir vadybinė projekto dalis: kas mes esame ir ką darome. Daug svarbiau yra nacionalinės kalbos svetainės. Jose visos šalys pateikia svarbiausią informaciją apie savo kalbos mokymosi galimybes įvairiose pasaulio šalyse, neišskiriant, suprantama, ir savo valstybės. Kiekviena šalis pasirenka savo tautos kalbai atstovaujantį simbolį. Antai lenkai pasirinko Adomą Mickevičių. Bene tik bulgarai turi tikrą su kalba susijusį simbolį.

Mes, lietuviai, turime labai gilią kovos dėl savo kalbos istorinę patirtį, tad iš mūsų daug kas galėtų pasimokyti. Svetainėje yra bendra informacija apie valstybę, norime, kad kuris nors istorikas padarytų istorinę apžvalgą. Valstybinė lietuvių kalbos komisija parengė medžiagą apie lietuvių kalbą. Lietuvių kalbos instituto Tarybos pirmininkė Danguolė Mikulėnienė pateikė žinių apie lietuvių kalbos tarmes ir kitus dalykus: kiek lietuviškai kalbančių Lietuvoje, pasaulyje ir panašiai. Pateikta su visais žemėlapiais. Rasime naujausius duomenis iš Lietuvos statistikos departamento. Pateiktos kalbų mokymo institucijos Lietuvoje ir užsienyje. Norintys gali rasti žinių apie kiekvieną konkrečią lietuvių kalbos mokymo instituciją, jos kalbos mokymo programas ir panašiai, tai pat lietuvių kalbos tyrimo institucijas šalyje ir užsienyje, mūsų ekspertines institucijas, kalbos politikos naujoves.

Lietuviškos svetainės internete parengimas – tai svarbiausias mūsų 2003 metų darbas.

Be tradicijos inovacijos gali neprigyti

Gerbiama ponia Egle, praėjusių metų gruodį Valstybės institucijų kalbų centras savo veiklos dešimtmetį pažymėjo antrąją tarptautine konferencija **Naujasis amžius – nauji iššūkiai: tradicijos ir naujovės kalbų mokyme.** ***Gal pamėginkime įvertinti šio renginio reikšmę.***

E. Šleinotienė. Savo veiklos penkmečius mes pažymėjome konferencijomis. Pirmojoje prieš 5 metų dalyvavo septynios šalys, antrojoje, 2003 m. gruodį mūsų Kalbų centrui tapus kiek garsesniam, atvyko daugiau atstovų iš įvairių šalių. Pasirinkome truputį įdomesnę temą, kuri skirta kalbų mokymo tradicijoms ir naujovėms. Mūsų požiūriu, be tradicijų inovacijos gali neprigyti.

Šį kartą pakvietėme lietuvių kalbos grupės atstovus, taip pat besidominčius mažiau populiariomis kalbomis – ispanų, italų. Vilniaus universiteto dėstytojos supažindino, kas tų kalbų mokantis daroma šiame Universitete. Tiesiog lietuvių kalbos mokymosi dalykus pabandėme parodyti šiek tiek kitame kontekste.

Apie lietuvių kalbos mokymą buvo kalbama savo pačių aplinkoje?

E. Šleinotienė. Ne, taip pat ir užsienio kolegoms: dalyvavo italas, ispanė ir kai kurių kitų tautų atstovai. Viena iš mūsų diskusijų ir buvo skirta tam, kad įsigilintume, kaip kitos mažesnės Europos tautos organizuoja savo kalbų mokymą, kokios yra testų sistemos, kaip vertinamos žinios, kaip egzaminuojama ir panašiai. Mūsų italų kalbos dėstytojas Ipolitas Lėka, kalbantis lietuviškai ir dar 5 kalbomis, surengė diskusiją apie tai, ar išgyvens mažosios Europos kalbos ir kokia patirtis sukaupta, norint, kad tos kalbos išliktų.

Buvo atvykusi nemaža latvių grupė iš panašaus kaip ir mūsų kalbų mokymo centro. Beje, prieš 10 metų Britų taryba mus samdė konsultantais, kad padėtume latviams ir estams įkurti tokius pat valstybės tarnautojų kalbų mokymo centrus. Mes tą padarėme. Šių metų gegužės mėnesį esame pakviesti vykti į Rygą, kur paminėsime Latvijos valstybės institucijų kalbų mokymo centro dešimtmetį, su kuriuo atliekame bendrus projektus.

Labai gaila, bet toks pat centras Estijoje dėl netikusios vadybos ir pasirengimo nunyko. Tad šiemet savo konferencijoje kolegų estų jau nesulaukėme. Iš tikrųjų mes visi gyvename rinkos sąlygomis. Buvome pirma Lietuvoje edukacinė institucija, kuriai po trejų veiklos metų buvo pasakyta: sukitės patys. Nelabai kas tikėjo, kad išgyvensime. Įrodėme, kad dirbant iš tikrųjų galima išgyventi. Daug diskutavome, dirbome komandinį darbą ir tas tradicinis, pasakyčiau, mokslinis požiūris, mums padėjo išsilaikyti paviršiuje. Valstybės institucijų kalbų centro Valdytojų Tarybos nariai dr. Gražvydas Kirvaitis, dr. Edmundas Normantas, dr. Jonas Puodžius, dr. Linas Vingelis buvo tas tradicinis stuburas, kuris padėjo mums išlikti.

Mūsų Kalbų mokymo centro dešimtmečio proga mus sveikino daugelio institucijų atstovai, kurie visą laiką mus palaikė ir nuolat vertė galvoti apie paslaugų kokybę. Štai Gėtės instituto atstovai susipažino su visais universitetais ir pamėgino įvertinti, su kuo galėtų pasirašyti bendradarbiavimo sutartį. Pasirinko mūsų Centrą. Beje, prieš tai buvo nusamdytas tarptautinis auditas. Dr. Howard Woods iš Kanados darė auditą, Jungtinės Tautos sumokėjo pinigus, ir tas auditas parodė labai teigiamus mūsų Centro veiklos rezultatus.

Britų taryba visose šalyse atidaro savo kalbų mokymo centrus, bet Lietuvoje to nepadarė, mūsų Centrą pasirinko kaip partnerį.

Išgyvenimo rūpestis išlieka

Ar rūpestis, kaip išgyventi, ir toliau išlieka aktualus Jūsų vadovaujamam Centrui? Kaip galvojate, ar Centro perspektyvos gerės, o gal ir toliau balansuosite ant išgyvenimo ribos?

E. Šleinotienė. Jeigu pasikalbėtume su garbingais verslininkais ir edukacinių institucijų atstovais, tai jie pasakytų: konkurencijos pasaulyje niekas negali būti tikras dėl savo ateities. Bet mūsų veiklos dešimtmetis ir mūsų atliekami 5 Europos Komisijos projektai rodo, kad mes radome ne tik išgyvenimo nišą, bet ir sugebame teikti žmonėms labai reikalingas paslaugas. Mes pirmieji Rytų Europoje pradėjome koordinuoti kalbos projektą, kai dar netapome ES tikrąja nare. *Mokslo Lietuva* rašė (2003 m. Nr. 21) apie mūsų inicijuotą Europos kalbų tinklą. Tai pirmas atvejis, kai Europos Komisija išskyrė pinigų, kad Lietuva imtųsi koordinuoti šį darbą. Per mūsų Centrą skiriami pinigai, mūsų idėjos įdiegiamos Portugalijoje, Italijoje, Lenkijoje...

Jeigu per projektus sugebate integruotis į ES kalbų mokymo erdvę, tai jau įrodymas, kad dirbate perspektyvų, taip pat ir kitose šalyse vertinamą darbą.

E. Šleinotienė. Kaip sakiau, mes jau atliekame 5 europinius projektus. Be to, mes mokome kalbų ir tuos projektus daryti, turime idėjų. Kai kuriose srityse apie mus geriau žino ES šalyse, negu Lietuvoje. Vis dėlto rinkos sąlygomis visiškai užtikrinti dėl savo ateities mes nesame ir negalime būti. Juk ir kitur to užtikrintumo nėra.

Kaip trumpai galėtumėte formuluoti, kur yra Jūsų Centro stiprybė?

E. Šleinotienė. Mes neatmetėme senų lietuviškų tradicijų, nepradėjome nuo nulio, bet rėmėmės į jau turėtą patirtį ir kartu mokėmės, sėmėmės naujos patirties. Turėjome 11 tautybių dėstytojus, dirbančius po vienu stogu. Nėra paprasta suderinti skirtingų tautų atstovų interesus ir požiūrį, bet mums pavyko.

Ko gero, padedate atlikti savotišką eksperimentą ir Gėtės institutui bei Britų tarybai, jeigu šios garbios institucijos net pakeitė savo veikimo schemą Lietuvoje, prisitaikė prie esamų sąlygų, vietoj to, kad diegtų sau įprastas naujas kalbų mokymo struktūras.

E. Šleinotienė. Mes jiems įdomūs. Mūsų dėstytojai labai jauni, nori tobulėti, aš – pati vyriausia. Augom kartu su užsieniečiais ir lietuviais, derinome tradicijas ir naujoves. Praktiškai bendradarbiaujame su visais Lietuvos universitetais, recenzuojame vadovėlius, mokymo medžiagą, kaip geriau išmanantys Europos Komisijos reikalavimus.

Beje, ir mūsų pačių komandą sudaro akademinės bendruomenės nariai. Būdami mažesnis ir už universitetus paslankesnis darinys, lengviau galime pasiūlyti įvairias trumpalaikes mokymo programas. Paprastai kreipiamės į universitetų atstovus ir jie sutinka su mumis bendradarbiauti. Taip užsimezgė mūsų ryšis su Vilniaus universiteto Vertimų katedra, rengėme 2002 m. bendrą projektą kai kurių bankų vertėjų, *Mažeikių naftos* bendrovės darbuotojų anglų kalbos tobulinimo programą. Vertėjų grupėse buvo gal kokia 40 žmonių, šį projektą labai gerai įvertino mūsų užsakovai.

Minėdami savo veiklos dešimtmetį džiaugėmės, matydami tiek daug plataus diapazono kalbų mokymo specialistų, kurie atvyko į mūsų jubiliejui skirtą konferenciją.

Dėkodamas už pokalbį abiem pašnekovėms noriu palinkėti tolesnės sėkmės Valstybės institucijų kalbų centrui, taip pat ir Lietuvių kalbos institutui. Kad Jūsų pastangos visada būtų vertinamos, o lietuvių kalbai būtų jauku Europos tautų kalbų žvaigždyne. Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

„Gimtoji kalba“: istorija ir dabartis

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Į seminaro dalyvius kreipiasi Gimtosios kalbos *žurnalo vyr. redaktorė Rita Urnėžiūtė*

Seminaro prezidiume – dr. Irena Smetonienė, doc. Angelė Kaulakienė, akad. Zigmas Zinkevičius, doc. Jolanta Zabarskaitė

2003 m. lapkričio 14 d. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete įvyko seminaras, skirtas *Gimtosios kalbos* žurnalo 70-mečiui. Susirinko gausus būrys skaitytojų ir bendradarbių. Seminaro dalyvius sveikino Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė Irena Smetonienė, *Gimtosios kalbos* istoriją priminė fakulteto dekanas prof. Bonifacas Stundžia. Pranešimus skaitė doc. Danguolė Mikulėnienė *(Lietuvių kalba kalbininkų akimis: prieš 70 metų ir dabar)*, prof. Albertas Rosinas *(Prano Skardžiaus kalbos norminimo principai)*, dr. Rita Miliūnaitė *(Iš amerikinės „Gimtosios kalbos“ istorijos)*. Apie *Mūsų kalbos* leidinį ir *Gimtosios kalbos* santykius su Lietuvių kalbos draugija kalbėjo šios draugijos pirmininkas doc. Aldonas Pupkis.

Pirmosios dalies pranešėjai įvairiais aspektais aptarė tris žurnalo istorijos tarpsnius: prieškarinę (1933–1941) ir amerikinę (1958–1968) *Gimtąją kalbą*, Lietuvoje sovietmečiu leistą *Mūsų kalbą* (1968–1989), ir priartėjo prie ketvirtojo tarpsnio – 1990 m. atkurtos *Gimtosios kalbos*. Antrojoje seminaro dalyje redakcija ragino seminaro dalyvius diskutuoti apie žurnalo dabartį ir ateities perspektyvas, kvietė bendradarbiauti, prašė siūlyti naujų temų. Kalbėjo Kauno m. Valstybinės kalbos kontrolės tarnybos vedėja Vida Jurkienė, Joniškio r. kalbos tvarkytojas Justinas Jurkaitis, VDU dėstytoja Ramunė Šarkauskienė, ŠU Lietuvių kalbos katedros lektorius Algirdas Malakauskas (abu yra ir Lietuvių kalbos draugijos tarybos nariai), VU Lietuvių literatūros katedros doc. Kęstutis Urba, *Kalbos kultūros* ats. redaktorius dr. Pranas Kniūkšta, prof. Jonas Palionis. Atsiminimais pasidalijo akad. Zigmas Zinkevičius ir dr. Antanas Balašaitis.

Visi pranešimai ir diskusijų apžvalga spausdinami paskutiniame 2003 m. *Gimtosios kalbos* numeryje. Taip redakcija nutarė baigti įsimintinus metus. Seminaras įvyko (ačiū Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, VU Filologijos fakultetui, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutui ir Lietuvių kalbos draugijai už visokeriopą pagalbą), pranešimai išspausdinti, bet ar liko iš šio minėjimo kas nors daugiau, ne vien kolegų susitikimo džiaugsmas, ne vien proginis žurnalo numeris? Turėjo paskatinti susimąstyti atidus *gintis, nepelnytai kentėti, lenktis stipriųjų valiai ir dažnai tylėti, kad tik pati išliktų… Visą laiką reikėjo laviruoti prie išlikimo ribos… Bet niekas niekada iš kolegų ar bendradarbių nėra pasakęs: negaliu, neturiu laiko, padarysiu kitąkart…*

Ko tikimasi iš dabartinės *Gimtosios kalbos*? Bene taikliausiai skaitytojų ir kolegų kalbininkų pageidavimus išdėstė Algirdas Malakauskas: *Tai turėtų būti toks leidinys, kuriame pateikiama pati naujausia kalbos informacija. Ši informacija neturi nei vėluoti, nei klaidinti.* Justinas Jurkaitis sakė, kad nereikia baimintis, jog kartais tie patys kalbos taisymai kartojami per radijo valandėles, Kalbos komisijos ar Lietuvių kalbos instituto tinklalapiuose ir *Gimtojoje kalboje*. Kalbėtojai pageidavo, kad būtų kuo greičiau reaguojama į naujus kalbos reiškinius, kad rekomendacijos būtų tvirtos ir pagrįstos, kad žurnalas būtų įdomus ir patrauklus. Kaip seksis dabartiniams ir būsimiesiems žurnalo rengėjams pateisinti šias viltis? Visa tai labai priklausys ir nuo bendro kalbininkų darbo, nuo sutelktinių pastangų. Kaip tik čia, *Mokslo Lietuvos* puslapiuose, redakcija drįsta prašyti aukštųjų mokyklų ir mokslo tiriamųjų įstaigų, kad vertinant kalbininkų mokslinės veiklos rezultatus būtų nors kiek atsižvelgiama į kalbos norminamuosius rašinius *Gimtojoje kalboje* – straipsnius, atsakymus, recenzijas. Šiam darbui atiduodama daug jėgų ir laiko, o atlygio nėra jokio, gal vien tik profesinis pasitenkinimas. *Bet,* – ir vėl teks cituoti Algirdą Malakauską, – *patys didžiausi entuziastai „Gimtajai kalbai“ rašė ir rašys, nelaukdami jokio atlygio.* Tad pradedant naujus leidimo metus reikia prisipažinti – labiausiai laukiame entuziastų: ir autorių, ir skaitytojų. Tikėkimės, kad 2004-aisiais – Kalbos ir knygos metais – to entuziazmo niekam nepritrūks.

Prof. Bonifaco Stundžios rankose – „tyliosios rezistencijos“ metų „Mūsų kalba“

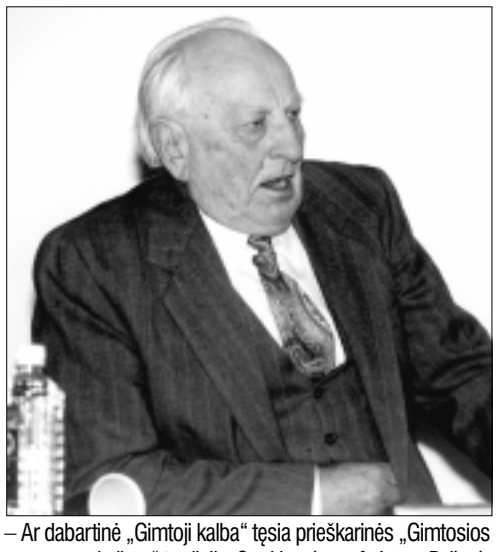

– Ar dabartinė „Gimtoji kalba“ tęsia prieškarinės „Gimtosios kalbos“ tradicijas? – *klausia prof. Jonas Palionis*

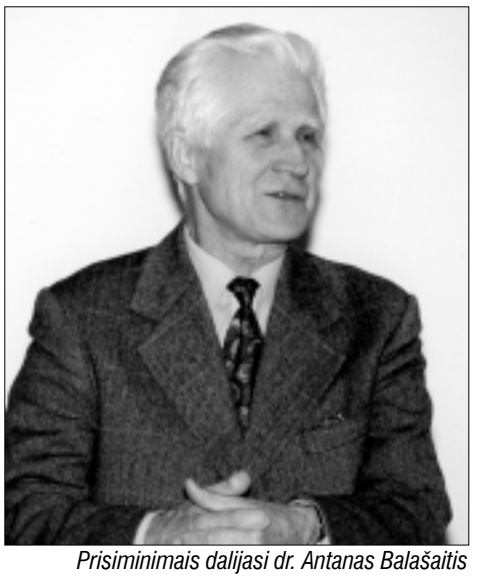

Prisiminimais dalijasi dr. Antanas Balašaitis

Kalba doc. Aldonas Pupkis

Pranešimą skaito prof. Albertas Rosinas

Gimtosios kalbos *žurnalo 70-mečio renginyje dainuoja* Ratilio *(vad. doc. Zita Kelmickaitė)*

doc. Danguolės Mikulėnienės žvilgsnis į prieškario ir dabarties kalbos tvarkybos paraleles. Būta ir kitokių paralelių – jas atskleidė dr. Rita Miliūnaitė. Ar tinka moterims rinktis vyriškas pavardės formas, ar įsileisti į lietuvių kalbą *ofisą*, *monitoringą* ir kitas anglybes, – pasirodo, apie tai pradėta kalbėti ne XX a. pabaigos–XXI a. pradžios Lietuvoje, o gerokai anksčiau. Tokie klausimai užgriuvo pokario lietuvių išeivius, patekusius į anglų kalbos aplinką, į juos stengtasi atsakyti išeivijos *Gimtojoje kalboje*. Praeities ir dabarties paralelių galėjai įžvelgti ir klausydamasis prof. Alberto Rosino pranešimo apie autoritetingo kalbininko, aktyvaus *Gimtosios kalbos* bendradarbio Prano Skardžiaus kalbos norminamąsias pažiūras. Turėjo įstrigti į atmintį ilgamečio *Mūsų kalbos* ir *Gimtosios kalbos* redaktoriaus doc. Aldono Pupkio žodžiai: *„Mūsų kalba“ turėjo pati visą laiką*

Rita Urnėžiūtė
***Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto* Gimtosios kalbos**
žurnalo vyr. redaktorė

Pasirodė antrasis „Žemės ūkio enciklopedijos“ tomas

Paskutinėmis praėjusių metų dienomis *Spindulio* spaustuvė užsakovui įteikė gražiai išleistą antrąjį *Žemės ūkio enciklopedijos* tomą. Enciklopedijos rengimą ir leidybą globoja Lietuvos žemės ūkio universitetas (LŽŪU).

Žemės ūkio enciklopediją (ŽŪE) sudarys 3 tomai, joje bus aptarta daugiau kaip 25 000 žemės, miško ir vandens ūkio terminų ir glaustai pateikta svarbiausia informacija apie tais terminais žymimus objektus, ypač jų lietuviškąją specifiką. Be to, joje skelbiami straipsniai apie žemės ūkio mokslo ir studijų institucijas, svarbiausius mokslo ir ūkio darbuotojus, kurių indėlis gali rūpėti skaitytojui. Taigi ŽŪE yra visuotinės mokslinės informacijos apie žemės ūkį leidinys, prisidedantis ir prie lietuviškosios terminijos tvarkymo. Jame mokslinė informacija pateikiama populiariai, rengėjai tikisi, jog ji ypač bus naudinga ne tik mokslo visuomenei, bet ir Lietuvos ūkininkams, studentams ir moksleiviams.

Šią Enciklopediją rengia daugiau kaip 300 autorių kolektyvas, kuriam vadovauja visuomeninė Mokslinė redakcinė taryba, jos pirmininkas – rektorius prof. A. Kusta. Daugiausia straipsnių parašė LŽŪU bei Lietuvos veterinarijos akademijos profesoriai ir dėstytojai, jiems talkino mokslo institutų mokslininkai. Enciklopediją leidžia Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas Vilniuje. Jos rengimą ir leidybą remia Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

I tome Enciklopedijos, pasirodžiusiame 1998 metais (699 p.), paskelbti straipsniai, kurių pavadinimai prasideda A–J raidėmis *(aberdynai – Juškienė)*.

II jos tome (Vilnius, 2003, 799 p.) publikuojami straipsniai, kurių pavadinimai prasideda K–P raidėmis *(kabamasis – plimutrokai)*. Likusieji P raidės straipsniai bus paskelbti jau rengiamame trečiajame Enciklopedijos tome.

Antrajame tome aptariami agronomijos, aplinkos inžinerijos, veterinarinės medicinos, zootechnikos, žemėtvarkos, žemės ūkio ekonomikos, žemės ūkio inžinerijos mokslų dalykai. Ypač plačiai pristatoma miškotyra ir miškininkystė, medžioklėtyra. Dauguma objektų apibūdinami pasaulio ir Lietuvos mastu. Pateikiami terminų sinonimai bei neteiktinos vartoti formos, o apie biologijos bei veterinarijos reiškinius – dar ir terminų lotyniški atitikmenys.

Žemės ūkio enciklopedijos rengėjai ir leidėjai mano, kad šis leidinys turi būti kiekvieno LŽŪU studento parankinė knyga, jai turėtų būti skirta garbinga vieta namų lentynoje ar darbo vietoje visų žemės, miško ir vandens ūkio dirbančiųjų bei vadybininkų. ŽŪE – puiki dovana kiekvieno jubiliejaus ar šventės proga.

Prof. A. Motuzas,
ŽŪE Mokslinės redakcinės tarybos pirmininko pavaduotojas

LIETUVOS VETERINARIJOS AKADEMIJOS VETERINARIJOS INSTITUTAS

Lietuvos veterinarijos akademijos Veterinarijos institutas organizuoja konkursą direktoriaus pareigoms užimti. Organizuojant konkursą vadovaujamasi Aukštojo mokslo įstatymu, Mokslo ir studijų įstatymu, Universiteto mokslo instituto direktoriaus konkurso organizavimo ir komisijos sudarymo tvarka ir kitais teisės aktais.

Konkurse gali dalyvauti ne vyresni kaip 65 metų mokslininkai, turintys veterinarinės medicinos habilituoto daktaro ar daktaro mokslo laipsnį, ne mažesnį kaip 5 metų mokslinio darbo stažą, išmanantis Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos įstatymus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius Instituto veiklą, sugebantis spręsti įstaigos pagrindinės veiklos organizavimo, finansavimo, darbo teisinių santykių klausimus, mokantis valdyti, kaupti, sisteminti, apibendrinti informaciją ir rengti išvadas, sugebėti savarankiškai planuoti bei organizuoti Instituto veiklą.

1. Pretendentas iki 2004 m. vasario 23 d. privalo pateikti:

1.1. prašymą dalyvauti konkurse;

1.2. asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinantį dokumentą ir jo kopiją;

1.3. mokslo laipsnį liudijantį dokumentą ir jo kopiją;

1.4. valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;

1.5. trumpą gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą;

1.6. instituto veiklos plano projektą;

1.7. mokslinių darbų sąrašą;

1.8. kitus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją (pretendento nuožiūra).

2. Pretendentai pateikia dokumentus LVA Veterinarijos instituto personalo inspektorei asmeniškai (informacija telefonu (8~346) 60689 arba siunčia registruotu laišku adresu, LVA Veterinarijos institutas, Instituto g. 2, Gudienos kaimas, 56114 Kaišiadorių rajonas.

3. Jeigu pretendentai pateikia dokumentus asmeniškai, šios tvarkos 1.2, 1.3 ir 1.4 punktuose nurodytų dokumentų originalus, sutikrinusi su pateiktomis kopijomis, personalo inspektorė grąžina pretendentui dokumentų priėmimo metu.

4. Jeigu dokumentai siunčiami registruotu laišku, pateikiamos šios tvarkos 1.2, 1.3 ir 1.4 punktuose nurodytų dokumentų notaro patvirtintos kopijos.

Direktorius

Nors nuritintas akmuo...

Pabaiga. Pradžia 2003 m. Nr. 12, 16.

Dr. J. Zauerveinas-Girėnas (1831–1904)

Jurgis Zauerveinas-Girėnas, neatlaikęs liuteronių kunigų, mažlietuvių mokytojų bei surinkimininkų spaudimo, 1898 m. buvo priverstas palikti Mažąją Lietuvą, bet net ir gyvendamas Norvegijoje mintimis visą laiką buvo su Nemuno krašto žmonėmis. Rašė laiškus savo įpėdiniui Vydūnui, laukė iš jo žinių ir 1905 m. dar kartą žadėjo atvykti į šį daug asmeninės nuoskaudos patirtą, bet brangų kraštą „prie Šešupėlio“. Deja, neištvėrė poligloto širdis ir 1904 m. gruodžio 16 d. šis lietviams brangus sorbų tautos sūnus iškeliavo amžinybėn. Liko tik dr. Jurgio Zauerveino-Girėno lietuvių tautai duota priesaika:

Lietuvininkai mes esam gimę,
Lietuvininkai mes turime būt.
Tą garbę gavome užgimę,
Tai ir neturim leist pražūt...

Šiandien šiuos žodžius taria net ir tie, kurių seneliai bei proseneliai šios giesmės autorių drabstė purvais. Jeigu visa tai būtų buvę Romos imperatoriaus Juliaus Cezario laikais, ir į Tilžės turgaus aikštę susirinkusiai mažlietuvių miniai būtų įvestas dr. Jurgis Zauerveinas-Girėnas bei tuo pačiu metu Mažojoje Lietuvoje siautėjęs plėšikas Raudonkrūtinis, tai bemaž visi prekeiviai būtų šaukę: – *Paleisti Raudonkrūtinį! Zauerveiną ant kryžiaus!*

Savo neišprusimu ir tautinės brandos stoka daugelis mažlietuvių surinkimininkų, kunigų ir mokytojų dr. Jurgį Zauerveiną-Girėną savotiškai nukryžiavo. Nekaltai pralietas kraujas danguje visada šaukiasi atpildo. Šauksmas buvo išgirstas. Dr. Jurgio Zauerveino-Girėno Mažojoje Lietuvoje sėta tautinė sėkla dygo ir davė vaisius. Žmonės praregėjo. Mažlietuviai vienas po kito matė žvangančias vargo grandines, užkrautas kolonistų, ir ieškojo šviesuolių, kurie tarsi Jono Biliūno *Laimės žiburyje* pradėjo kopti į laisvės kalną. Kopė dr. Vilius Bruožis (1843–1909), kurį germanizatoriai spjaudė, trypė, tempė žemyn, net į psichiatrinę buvo uždarę, o šis kopė. Kopė į kalną norėdamas paliesti Laisvės žiburį, kuris žėrėjo tautos gyvybės idėja, jos nuostabios kalbos gražumu. Greta daktaro į Laisvės kalną kopė spaudos darbuotojas Kristupas Voska (1861–1905), kuris kartu su Jurgiu Zauerveinu-Girėnu 1891 m. rengė peticiją Vokietijos karaliui (kaizeriui) Vilhelmui II dėl lietuvių kalbos grąžinimo į Mažosios Lietuvos mokyklas. Į Laisvės kalną kopė ūkininkas Dovas Zaunius (1845–1921) iš Rokaičių, jo dukra Marta Zauniūtė (1875–1945), ūkininkas Martynas Gailius (1857–1945) iš Didžiųjų Berštininkų, Vydūno prilaikomas jaunas poetas Fridrichas Bajoraitis-Paukštelis (1883–1909), spaustuvininkas Enzys Jagomastas (1870–1941), istorikas Ansas Bruožis (1876–1928), karo valdininkas Jokūbas Stiklorius (1871–1942), Tilžės teismo raštininkas Erdmonas Simonaitis (1888–1969), gausus būrys birutininkų, kuriems vadovavo Martynas Jankus (1858–1946) bei spaudos darbuotojas, aušrininkas Jurgis Mikšas (1861–1903), su gausiu Tilžės lietuvių giedotojų būriu į Laisvės kalną kopė Vydūnas. Kopė žmonės prie Laisvės žiburio, kad palietus jį, šis subyrėtų į tūkstančius smulkių spindulėlių ir uždegtų žmonių širdis laisvės troškimu, kad prikeltų merdinčią tautą iš gilios kapo duobės...

Bet buvo ir tokių, kurie šaipėsi iš suaktyvėjusių mažlietuvių, o kai kurie „Dievo vaikai“ Tilžėje ir Vydūną privertė atsisakyti vadovavimo bažnytiniam chorui. O Vydūnui dėl to nė kiek nepablogėjo, net pagerėjo, nes liko daugiau laiko darbuotis neplėštuose tautos arimuose.

Neliko nuošalyje ir jaunimas. Per Mažąją Lietuvą nuvilnijusi dr. Jurgio Zauerveino-Girėno sukelta tautiškumo banga ir jaunus protus skatino dirbti ne kolonistams, bet saviškiams. Krašte kūrėsi jaunimo rateliai, kurie jungėsi į Vydūno vadovaujamą *Santarą,* ir Didžiojo sorbo idėja užvaldė Mažąją Lietuvą. *Nebeužtvenksi upės bėgimo...* – deklamavo mažlietuviai savo susirinkimuose atgimstnčios tautos Didįjį poetą, o 1911 m. Kaune, pirmojoje Lietuvių dainų šventėje, iškilmingai nuaidi ir kompozitoriaus Stasio Šimkaus (1887–1943) *Lietuviai esame mes gimę*. Tai jau triumfas. Jurgio Zauerveino-Girėno pasėta laisvės sėkla sudygusi ir išbujojusi nuritina akmenį nuo tautos kapo duobės. Keliasi Lietuva. 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos sostinėje Vilniuje Nepriklausomybės Aktą pasirašo net keturi dr. Jurgio Zauerveino-Girėno išaukštinti katalikų kunigai: Vladas Mironas (1880–1953), Alfonsas Petrulis (1873–1928), Justinas Staugaitis (1866–1943) ir Kazimieras Šaulys (1872–1964). Dar du katalikų kunigai – Lietuvos Tautos tarybos nariai – zanavykas Juozas Stankevičius (1866–1958) ir žemaitis Salantų parapijos klebonas Pranciškus Urbanavičius (1868–1941), vardan taikos ir šventos ramybės savo mandatus perleidžia Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos nariui Jonui Vileišiui (1872–1942) ir dvarininkui Stanislovui Narutavičiui (1862–1932), būsimo Lenkijo prezidento Gabrieliaus Narutavičiaus (1865–1922) vyresniajam broliui. Dešimtmečius puoselėta dr. Jurgio Zauerveino-Girėno idėja kaip niekados triumfavo, jauni Lietuvos katalikų kunigai su gausiu būriu savo ganomų avelių, įvairioms partijoms remiant 1918 m. prikėlė Tautą valstybiniam gyvenimui.

Dr. Jurgio Zauerveino-Girėno diegtos laisvės ir Didžiosios Lietuvos pavyzdžiu pasuko ir mažlietuviai. Susidarius palankioms aplinkybėms ir Vokietijoje prasidėjus revoliucijai, 1918 m. lapkričio 16 d. Tilžėje susikuria Mažosios Lietuvos tautos taryba. Tarybai vadovauti buvo reikalingas autoritetingas ir visuomenėje plačiai žinomas žmogus. Daugelis manė, jog šiai tarybai turėtų vadovauti Katyčių kunigas dr. Vilius Gaigalaitis. Tokia ryški asmenybė turėjo patraukti daugelį Mažosios Lietuvos kunigų, mokytojų ir šiaip dievobaimingus žmones. Dr. V. Gaigalaitis Mažosios Lietuvos tautinei tarybai vadovauti sutiko ir buvo išrinktas jos pirmininku. Gaila, kad apsigalvojo, jog ši visuomeninė veikla gali pakenkti tolimesnei karjerai ir po dešimties dienų, lapkričio 26 d., spaudoje paskelbė tokį laišką: *Aš niekuomet nepasirodžiau Tilžėje, kaipo „tautiškas lietuvių apaštalas“, ir šį mėnesį tik vieną kartą buvau Tilžėje, kur vakaro metu privačiai kalbėjausi su kai kuriais pažįstamais politiniais klausimais. Jeigu koks ten reporteris keičia mano pavardę (Dr. Gaigalaitis) – aš nieko negaliu padaryti. Asmeniškai aš laikausi mano senos pavardės (Dr. Gaigalat). Žinios, būktai aš esąs judėjimo vadas (Bewegungsführer), norįs priskirti Prūsų Lietuvą prie naujos valstybės, nėra teisingas. Tiesa, vieno susirinkimo Tilžėje, kur aš visai nedalyvavau, buvau išrinktas pirmininku, naujai kuriamos*

Nukelta į 20 p.

Nors nuritintas akmuo...

Atkelta iš 19 p.

Lietuvių Tarybos. Bet aš nuo to atsisakau, nes man nepatinka jų veikla (Tätigkeit). Niekas neprivalo manęs laikyti tiek politiškai nepribrendusiu (unklug) ir kvailu, kad nesant susikūrusios Lietuvos Valstybės ir jos gyvenimo ženklų, panorėčiau agituoti už Mažosios Lietuvos prisijungimą prie Didžiosios. Agitatoriams labai patogu prisidengti prakilniu (etwas prominenten) sąžiningai (ehrlich) galvojančiu lietuvių atpirkimo avinu. Tai buvo pirmasis ir paskutinysis nesubrendęs ir, anot Vydūno, nepajėgęs nusimesti vergo grandinių, Mažosios Lietuvos tautinės tarybos narys, negarbingai dezertyravęs iš šios organizacijos. Vis tik 1918 m. lapkričio 30 d. Mažosios Lietuvos tautinė taryba, savo gretose neturėdama nė vieno „avino“, ryžtasi skelbti garsųjį Tilžės aktą: *Atsižvelgiant į tai, kad viskas, kas yra, turi teisę gyventi, ir į tai, kad mes, lietuviai, čionai, Prūsų Lietuvoj, gyvenantieji, sudarome šio krašto gyventojų daugumą, reikalaujame mes remdamiesi Vilsono Tautų paties apsisprendimo teisės, priglaudimą Mažosios Lietuvos prie Didžiosios Lietuvos. Visi savo parašu šitą pareiškimą priimantieji pasižada, visas savo jėgas už įvykdymą minėtojo siekio pašvęsti.* Šį pareiškimą pasirašo 24 Mažosios Lietuvos šviesuoliai, bet tarp jų nerandame nė vieno liuteronų kunigo. Tai jau blogas ženklas. Liuteroniškoje Mažojoje Lietuvoje kunigai vengė atsakomybės už savo tautos ateitį ir dangstėsi už kolonistų nugaros drebėdami dėl skanesnio putros šaukšto.

1525 m. Prūsijos kunigaikštystėje liuteronybę paskelbus valstybine religija, Mažojoje Lietuvoje atsirado samprata, jog liuteronybė – vokiečių religija. Ir Mažojoje Lietuvoje ši samprata prie kryžiaus „kalė“ ne tik dr. Jurgį Zauerveiną-Girėną, bet nemaža dalimi prisidėjo ir prie krašto tautinio judėjimo žlugdymo. Netenka stebėtis, jog Vydūno praminti „Dievo vaikai“ gindami vokiečių religiją žiauriai susidorojo ne tik su Ropkojų katalikų bendruomenės vadovu, knygnešių bičiuliu ir žemaičių vyskupijos ganytojo Motiejaus Valančiaus vienu iš artimiausių pagalbininku kun. Antanu Brundza, bet nuo saviškių germanizatorių ne vieną nuoskaudą teko patirti ne tik Martynui Jankui, Vydūnui, bet ir Mažosios Lietuvos metraštininkei rašytojai Ievai Simonaitytei, o ką jau kalbėti apie tokį atlapaširdį, Lietuvai siųstą serbų tautos pasiuntinį Jurgį Zauerveiną-Girėną?

Kunigas dr. V. Gaigalaitis daugelį metų žaidė „pelės ir katino“ žaidimą, kol tapo Kauno Vytauto Didžiojo universiteto profesoriumi, ir tik tada savo pavardę dr. Gaigalat iškeitė į lietuvišką formą – dr. Gaigalaitis. Gaila, kad daktaras apie šiuos savo tautinius nesubrendimus ir 1998 m. išleistuose *Atsiminimuose* nieko neužsimena. Teisi Evė Simonaitytė sakydama: *Kvailybių niekad nenorime minėti*. Ir kai 1920 m. Mažosios Lietuvos tautinė taryba dr. V. Gaigalaičiui pasiūlė atstovauti Klaipėdos krašto evangelikus liuteronus Lietuvos Valstybės taryboje, tai šis sutiko, bet kai 1920 m. kovo 20 d. keturiems Mažosios Lietuvos tautinės tarybos nariams reikėjo išvykti į Kauną dalyvauti Lietuvos Valstybės tarybos iškilmingame posėdyje, kuris specialiai buvo skirtas mažlietuvių atstovų kooptavimui į Valstybės tarybą, tai daktaras vėl „pylė į krūmus“. Valstybės tarybos posėdžio darbe dalyvavo tik trys Klaipėdos krašto pasiuntiniai: Martynas Jankus, Kristupas Lekšas ir Jurgis Strėkys.

Gėdingai Klaipėdos krašto kunigai pasielgė ir 1924 m., kai Lietuvos vyriausybė autonomijos teisėmis prisijungusiam Klaipėdos kraštui prie Lietuvos įsteigė vyskupo įgaliojimus turinčią bažnyčios komisaro pareigybę, tikėdama, jog krašte susidarys Vokietijai nepavaldi Klaipėdos evangelikų liuteronų bažnytinė provincija. Bažnyčios komisaro pareigos buvo patikėtos susipratusiam mažlietuviui, Rusnės kunigui Valentinui Gailiui (1887–1935), bet šis paskyrimas nepatiko ne tik dr. V. Gaigalaičiui, bet ir kitiems Klaipėdos krašto vokiškos dvasios kunigams. Vėl prasidėjo bažnytinės rietenos. Dr. V. Gaigalaitis kreipėsi į Vyriausios bažnytinės tarybos narius Berlyne. Šie jam patarė Lietuvai pavaldžiame Klaipėdos krašte bažnyčias palikti Vokietijos pavaldume. Taip Klaipėdos kraštas bažnytiniu požiūriu liko pavaldus Berlynui. Klaipėdos krašte liuteronybė – vokiečių religija – triumfavo. Konsisterijai iš Rusnės atšaukus kunigą Valentiną Gailių, šis netekęs parapijos negalėjo eiti ir bažnyčios komisaro pareigų. Todėl pradėjo verstis pedagoginiu darbu ir laikė pamaldas Mokytojų seminarijos salėje. Šviesios atminties teisininkas Paulius Lekys, buvęs V. Gailiaus mokinys, kartą prasitaręs, kad savo kolegų kunigų V. Gailius buvęs apšauktas silpnapročiu ir dėl to neteko kunigo vietos Rusnėje. Dr. V. Gaigalaičiui padedant buvo susidorota su perspektyviu evangelikų liuteronų kunigu Valentinu Gailiumi, kuris teologijos mokslus buvo baigęs Karaliaučiaus universitete. Apie šių dviejų kunigų santykius V. Gaigalaičio *Atsiminimuose* rašoma labai švelniai: *Nors jis mano mokinys, tai visgi kokios meilės arba ypatingos prietelystės tarp mudviejų nestojosi; jis man užmetinėjo, kad aš ne gana griežtas.*

Lietuvos Respublikos jurisdikcijai pavaldi Klaipėdos krašto evangelikų liuteronų bažnytinė provincija nesusikūrė, nes daugelis krašto kunigų ir tikinčiųjų dar šventai tikėjo, kad liuteronybė – vokiečių religija, todėl ir Klaipėdos krašto evangelikų liuteronų bažnyčia negali būti pavaldi Lietuvai. Iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos Klaipėdos evangelikų liuteronų bažnyčią administravo Berlynas, kur nemažą įtaką turėjo ir nacistinei Vokietijai palankios jėgos. O tie tikintieji, kurie kovojo už motinos kalbą ir lygias tautines teises, atplėšus Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos, kentė nacių koncentracijos stovyklas.

Bernardas Aleknavičius

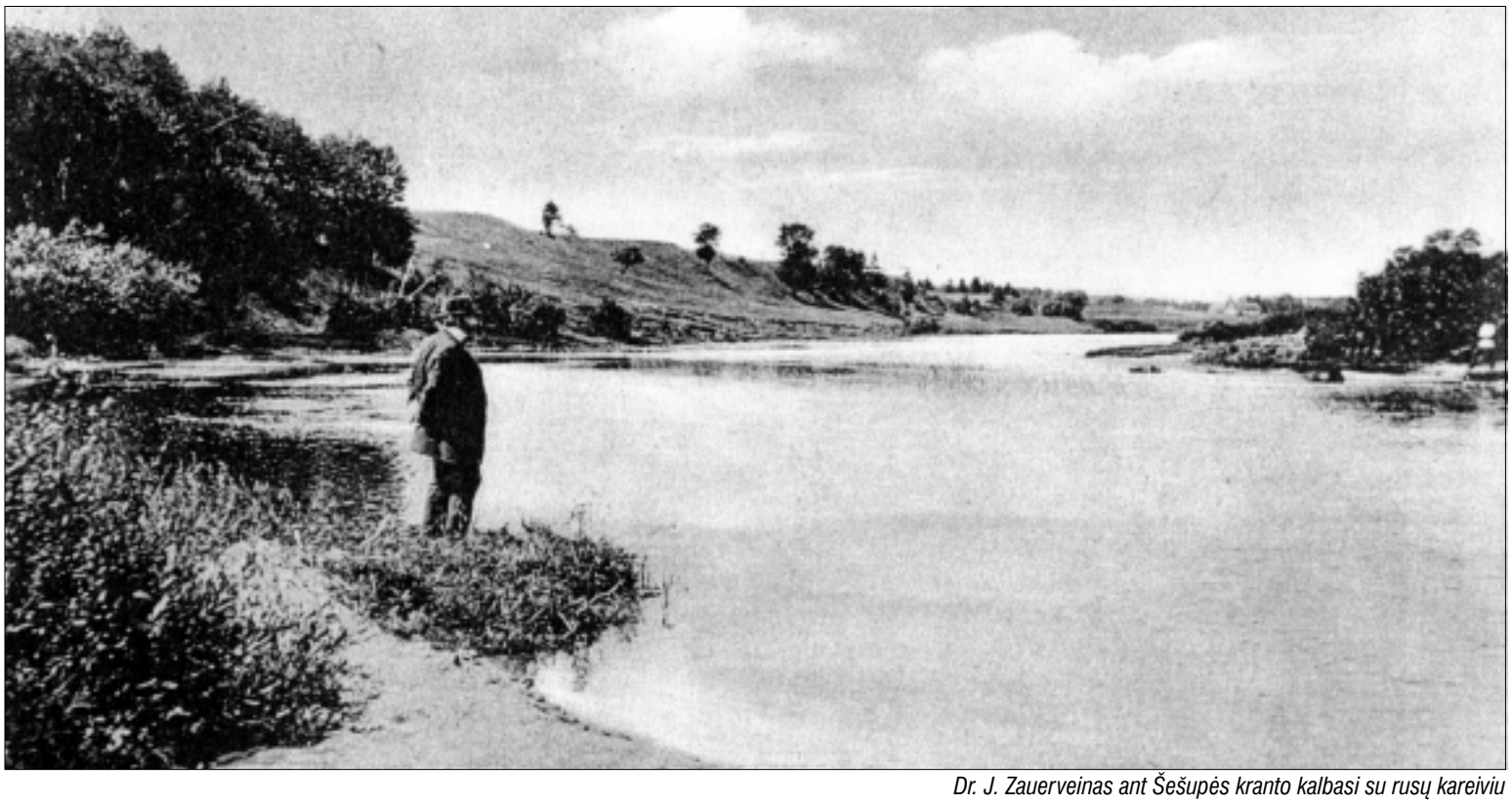

Dr. J. Zauerveinas ant Šešupės kranto kalbasi su rusų kareiviu

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2004 m. sausio 29 d. 14 val. VGTU Senato posėdžių salėje (Saulėtekio al. 11, Vilnius) bus ginama **JOLANTOS KARAVACKAITĖS** daktaro disertacija tema: **„ENDOPROTEZŲ MEDŽIAGŲ SĄVEIKOS IR PARAMETRŲ TYRIMAS“** (technologijos mokslų sritis, mechanikos inžinerija, 09 T).

Disertacijos gynimo tarybos pirmininkas:
prof. habil. dr. **Vladas VEKTERIS** (VGTU, mechanikos inžinerija, 09 T).

Nariai:
prof. habil. dr. **Mindaugas LEONAVIČIUS** (VGTU, mechanikos inžinerija, 09 T),
prof. habil. dr. **Bronislovas SPRUOGIS** (VGTU, mechanikos inžinerija, 09 T),
prof. dr. Rymantas **Tadas TOLOČKA** (KTU, mechanikos inžinerija, 09 T),
prof. dr. **Vidas LAURUŠKA** (ŠU, elektros ir elektronikos inžinerija, 01 T).

Oponentai:
prof. habil. dr. **Genadijus KULVIETIS** (VGTU, mechanikos inžinerija, 09 T),
prof. habil. dr. **Narūnas PORVANECKAS** (VU, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Vilniaus Gedimino technikos universiteto bibliotekoje.

Rektorius

KVIEČIAME

lietuvių mokslininkus į Korėjos, Rytų Europos ir Balkanų studijų sąjungos *(The Korean association of the Balkan and East European studies)* konferenciją, kuri vyks Tartu (Estija) 2004 liepos mėnesį.

Korėjos, Rytų Europos ir Balkanų studijų sąjunga kasmet organizuoja konferencijas įvairiuose Rytų Europos miestuose. Šiais metais konferencija vyks Tartu (Estija). Tai ketvirtoji mūsų Sąjungos konferencija. Prieš tai konferencijos vyko Poznanėje (Lenkija), Prahoje (Čekija) ir Sofijoje (Bulgarija). Ši konferencija – pirmoji Baltijos šalyse.

Mūsų Sąjungą sudaro patys žymiausi korėjiečių mokslininkai, dirbantys Rytų Europoje, visuose Korėjos universitetuose. Esame įsitikinę, kad ši konferencija padės suprasti mokslinę padėti Korėjoje ir užmegzti mokslinius ryšius tarp Korėjos ir Baltijos šalių.

Tikimės, kad Lietuvos mokslininkus ši konferencija sudomins, ir jie aktyviai dalyvaus.

Organizatorius: Korėjos, Rytų Europos ir Balkanų studijų sąjunga.
Laikas: 2004 m. liepos 12–13 d.
Vieta: Tartu universitetas, Estija.
Tema: Korėja ir Rytų Europa (temos gali būti susijusios su Baltijos valstybėmis ir Korėja, nepaisant srities: politika, istorija, kultūra, literatūra, folkloristika ir kt.).
Dalyvių skaičius: iki 5.

Susidomėjusius mokslininkus apie dalyvavimą prašome pranešti iki š. m. vasario pabaigos. Dalyviai savo darbą spausdinimui privalo atiduoti iki gegužės.

Organizatoriai finansuoja dalį dalyvių kelionės į Estiją lėšų.

Dėl papildomos informacijos kreiptis el. paštu: *seok_pl@yahoo.com* arba *jinseokas@hotmail.com* (rašyti lietuviškai arba angliškai).

Korėjos, Rytų Europos ir Balkanų studijų sąjungos Interneto svetainė: *www.kabes.org* (deja, dar nėra anglų kalbos versijos).

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**
Stilistė **Laura Čaplinskaitė**
Tekstų rinkėja **Indrė Jacunskaitė**
Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadzė, E. K. Zavadskas.**
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8~5) 2 12 12 35, faks. 2 61 47 29
Laikraštis internete: http://ml.lms.lt
Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius